

**ODJEL ZA PODVODNA DJELOVANJA
HRVATSKE RATNE MORNARICE
U DOMOVINSKOM RATU**

Stjepan Bernardić

Zagreb, 1996. godine

**ODJEL ZA PODVODNA DJELOVANJA
HRVATSKE RATNE MORNARICE
U DOMOVINSKOM RATU**

Gospodaru Govi!

*M specializirao na dnevne
u radu.*

U Splitu 1. 10. 1996.

Stjepan Bernadić

Stjepan Bernadić

Zagreb 1996. godine

Izdavač:
MINISTARSTVO OBRANE REPUBLIKE HRVATSKE
POLITIČKA UPRAVA

Glavni i odgovorni urednik:

IVAN TOLJ

VIJEĆE ZA IZDAVAČKU DJELATNOST
HRVATSKE RATNE MORNARICE
predsjednik

pukovnik
FRANJO ČUBELA

Naslov:

ODJEL ZA PODVODNA DJELOVANJA
HRVATSKE RATNE MORNARICE
U DOMOVINSKOM RATU

Autor:
kapetan bojnog broda
STJEPAN BERNADIĆ

Recenzenti:

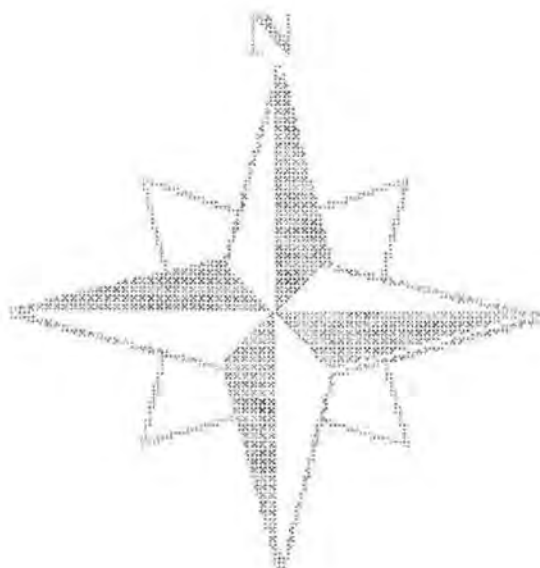
admiral
SVETO LETICA - BARBA

kapetan bojnog broda
mag.sci.: **KUZMA PECOTIĆ**

lektor
SINIŠA VUKIČEVIĆ, profesor

SPLIT 1996. godine

*Hrvatskim junacima
Goranu - Igoru, Miodragu i Tončiju
u spomen*

Putem, laze
pizon dubli tovari
gustirne žedne
mijun sići i lati
konkulana škina težakov
od motik
po žurnatin pritrujena.

Prage kalet
žnjutin dubli puntari
na boj, Dalmatine
rebati na drači

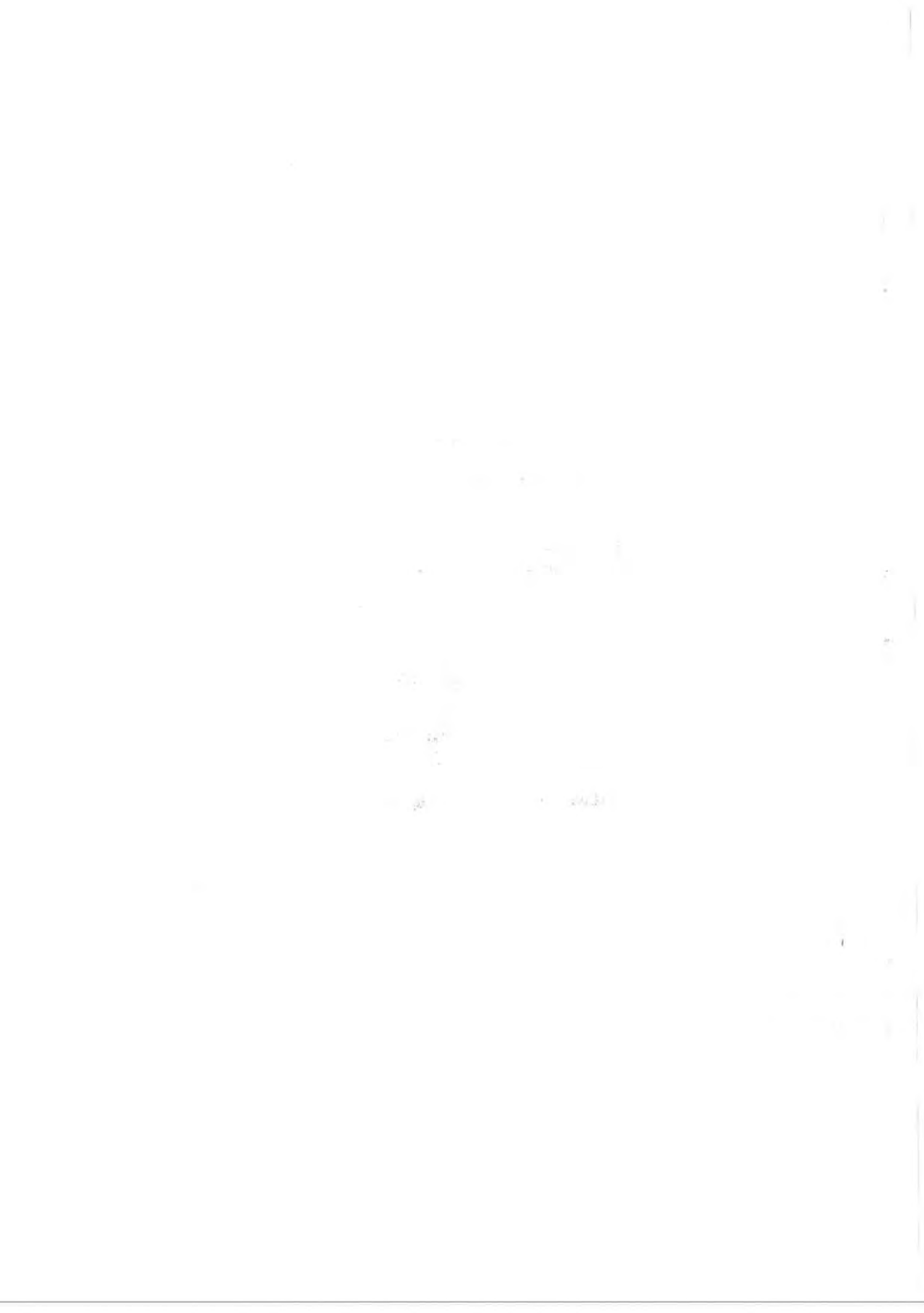
Kroz kadene dicu čičan pasli
a judi driti ka kolone.
Dalmatino, povišću pritrujena

Intradu pravice s tilin štrukali
ditinstvon gladnim povist štukali
rod puntarski resa na drači

Dalmatino, povišću pritrujena.

Ljubo Stipišić - Delmata

(Dalmatino, povišću pritrujena - Ulomak)

P r e d g o v o r

Oružani dio borbe za ostvarivanje suverene i nezavisne Republike Hrvatske pretežno se odvijao na kopnu. O ulozi Hrvatske ratne mornarice (HRM) malo se zna, a u pojedinim sredinama zbog nedovoljne obavijštenosti, prisutne su, i pogrešne ocjene i mišljenja. Protiv takve prakse jedino je istina djelotvorno oružje, a prezentacija činjenica njena mjera.

Razmišljajući o proteklom koje još traje, zaključio sam da se moram odužiti svojim postrojbama i svim svojim ljudima pojedinačno za ono što su dali, znajući, ustreba li, da će opet svi biti tamo gdje je najpotrebnije. Upravo zato sam se i latio ovog posla da kažem o onome što je bilo, na način kako sam sve to doživio.

Stoga, štivo koje je pred vama, nije puki memoarski zapis, ni ispovjedna proza, a još manje neka narativna konstrukcija. Razlog moga javljanja je iznošenje činjenica o našim aktivnostima koje su bile, kao i moje skromno objašnjenje razloga i potreba da se shvati: što se to tamo zbivalo?

Budući da sam bio na poprištima događanja, ne samo "Odjela za podvodna djelovanja", čiji sam bio zapovjednik, nego i same HRM u nastajanju, vlastita narav mi ne dopušta nedorečenosti, niti polovična rješenja, te s dubokim osjećajem odgovornosti za sve one koji su bili uza me, javljam se s ovim napisom da kažem što se zbivalo i zašto je nešto bilo. Svi naši ljudi bili su dragovoljci odreda, koje je ljubav za svoj narod i ponos doveo, držao i hrabrio da ustraju u svojim nastojanjima do kraja. Ovakvi ljudi često zbog svog ponosa stradavaju, ali on im pomaže da hrabro i ljudski podnesu svaku žrtvu.

U Splitu 25. listopada 1994.

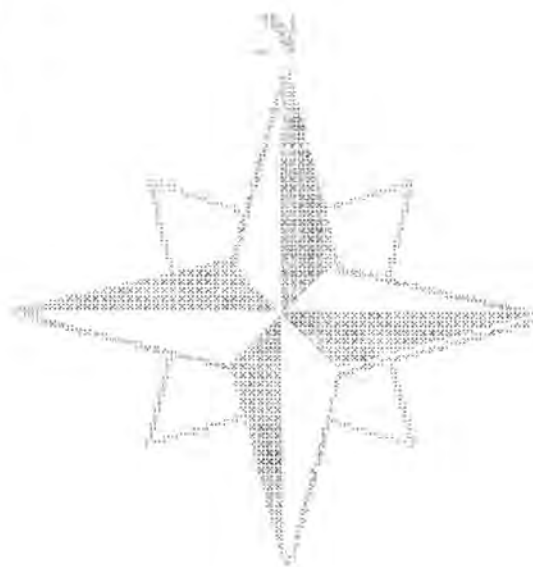
Stjepan Bernadić

S a d r Ź a j :

	Str.
Uvodne napomene	1
1. Minska djelovanja HRM	6
1.1. Zadaće minskih djelovanja u početnom razdoblju rata na moru	7
1.2. Kako je počelo ?	8
1.3. Miniranje Kaštelanskog zaljeva ispred ratne luke Lore	12
1.4. Miniranje Splitskih vrata	23
1.5. Miniranje prolaza Veli i Mali Vratnik	28
2. Diverzantska djelovanja HRM	33
2.1. Izbor ljudi	33
2.2. Oprema i naoružanje	35
2.3. Temeljne zadaće	39
2.4. Bojna djelovanj	42
2.5. Zaključno razmatranje	58
3. Pomorski promet	60
3.1. Pomorski promet na srednjem Jadranu	63
3.2. Pomorski promet za Dubrovnik	71
4. Protuminska djelovanja HRM	89
4.1. Kako je počelo ?	90
4.2. Uvjeti u kojima je stvarana postrojba protuminera	92
4.3. Razminiranje minske zapreke u Kaštelanskom zaljevu	93
4.4. Iskustva	108
4.5. Razminiranje minske zapreke u Splitskim vratima	110
4.6. Razminiranje minske zapreke u prolazima M. i V. Vratnik	110
Zaključak	113
5.0. Prilozi	
PRILOG BROJ 1.	
Shema minske zapreke ispred luke Lora	115
PRILOG BROJ 2.	
Shema minske zapreke u Splitskim vratima	116
PRILOG BROJ 3.	
Minska prepreka u prolazima Mali i Veli Vratnik	117
PRILOG BROJ 4.	

Pregled plovnih ruta u pomorskom prometu za Dubrovnik	118
PRILOG BROJ 5. Eksplozivni, daljinski upravljani čamac	119
PRILOG BROJ 6. Mini torpedo	120
PRILOG BROJ 7. Pregled učinaka postrojba HRM - izvadak	121
6. Predmetno kazalo	122
7. Kratice	126
Lista pripadnika odjela	127
Literatura	131
Zaključak	132
Sažetak	135

Uvodne napomene

Osnutkom Hrvatske ratne mornarice u rujnu 1991. počele su se ustrojavati njezine snage, a usporedno s tim pada i početak bojnih djelovanja.

Odjel za podvodna djelovanja HRM počeo je s radom 16. rujna 1991. organiziranjem i zaprečavanjem luke Ploče, a kao postrojba završio je svoje djelovanje 20. prosinca 1991, kad su se pojedine postrojbe iz Odjela, zbog glomaznosti i radi bolje djelotvornosti, osamostalile, prešle u druge postrojbe HRM i HV, ili dijelom bile demobilizirane.

Ustroj Odjela odvijao se prema potrebama vođenja bojnih djelovanja snaga HRM na moru, i to u skladu s dobivenim borbenim zadaćama. "Papiri" su dolazili poslije, kad se već osnovao novi odjeljak i izvršio postavljenu zadaću. Redoviti postupak za osnivanje jedinica i njihovih odjeljenja bio je primljeni zadatak, koji je prethodio novom ustroju.

Tako je, najprije osnovana minska grupa, nakon toga diverzantski odred, odjeljenje za pomorski promet, Baza za logističku potporu, te na kraju protuminski odred. S vremenom, sve su se jedinice mijenjale, narastale ili se smanjivale, ovisno od zadaći koju bi dobile u skladu s potrebama vođenja oružane borbe na moru.

To je u prvo vrijeme bio najmnogobrojniji odjel u ZHRM, kroz koga je prošlo više od 400 ljudi. Premda su bili raznih profila, zanimanja i potencijala, svima je bilo zajedničko jedno: borba protiv agresora i oslobađanje mora, obale i otoka od okupatorske JRM.

Svi do jednoga bili su dragovoljci. Sami su se stavili na raspolaganje HRM da bi svaki na svoj način pridonio slobodi.

Zapovjednik Odjela bio je kapetan fregate Stjepan Bernadić, a uz njega su djelatnih osoba:

- Sakib Imširević, poručnik bojnog broda, referent općih poslova (poslije premješten na novu dužnost u Pulu),
- Vladimir Naletilić, dipl.ing. raketnih sustava koji je obnašao dužnost referenta za naoružanje i streljivo,

- Rozario Lovrić, instruktor podvodnog oružja, zadužen za minsko oružje i ujedno pirotehničar,

- dr. Davor Martinović, liječnik podvodne medicine, koji je brinuo o sanitetskom zbrinjavanju postrojbi.

Kasnije su se priključili: Ivan Kekez na mjestu općeg referenta, i poručnik bojnog broda Dragan Stipković, koji je bio zadužen za minerstvo i protuminsku obranu.

Odredom pomorskih diverzanata HRM iz Odjela zapovijedao je Mile Čatlak, poručnik fregate.

Koordinatori za pomorski promet: za Sektor jug mr. Tihomir Luković, a za srenjodalmatinsko područje Tonči Bulić.

Bazu za logističku potporu vodili su: dipl.ing. Zoran Bakalar i Anton Malger.

Iza navedenih imena i zanimanja vidljivo je da je većina ljudi u početku prešla iz bivše JRM. Sada to može izgledati pomalo čudno, onda to nije bilo. Vojsku su mogli organizirati prije svega školovani vojnici, jer u poslu kojim se bavimo znati je isto toliko važno koliko moći, imati, htjeti i smjeti. Tu nije bilo dvojbe. S osobnim zadovoljstvom mogu utvrditi, da u nas u Odjelu nikad nije bilo podjela na "huntaše" i "novokomponirane": dobijali su svaki teško breme zaduženja i obveza da bi se mogli ičim drugim baviti osim svojim poslom. A suradnja je uvijek prijeka potreba svuda, pa tako i u vojsci.

Posao koji je bio pred nama, nikog nije čekao, morali smo žuriti obaviti ga.

Ovdje se postavljao problem rješavanja pomorske ratne vještine, uvođenja nečeg novog. Tu mogu biti od pomoći samo izuzetni stručnjaci različitih profila, koji su se ogledali i u teoriji i u praksi. To stoga što čovjek s teorijskim znanjem i darom može prepoznati slučaj koji stvara preokret u dotadašnjem redu stvari. No rat je područje prakse, vrijeme kad stvarnost nastupa u mjesto čistih pojmova, a stvarna mjera na mjesto krajnjih pretpostavki. I tako planirana i provedena, analizirana u svojim uspjesima i neuspjesima, praksa oružane borbe postaje ne samo ishodištem valjanosti novih teorija o ratnoj vještini nego i jedini pokazatelj valjanosti iste. Tu dvojbi nije bilo. Rješenje problema moralo je biti funkcionalno. Zadaće koje su stavljene pred Odjel mogli su rješavati samo stručno osposobljeni, školovani ljudi. Priučeni geniji mogli su doći tek poslije. Ljudi koji su se cijelog života bavili ovom aktivnošću nisu dopuštali bilo kakve improvizacije do kojih je moralo doći.

Brojno stanje Odjela svakodnevno se povećavalo, sukladno nadolazećim zadaćama. Na kraju svog djelovanja u Odjelu je bilo 150 ljudi.

Nabrajanje svih koji su surađivali i svakodnevno bili na pomoći bilo bi dugotrajno. No ako ovaj zapis jednog dana bude prilog povijesti HRM, potrebno je spomenuti: Veljka Rogošića, koji je svojim imenom, pojavom i vezama mnogo značio svima kao poticaj za dalja pregnuća; dipl.ing.Sinišu Poljaka, koji se također stavio na raspolaganje svim svojim bićem. Njegovom zaslugom Odjel nikada nije oskudijevao ni u čemu. Za materijalna sredstva, potrebne dijelove i druge potrepštine u kojima smo oskudijevali, Siniša se kojekako snalazio i izlazio na kraj. Maro Rathman, jedan od onih koji su puno i mislili i radili.

I mnogi drugi, pojedinci i ustanove, škole i poduzeća, tvornice i fakulteti - svi su se stavili na raspolaganje svojim kapacitetima i potencijalima.

Nikad toliko istodobnog entuzijazma nije bilo na jednom mjestu. I jedino su volja tih ljudi i njihovo znanje mogli svladati brojne zadaće koje su se postavljale pred Odjel.

U ratu koji je Hrvatskoj nametnut s ciljem da se Hrvatska i njezino pučanstvo pokore ili unište ljudima u odjelu nije padalo na um da odustanu od otpora. To su bili trenuci kada su svi skupa htjeli činom dokazati da ljudsko dostojanstvo i naš patriotizam ne uzmiče pred sirovom snagom.

Nudeći svoje usluge, a samim tim i živote, ljudstvo Odjela shvaćalo je domovinski rat kao polje na kojem se kale i iskazuju najbolje ljudske osobine: neusporedivo poticanje mašte i odlučnosti. Stalno sam ljudima spočitavao da suzbiju mržnju i svoj gnjev prema protivniku, ma kakvo bilo njegovo ponašanje. Neprijatelja će kad tad uništiti njegova zloba, a naš spas bit će u našoj čestitosti, svuda i zauvijek. Ničim se ljudski životi ne mogu nadoknaditi, a gnjev, kao želja da se zlo vrati zlim, to samo pospješuje. I zato, na svakom koraku moramo se razlikovati od protivnika mišlju, riječju i djelom. Ta razlika ne smije biti umjetna tvorevina, već naša vjera u ono za čim se i za što se borimo.

U Domovinskom ratu, pa tako i u našem Odjelu, uzeli su učešća ljudi raznih profila zanimanja, naobrazbe i godišta. Rat, kao posebno vrijeme življenja i na mlade i na stare ostavlja svoje tragove. Posebice su mladi ljudi u tom kratkom vremenu dozrijevali kao voće na vrućini. Razvijali su se i prije nego su počinjali živjeti, a proces saznanja tekao je naopako, saznawali bi nešto prije nego bi to bili naučili. Nužda nas je natjerala da se puca i moralo se pucati. Ali jednog dana kad prestane rat, i kad prestane to zlo, opet će trebati hrabrosti da se ljudi u miru dokažu da je to bila nužda.

Najviše je bilo primoraca koji su živjeli od mora. Bez obzira na sredstva, more je more: surovo prema onima koji ga slabo poznaju i poštuju, dobrostivo prema onima koji ga osjećaju i znaju se njime služiti. To je bila temeljna osnova koja je razlikovala žrtvu od napadača i pobjednika od pobijeđenog. Zato smo svi skupa unaprijed znali tko će biti pobjednik.

Odjel je za vrijeme svojih djelovanja i kratkog postojanja učinio puno toga planiranjem djelovanja, ili njihovom provedbom. Tako su sami dolazili do temeljnih istina i načela uporabe pojedinih vrsta postrojbi ili sustava naoružanja.

Iako su poznavata iskustva bojnih djelovanja iz bliske i daljnje prošlosti, ovo je samo pokušaj sistematizacije naših djelovanja i nastojanje da se srede podaci, da se istaknu njihovo značenje, da se iz njih izvuku pouke i da se izraze u načelima za izobrazbu onih ljudi koji su već tu i onih koji dolaze.

Nasuprot ovako organiziranih dragovoljaca stajao je daleko jači protivnik koji se nije ustručavao svoja moderna sredstva upotrijebiti po njihovim "borbenim pravilima". HRM u to vrijeme nije imala niti zamisli o upotrebi snaga, jer nije bilo ustroja, ni puno toga drugog. Vođenje rata uz robovanje pravilima je siguran put do neuspjeha. Određena načela, općeprihvaćena u svim vojskama svijeta, mogu poslužiti kao osnovno mjerilo za provjeru valjanosti i optimalnosti naših rasuđivanja. Drugim riječima, nedostatak sredstava nametao nam je da u tim uvjetima pokušamo tom problemu prići na novi način, stvarajući vlastite pristupe situaciji i ne oklijevajući. Nastojali smo u svim okolnostima imati inicijativu, da sami budemo ti koji će propisivati pravila igre, nametati protivniku svoju volju, koristiti svaku njegovu slabu točku, te biti ti koji odabiru mjesto i vrijeme za udar i inicijativu.

Minuli događaji još u nama žive. Imaju svoj prostor i aktere i ne mogu slagati ni prevariti, može se samo ljudski sud o njima mijenjati, a oni sami ostaju kakvi jesu: vjerni i jasni, nepromjenjivi i vječiti, posvećeni smrću i nestankom, a vezani za život zauvijek i nerazdvojno.

Odmah se na početku postavlja pitanje: je li Odjel mogao učiniti više?

Uvijek se može više. Najveće zapreke u tome bile su zapovjedi o opozivu pojedinih aktivnosti koje su bile u tijeku i nedostatak oružja i opreme. Na opoziv pojedinih aktivnosti utjecale su odluke političkih subjekata, koje su bile izričite. Na ovakvo stanje nismo mogli utjecati, moralo se slušati, iako su pri tom propuštene mnoge izgledne prilike neposredno pred ostvarenjem. Nedostatak oružja i opreme bio je identičan mnogim pričama iz postrojbi HV u to doba.

Moram spomenuti da je zapovjednik HRM uvijek skrbio o nama. Izdavao je zadaće i vodio računa o njihovom provođenju, a nastojao je da se sva dobijena sredstva prvo upute nama. Nastale nesuglasice, kojih je bilo, bile su samo sraz naših mogućnosti i potrebnog vremena za njihovo provođenje. Rat je primarno područje neizvjesnosti, što je u vremenu o kojem je riječ, kada smo bili tehnički daleko slabiji od protivnika, dovoljan razlog za svekoliko objašnjenje.

MINSKA DJELOVANJA HRVATSKE RATNE MORNARICE

Uvodne napomene

HRM, kao i ostali dijelovi vojske Republike Hrvatske, zatečena je u domovinskom ratu bez oružja, opreme i dovoljno ljudi. Bila je suočena s nadmoćnijim protivnikom ali odlučna da otpočne s bojnim djelovanjima oslobođenih svih shema.

U takvim je uvjetima minsko oružje imalo svoju posebnu ulogu, kao jedno od oružnih sustava kojemu su uvijek pribjegavali slabiji po snazi u obrani vlastitih područja. Iskustvo pomorskih ratova na moru to nedvojbeno dokazuje.

U to vrijeme, kada se JRM sa svojim brodovima nalazila gotovo ispred svih većih primorskih gradova i diktirala načine ponašanja, malo je bilo onih koji su vjerovali da postoji snaga koja bi se toj sili mogla suprotstaviti. Počeci HRM, iako organizacijski brzo i uspješno utemeljen i na planu tehničkih sredstava, nisu baš pružali nade da se nešto brzo i značajno promjeni. Stoga se svim silama krenulo ka nabavci sredstava kojima bi se bilo u stanju nešto učiniti. To nešto trebalo bi učiniti ne po svaku cijenu, srljanjem i lažnim dokazivanjem, već planskim djelovanjem, kojim bi bile obuhvaćene sve strukture otpora, a protudjelovanja protivnika, kojih se nije ustručavao, svesti na najmanju mjeru.

Figurativno i stvarno, to je značilo: ako mi njemu udarimo jedan šamar, dobiti ćemo najmanje pet. Mi nadalje, možemo udariti šamar odraslom čovjeku, koji se može braniti, uzvratiti i izbjegnuti udarac, a oni, bili smo uvjereni, neće birati žrtve. Sljedeći takvu logiku, protivnika je trebalo udariti jako da ga dobro zaboli, a opet da ne zna tko ga je, kada i čime udario.

Ovakva razmišljanja mogla bi se vesti i raspredati u nedogled, a trebalo se nešto u tom smislu i napraviti.

Utemeljenje HRM kao organizacije nije značilo i ukidanje JRM na ovim prostorima. Naprotiv, JRM je bila instrument velikosrbske politike, koja je u svom iskonskom posizanju za tuđim digla ruke na obalu i more, koje im nikada i ničim nisu pripadali. Stoga je HRM bila prisiljena uzvratiti s minskim oružjem.

1.0. Zadaća minskih djelovanja u početnom razdoblju rata na moru

Mine su bile jedno od prvih moćnih mornaričkih oružnih sustava na raspolaganju HRM. Shodno mogućnostima i značajkama minskog oružja i ostalih čimbenika vezanih za planiranje i realizaciju minskih djelovanja, zadaće su bile:

- a. Minskim oružjem trajno iscrpljivati živu silu protivnika i uništavati plovne objekte. Time bi se nadoknadila brojčana prednost u naoružanju i vojnoj opremi. Osim toga, ovo oružje troši kapacitete volje ljudskog čimbenika kod agresora tjera ga da odustane od planiranih napadačkih djelatnosti.
- b. Druga zadaća minskog oružja bila je omogućiti pomorskoj privredi Republike Hrvatske, a isto tako i snagama HRM, oživotvorenje zamisli "strategije preživljavanja". Ostvarivanje ove zamisli temelji se na načelu da se ponajprije zaklanjanjem i vojnom disperzijom zaštite snage i sredstva, te stalno izbjegavaju odlučujući sukobi dok je protivnik nerazmjerno jači i da se rješenje sukoba pronađe u izvanvojnoj sferi.
- c. U sklopu početnih udara agresorovih snaga minsko oružje osigurava kontinuitet prostora kao operacijske osnovice i omogućava primjenu takvih oblika bojnih djelovanja ostalim pomorskim snagama gotovo neograničeno. Ovu zadaću minsko oružje izvršava tako da je za bojnih djelovanja vremenski trajna, a prostorno globalna pojava.
- d. Minske prepreke treba položiti na takvim lokacijama da se omogući prihvaćanje prvih najjačih udara koji se najteže preživljavaju, sve dok je odnos snaga povoljniji za agresora, i zajedno s ostalim pomorskim snagama i mornaričkim snagama na obali i otocima treba ga oslabiti do te mjere da može biti tučen u više uzastopnih, planskih i smišljenih bojeva i borbi.
- e. Obrana prostora, obalnog ruba, obale i otoka također je jedna od osnovnih značajki minskog oružja za sve vrijeme trajanja bojnih djelovanja. Ona se postiže kontinuiranom obranom prostora u cjelini i svakog njegova dijela, u svim stratejskim uvjetima. Minsko oružje u tom slučaju treba pridonijeti da u bojnim djelovanjima u akvatorijalno-otočnom dijelu nema gubitaka prostora, već se samo mijenjaju uvjeti njegova korištenja. Uz to, miniranjem mora, bez obzira na uvjete koji su nam nametnuti, ovaj prostor ostaje područje izvođenja bojnih djelovanja i pružanja otpora.

Kao i sve male mornarice, tako se i Hrvatska ratna mornarica (HRM) u djelovanju protiv daleko nadmoćnijeg protivnika na moru opredijelila za uporabu i polaganje morskih mina. Ta minska djelovanja imala su posebne značajke. Iako

polagane u uvjetima kad je neprijatelj imao potpunu prevlast na moru i u zraku, popisnim ili improviziranim minopolagačima i bez ikakva borbenog osiguranja, minske su prepreke polagane ofenzivno i bile su jedno od prvih moćnih mornaričkih oružnih sustava. One su za cijelo vrijeme ostvarivale kontinuitet borbe s protivničkom mornaricom na velikom dijelu Jadranskog mora.

Dobro osmišljene, smjelo i nadasve drsko polagane, ispred nosa snagama jugomornarice, zanatski dobro napravljene, minske prepreke (MP) stvorile su povoljne ambijentalne uvjete za djelovanja ostalih snaga HRM, koje su tako, sa skromnim sredstvima bile u stanju obaviti svoju svetu zadaću.

1.2. Kako je počelo?

U srijedu 17. rujna ujutro bivši potpukovnik JNA, dr. Niko Pezelj, po naređenju admirala Letice, pozvao me je da se javim u Zapovjedništvo HRM, koje se tada nalazilo u Jadranskoj ulici 1. u Splitu. S admiralom Leticom nisam se dobro poznavao, jer moje službovanje u HRM nije bilo vezano za Split, a kada sam to i bio, uglavnom sam vrijeme provodio na vožnjama. Naš razgovor bio je desetak dana ranije, kad smo se sreli u Šestoj operativnoj zoni i kad me je zamolio da pređem u mornaricu, koja se formirala. Naravno da sam pristao i to sa zadovoljstvom.

Admiral mi je rekao da su grad i luka Ploče u našim rukama sa svim vojnim uređajima i instalacijama. Izrazio je želju da to stanje takvo i ostane, a da se skladišta, posebice skladište streljiva Male bare, isprazni, a skladište podvodnih mina u Tatinjama sa svim minama sačuva. Glavnu prijetnju za ta, a i ostala skladišta i postrojenja vidio je u TG "Ploče", pri čemu su jedan brod tipa RTOP i jedan do dva RČ, ulazila u gradsku luku i nemilice tukla po svemu što im se činilo neprijateljsko. Suglasili smo se da je potrebno zapriječiti ulaz u luku Ploče i ne dopustiti protivničkim brodovima da rade što hoće. Za provedbu zadatka admiral mi je doslovce rekao " Uzmi što hoćeš, koga hoćeš, sve je tvoje, ali zadatak uradi". S ovako utješnim riječima čovjek nije mogao a da se ne složi. Za ovaj zadatak pozvao sam svog prijatelja iz katedre, Rozarija Lovrića, instruktora minskog oružja i nas dvojica smo se uputili prema Pločama.

Grad i luka Ploče tada su bili oslobođeni u jednoj divnoj akciji HV, a najveća prijetnja dolazila je od TG-Ploče, koja je imala bazu i djelovala ispred kanala luke Ploče do spojnice Gradac-Trpanj, i protivničkog zrakoplovstva, koje je svim silama nastojalo uništiti skladišta posebice na Tatinjama i u Malim Barama.

Garnizon Ploče pod zapovjedništvom kapetana fregate Velina Jovanova predao se s najvećim brojem ljudstva i čitavom infrastrukturu pomorske "baze". Pored spomenutih

skladišta, u ruke HV i HRM pala je Tehnička radionica s vrijednim alatima i strojevima, repromaterijalom. Radnici u njoj ionako bili su većinom Hrvati, i umnogome su pomogli da se iz radionice ništa ne odnese i ne otuđi. Tu su bile, nadalje, specijalizirane radionice za protuminsku opremu, skladišta čisto mornaričkih potrepština, navigacijski pribor i publikacije, dijelovi opreme itd. Pored skladišta tu su se nalazile i vojarne sa svojom infrastrukturom, a u ladicama u Komandi bile su upute za ponašanje u kriznim situacijama. I onda i danas te upute mogu samo da nasmiju čovjeka, ali stanje kakvo je bilo i ljudi kojima su bile namjenjene, usmjeravali su svakog normalnog na ozbiljnost i oprez.

U ZNG-u nisam, istina, bio dugo, ali dovoljno da se upoznam s gorućim problemom nedostatka svih vrsta oružja i strjeljiva. Toga je u Malim barama bilo dovoljno, jer su tu bila pohranjena pričuva topničkog strjeljiva VPO (Vojnopomorske oblasti), a ujedno i federacije. Oslobođenjem ovog skladišta otpočela je otimačina svega i svačega od strane civilnog pučanstva, dok nismo uspostavili kakav - takav red. U tome nam je "pomoglo" protivničko zrakoplovstvo i neprijateljski brodovi, koji su svim silama nastojali ova skladišta, ili dio njih dignuti u zrak. Važnost ovih skladišta nije potrebno posebno isticati : bila su od iznimne važnosti i stoga ih je potrebno odmah raseliti.

U Pločama sam proveo desetak godina službovanja, te sam poznao mnoge ljude, a i oni mene, te problema u komunikaciji i traženju i ispunjenju zahtjeva zaista nisam imao. Odmah sam se javio u "Krizni štab" (tek kasnije je postao stožer), iznio svoje zahtjeve, prijedloge i dao upute za njihovu realizaciju. Svi su ljudi bili voljni surađivati i sva sredstva koja sam tražio trenutačno su mi stavljena na raspolaganje.

Prvi problem bio je uklanjanje minsko - eksplozivnih naprava, koje je protivnik postavio kao posljednje osiguranje da ta dragocjena sredstva ne bi pala u ruke HRM i HV. U Male bare, kad su bile oslobođene, provalili su građani, koji su pod svaku cijenu htjeli doći do bilo kakvog oružja, te su tako otvarana skladišta bez ikakvog osiguranja, pa je bilo i žrtava. Kad je MUP iz Ploča uveo neki red, počelo je plansko pražnjenje ovih skladišta, pri čemu su ljudima stalno oči bile u zraku bojeći se nailaska i djelovanja protivničkih zrakoplova.

Već prvog dana smo utvrdili da u minskom skladištu u Tatinjama nije bilo nikoga. Drugi dan počelo je i završeno protuminsko pretraživanje. Pilotinom (peljarskim brodom) Lovrić i ja prvi smo ušli u minsko skladište na Tatinju gdje smo zatekli samo stražarske pse zatvorene u svoje kaveze, gladne i žedne. U zgradi gdje je boravila jugovojaska bio je opći nered. Razbacani kreveti, ostaci hrane i opreme. Sve je ukazivalo na žurno napuštanje prostorija i opće bježanje. Našao sam u jednoj kartonskoj kutiji konzerviranu hranu za pse, kojom sam ih nahranio. Ovaj detalj sigurno ne zavrjeđuje

posebnu pozornost, ali je zanimljiv, jer sam u kasnijem službovanju ponovo naišao na ove pse, koji su mi za taj čin uvijek ostali zahvalni. Osobno nikad pse nisam volio, naprotiv, s njima sam uvijek imao velikih nesporazuma.

U međuvremenu sam bio upozoren da se iz kanala luke Ploče čuje buka brodskih strojeva, što bi moglo samo značiti da nailazi topovnjača. Mi smo se lako mogli sakriti i ostati nevidljivi, međutim peljarski brod, kojim smo došli nije se mogao sakriti. Protivnik je sve naše napore skrivanja mogao učiniti uzaludnima da je otvorio paljbu po minskom skladištu. Bilo je eksploziva toliko da bi sama eksplozija ličila na eksploziju atomske bombe srednje jakosti. Srećom, topovnjača, koja je saznala za dolazak peljarskog broda u skladište iz nekih je razloga odustala od prodora u Pločansku luku.

Mogli smo se nesmetano posvetiti pregledu pristupa skladištu. Velika vrata glavnog skladišta bila su poluotvorena, što nije zračilo optimizmom. Okolo su bili postavljeni nekakvi kablovi, istina u neredu, koji su samo dopunjavali ružnu sliku. Htio sam reći da smo i mi bili impresionirani zloćom agresora, koji je minirao sve ono što nije mogao sobom ponijeti, a novine su redovno izvješćivale o nesrećama takve vrste. Znati da se ispred tebe nalaze tone i tone eksploziva, a ne voditi računa o tim stvarima bilo bi ravno samoubojstvu. Znali smo da bi u slučaju eksplozije tolike količine "B" tvari stradao i sam grad. Razlog više da svojski prionemo poslu. Sve smo pomno pregledali, i nastojali što prije ući u skladište da vidimo dokle se kablovi protežu. Srećom, osim jedne improvizirane eksplozivne naprave koja je bila postavljena više da nekog zaplaši, prilaz je bio čist.

Preostalo je pregledati same mine. A one su, onako crne, velike i prijeteće, stajale mirno i nijemo. Skladište je nadzemnog tipa, ogromnih dimenzija, daleko veće unutra nego što bi se mogao donijeti sud gledajući ga izvana. Podvodnih mina je bilo posvuda. I ne samo mina. Tu su bile uskladištene protupodmorničke bombe svih tipova, protudiverzantske bombe i, ono što nas je posebno oduševilo TEP- ovi (tempirno eksplozivno punjenje). Ovi posljednji bili su u limenim bačvama opremljeni satnim priborom, koji se mogao programirati na 24 sata. Ova su sredstva bila uredno složena i bilo ih je preko 2000 komada.

Količina nađenog oružja nas je impresionirala. Samo podvodnih mina, sidrenih kontaktnih tipa SAG - 2 bilo je više od 600 komada. AIM mine (na dnu ležeće bezkontaktne) zauzimale su donje redove, a svaka od njih ima po 800 kg visokobrizantnog eksploziva.

Letimično smo pogledali sve mine nastojeći uočiti nešto posebno. I zaista jedan od sanduka s TEP- ovima bio je otvoren. Prišao sam mu i pogledao. Satni uređaj je

bio na svom mjestu, radio je, ali na sreću detonatorskih upaljača nije bilo. Skinuo sam sat oprezno, ispod njega nije bilo kapsule. Odahnuo sam, lažna uzbuna. Ali gdje su upaljači. Mogli su biti svuda i nigdje. Pretražili smo koliko smo mogli i nismo ih našli. Tek kasnije smo doznali da su se tim upaljačima i eksplozivom koristili bivši vlasnici loveći ribu.

Sutra ujutro (19. 9. 1991. godine), otvorili smo skladište i ponovo ga pregledali, ovaj put mnogo temeljitije. Srećom po nas i po grad Ploče, sve je bilo u redu i mogli smo se posvetiti drugim poslovima. Uspostavljena je stražarska služba, a Braco Milošević je pustio pse na slobodu. Dvoje od njih, kuja koju je vojska prozvala Doda, i mužjak, slavno prozvan Alija, ostali su i dalje u "vojnoj službi" na sidrištu u Bačinama, dok je treći pas, nestao. Dosta vremena nakon toga saznao sam da ga je prisvojio jedan seljak i da se sada taj pas bavi svojim omiljenim poslom: čuva ovce.

U Pločama tada nije bilo pogodnog broda za polaganje mina. Na trajekt, "Pelješčanku" moglo se ukrcati minsko oružje, ali nije bio prikladan za njegovo polaganje. Od brodova tu su se nalazila dva remorkera, no niti oni nisu dolazili u obzir. A opet luka se morala zapriječiti.

Odlučio sam da se prolaz u kanal luke Ploče osigura žičnim preprekama, te su tako preko kanala postavljena dva čelična užeta, promjera 72 mm, koja su bila vezana za tegljače. Užad su postavili radnici luke Ploče uz pomoć remorkera, s velikim poletom, spretnošću i za najkraće vrijeme. To je isto napravljeno 19.9.1991. u popodnevnim satima, a cijelu akciju je vodio Miljenko Bagarić, šef operative u luci Ploče. Užad su natezala dva velika tegljača, zaklonjena hrpama ugljena iskrcanog na obali, koji ih je štitiio od pogleda i bojnih djelovanja s mora. Funkcioniranje je bilo jednostavno. Na znak motritelja, koji je bio stotinjak metara ispred, tegljači bi upalili strojeve i nategli užad. Sve je funkcioniralo kako treba.

Prilikom pokušaja ulaska RTOP u pločansku luku, tegljači su nategnuli užad koja je dotle bila na morskom dnu, što je rezultiralo efektnim iskakanjem užadi iz mora i odustajanjem RTOP od namjere.

Dvadesetog rujna u radijskom razgovoru između predsjednika Izvršnog vijeća općine Ploče Nevena Jelavića i zapovjednika TG-Ploče, osobno sam prenio poruku časnicima JRM da je kanal luke Ploče miniran podvodnim minama i da se obustavlja svaki plovni promet tim dijelom. Ta poruka, da bi bila vjerodostojnija, poslije je emitirana u radio-oglasima za pomorce. Otada ni jedan brod jugomornarice nije ni pokušao ući u luku.

Tako smo dosta jednostavno došli do dragocjenog minskog oružja i streljiva, koje nam je tako nedostajalo. Uspjeli smo osujetiti pomorske snage protivnika da uđu u kanal i luku Ploče i da dignu skladišta u zrak. Vrijednost ovog plijena uskoro će osjetiti protivnici na raznim mjestima, na kopnu i na moru.

Osim mene i Rozarija Lovrića, u akciji su sudjelovali Ranko Delić, minski tehničar, Mladen Milošević-Braco i Đorđe Mitrov, koji su pomogli u razminiranju skladišta, te mnogi drugi koji su se organizirali polako ali sigurno po svojim postrojbama. U to vrijeme stigao je kapetan fregate Zvonimir Franjković da s nekoliko časnika preuzme ulogu zapovjednika ratne luke Ploče

To bi se na neki način moglo nazvati prvom akcijom zaprječavanja mora od strane HRM.

1.3. Miniranje Kaštelanskog zaljeva ispred RL Lore

Koncem rujna, impozantne snage taktičke grupe (TG) "Kaštela" (1 VPBR, 2 RTOP, 2 RČ, 2 do 4 TČ i nekoliko BRM, blokirale su pomorski promet između Splita i srednjodalmatinskih otoka, a 20. i 21. rujna napali su topovskom paljbom uzletišta u Resniku i mjesta u Kaštelanskom zaljevu. Pri tome su obilno koristili ratnu luku Loru kao logističku bazu i mjesto za zamjenu i odmor posada. Dana 21. rujna u Zapovjedništvu HRM, na sastanku kojem su bili nazočni, admiral Letica, Ante Budimir (načelnik Stožera HRM, u to vrijeme) i ja, odlučeno je da se nešto poduzme kako bi se spriječile neprijateljske pomorske snage u korištenju luke Lore. U stvari, admiral Letica i gospodin Budimir (koji je nosio čin kapetana fregate iz bivše JRM) već su prije, u mom odsustvu, odlučili da se podvodnim minama zapriječi prolaz na potezu od rta Jova o. Čiovo prema rtu Marjan. Moje opaske na ovaj plan odnosile su se na sigurnost grada Splita, jer u slučaju otkrivanja akcije miniranja mora, nije bilo nikakve sumnje da će protivnik tući po Splitu, a znali smo da će to uraditi temeljito i nemilice. Odlučeno je da se miniranju pristupi jedino u situaciji koja bi jamčila skrivenost pripremnih radnji i samo polaganje mina. Uz to, skrenuta mi je pozornost, i to od admirala Letice, da vremena nema i da se to mora učiniti žurno. Planiranje same zapreke prepušteno je meni, a za logističku potporu pomoći će kapetan fregate Ante Budimir.

Odmah se pristupilo planiranju akcije, okupljanju i ekipiranju ljudi, brodova i opreme. Akcija je već na prvi pogled bila izuzetno opasna, ali vladao je velik polet da se jugomornarici stane na kraj.

Mine se iz skladišta u Tatinjama nisu mogle prenijeti brodovima zbog prijetnji snaga jugomornarice, pa su mine, prvi puta valjda od njihove izradbe, slane kamionima - šleperima.

Akvatorij gdje je trebalo položiti minsku zapreku zahtijevao je, zbog svoje dubine, polaganje sidrenih kontaktnih mina tipa SAG - 2. HRM je, istina, imala daleko ubojitije minsko oružje u formi na dnu ležećih, nekontaktnih, akustično indukcijskih mina AIM - M- 70. Na moje inzistiranje dlučili smo se na mine tipa SAG - 2, manje ubojite, a opet, dovoljne da ispune svoje zadaće i naša očekivanja.

Međutim bio sam protiv toga da se ova zapreka položi na predviđenoj lokaciji. Osnovni razlog "za" bio je mogućnost nadzora i obrane ove minske prepreke. Naime, već smo u to vrijeme, kao HRM, oformljavali topničku bitnicu u uvali Kašjuni, stacioniranu upravo nasuprot dijelu akvatorija koji bi trebao biti miniran. Ova je lokacija time zadovoljavala uvjet spriječavanja protivničkih minolovca i lovaca mina da nesmetano razminiraju položene mine.

Da bi se posao osigurao kako treba, angažirani su svi mineri specijalisti za prethodnu i završnu pripremu mina, a "Jugolinija" je stavila na raspolaganje najmoderniji i najveći trajekt, "Vladimir Nazor".

Najveća šansa, i za nas jedina, bila je u iznenađenju neprijatelja. Tako se prilikom planiranja ove operacije nastojalo svim silama taktički iznenaditi protivnika samim činom polaganja, te mjestom i vremenom.

Zbog stalne prisutnosti brodova JRM u Splitskom kanalu i Kaštelanskom zaljevu, 23.rujna planirano je da se zapriječi morski prostor od rta Čiovo prema rtu Marjan. Na raspolaganje za ovu akciju bilo je 10 mina SAG-2, a položile bi se na položajnoj dubini da bi ih ake pomorske snage protivnika (LPS) prilikom nailaska aktivirale. To je bila već na neki način uobičajena položajna dubina mina od 1.5 metara, iako se tehnički gledano ista mogla postaviti do i 6 metara dubine. Položajna dubina mine je u ovom slučaju bila izuzetno važna, i stoga je moram posebno spomenuti. Izbor lokacije minske zapreke, kako je prvotno bilo predviđeno, bilo je na plovnom putu između sportskih lučica Splita, smještenih na sjevernoj strani Marjana, isto kao i lučica i luka na Čiovu, Kaštelima i Trogiru.

Ako se minska prepreka položi kako smo planirali, onda bi se ista trebala najaviti u Oglasu za pomorce (OZP), još uvijek službenom glasilu za sigurnost plovidbe, i u drugim sredstvima javnog priopćavanja. Ali oglašena prepreka, ne bi više bila prepreka za brodove JRM. Postojala je realna opasnost da neki od civilnih brodova, posebice ribarica čiji je gaz premašivao dubinu od 1.5. metar, (a takvih je na desetine),

naide na minu i bude potopljen. Ovo bi imalo pored materijalne, moralne i velike političke štete, a brodovi JRM bi i dalje nesmetano mogli koristiti preostali dio plovne rute. To su sve bila pitanja s kojima smo se suočili i o kojima smo grozničavo razmišljali. Međutim, zapovjedbno mi je da se tako planirana minska prepreka položi, i to žurno.

Za polaganje minske prepreke stavljen nam je na raspolaganje najnoviji i najveći trajekt iz flote "Jadrolinije", "Vladimir Nazor". Vodstvo poduzeća nije imalo nikakvu predodžbu o tome koja je zadaća bila namijenjena ovom brodu: oni su mislili da će to biti najvjerojatnije neka prevoženja ljudi ili materijala, za što je uistinu ovaj brod najpogodniji. Međutim, kad su vidili da na brod stižu šleperi nakrcani morskim minama, promijenili su ploču i počeli me nagovarati da, ako je ikako moguće, učinim sve da se brod ne dovede u opasnost, jer je nov, a u ovim vremenima ko zna kad će se steći uvjeti da se šta novo nabavi.

Meni osobno je bila najpreča briga da sakrijem mine na brodu od znatiželjnih očiju s obale, prijateljskih i onih drugih. Saznanje takvog podatka bi se prenijelo kao šumski požar i cijela bi aktivnost, zajedno sa sigurnošću broda, došla u pitanje. Stoga sam, koliko sam mogao i znao poduzeo sve da se ukrcaj mina skrije od javnosti. Scenarij ukrcaja mina odvijao se na način da bi na brod ušao šleper s minama i jedan viljuškar za pretovar. Zatm bi se zatvarala brodska rampa i time aktivnost skrivala od pogleda s obale. Sa šlepera bi se otkrilo jedno krilo pokrivača te bi mine žurno bile iskrcane, smještene uz rub nadgrađa i brižljivo pokrivene ceradom i svim mogućim krpama, bačvama i daskama koji su se na brodu zatekli. Po završetku iskrcaja mina, došao bi drugi šleper i cijela bi se predstava ponovila.

Ono što me je posebno iznenadilo, bila je hladnokrvnost vozača šlepera i, posebice, manipulatora na viljuškaru, kome sam, eto i ime zaboravio zapisati. Vozač viljuškara samo me zapitao znam li kako ovo čudo (misleći na mine) treba uhvatiti i treba li šta posebno paziti. Rekao sam mu ono što je trebalo, tj, da su kolica upravo pravi za razmjere viljuškara i da treba samo paziti da se ništa ne izvrne. Nakon druge ili treće iskrcane mine s viljuškarem bio sam siguran da bi na vještini ovog našeg junaka pozavidjeli svi oni koji su taj posao radili godinama.

Cijeli ovaj posao izveden je usred splitske trajektne luke uvijek pune svijeta i brodova. Ono što nas je posebno zabrinjavalo bila je blizina zloglasne Komande VPO, udaljene par stotina metara, koja je bila prijeteci zamračena, a iza čijih prozora, znali smo, gledaju mnoge znatiželjne oči.

Nakon ukrcaja mina je trebalo pripremiti ili, bolje reći, dovesti u oštro stanje. Za ovo je potrebna tzv prethodna i završna priprema za polaganje. Ove se radnje obično

rade odvojeno, tj. prethodna priprema mina stvar je minskog skladišta, a neposredna, završna priprema, mina obavlja se na brodu pred samo polaganje. Ove smo radnje morali spojiti u jednu. Jedno od prvih iskustava s kojim smo se suočili bilo je slabo održavanje mina. Sjetio sam se koliko se samo novaca odvajalo za održavanje tih mina, a njihovo stanje je oslikavalo veliku zapuštenost. Nije bilo vremena za kuknjavu, prionuli smo poslu da mine solidno pripremimo. Pri svemu tome promijenjeno je dosta brtvila i dodatnih pribora kako bi mine bile spremne za polaganje.

Osnovni dio plana za polaganje bio je da se mine polože u jednoj od redovnih "tura" broda na svojoj liniji. Ovo je bilo jedino moguće rješenje s obzirom da su na moru već otpočele premetačine brodova te vrlo neugodni pregledi putnika i tereta. Voziti preko kanala izvan ustaljenog i najavljenog reda plovidbe, bila bi ludost.

Prvo isplavljenje po redu plovidbe bilo je rano sljedećeg jutra. Odlučili smo se da to iskoristimo za naš naum i neprimjetno položimo mine koje smo nosili.

Muka je bila objašnjavati Bračanima koji su naumili na svoj otok, da brod "Vladimir Nazor" to jutro ne vozi, i ne samo da ne vozi nego da zbog mina se ne smiju popeti na brod. Zamjena za vožnju prema otoku Braču, drugi trajekt, bio je stoga vezan neposredno uz "Nazora", ali slabo je to pomagalo. Erupcija nezadovoljstva kulminirala je kad je "Nazor" uputio glavne strojeve za pregrijavanje. Smatrao samda su Imočani najžešći u istjerivanju nepravdi i nekog svog prava, ali su me Bračani tog jutra potpuno razuvjerali. Nama, koji smo došli na brod radi zadaće to je postalo zabavno, ali sam vidio da je posada broda, koja je imala korektne odnose s putnicima došla u nezavidnu situaciju. Da bi se to prekinulo zapovjedio sam da se isplovi nešto ranije i da se sve to skupa skрати.

Brod je tako isplovio u 5 sati 24. rujna. 1991. za Pučišće na Braču. Na moru je bila cjelokupna TG-"Kaštela", čiji su brodovi plutali između obale kopna i Brača i Šolte.

"Vladimir Nazor", s brižljivo skrivenim i "naošćenim" minama na sebi, najavio je, kako je i predviđeno, kvar upravljačkog sustava ispred luke Pučišća na Braču, izvršio okret i uputio ka splitskoj gradskoj luci. Pazilo se da se kurs održava što više prema Čiovu i mjestu polaganja mina kako manevar polaganja ne bi previše upao u oči brodovima jugomornarice. Slično tome, pazili smo da brazda broda ne smije biti prava nego da brod malo vrluda, kako bi time također pokazali da je upravljački sustav broda u kvaru.

No, velika koncentracija protivničkih brodova, od kojih su dva TČ neprekidno manevrirala oko trajekta, navela me je da za taj dan odustanem od polaganja (na veliko negodovanje ljudstva osiguranja), bojeći se za novi brod, ljude i otkrivanje prepreke.

Odmah je odlučeno da se cijela akcija ponovi iduće noći, a za brod minopolagač izabran je trajekt "Gradac", koji je bio pred rashodom. Kao minopolagač brod je u potpunosti odgovarao: imao je ravnu palubu od pramca do krme, brodski limovi, iako puni korozije, bili su bar na prvi pogled čvrsti, a vrata i bokovi visoki i masivni da se skriju naše namjeravane radnje za taj dan i narednu noć. Od navigacijske opreme postojao je nekakav kompas u koji kormilar i zapovjednik nisu bili baš sigurni, jer je služio više kao pomoćno sredstvo. Tu je još bio jedan mali radar za koji mi je potvrđeno da je ispravan i da radi, više manje bez problema. Brod je isključen iz redovite plovidbe, za putnike je oglašeno da je brod neispravan, i odmah su otpočele pripreme za polaganje.

Praćenjem kretanja brodova jugomornarice, zaključeno je da ne postoji nikakva šansa da se prepreka položi kako je prethodno planirano, već da se prepreka položi u Kaštelanski zaljev. Brodovi TG "Kaštela" s glavnim snagama su manevrirali u Splitskom kanalu, između otoka Brača, Šolte i obale kopna. Noću bi brodovi bili raspoređeni tako da dva broda pokrivaju Splitska vrata, dva broda (VPBR i jedna RTOP) južni dio od o. Čiova, a ostali sjeverno od o. Brača. U Kaštelanskom zaljevu bile su manje snage, koje su bazirale u lukama Lori i I. Divuljama. Za vrijeme ponovne rasprave o ponavljanju zadaće miniranja, u zapovjedništvu HRM otvoreno sam iznio svoj stav da je bolje i djelotvornije minirati sam ulaz u luku Loru, te staviti u opasnost samo brodove JRM, a nikako ostaviti mogućnost nailaska nekog našeg broda na položene mine. Nadalje, minska prepreka može se sastojati samo od sidrenih mina SAG- 2 koje su već kod nas, a koje je obzirom na izobatu dubine od 11 do 32 m, nemoguće ukloniti s klasičnim minolovcima.

Minska prepreka bila bi položena od plićine Galijole prema plićini Gariful, tako da je najbliža točka prema luci Lora bila oko 120 metara. Druge opcije su bile da se ova prepreka položi dalje od ulaza u luku Loru, ali isto tako na potezu koji vodi upravno na ulaz u I. Loru dolaskom iz Splitskog kanala i I. Divulje. Ovim bi se najbliža točka minske prepreke približila luci Lori na nešto više od 0.5 M (oko jedan kilometar). Međutim, mogućnost nailaska nekog od naših brodova na prepreku prevladala je, i odlučeno je da se ide na prvu varijantu, tj., polaganje minske prepreke neposredno ispred I. Lore. Najveći problem je bio kako sakriti samopolaganje mina od neprijateljskih očiju. Rečeno mi je da se snađem kako znam i umijem.

Sjetio sam se da smo nedugo prije u ZNG-u kad još nije bila formirana HRM, razmišljali kako ratnu luku Loru isključimo iz prometa i onemogućiti komunikaciju s

njom morskim putem. Kopneni je već bio pod našim nadzorom. U toj situaciji bio sam predložio magistru Mladenu Bujasu, načelniku Ureda za obranu Splita i Dalmacije, zatvaranje same luke Lore nasukavanjem i potapanjem nekog većeg broda koji je predviđen za rezalište ispred samog ulaza u luku. Ideja je bila izvediva s spriličnim izgledima za uspjeh, međutim problem bi bio kako spasiti članove posade poslije nasukavanja.

Komparirao sam prednosti i te akcije s akcijom miniranja. Mine su ipak imale veće izgleda na uspjeh, jer se aktivnost mogla maskirati. I to je bio ključ problema i od njega je zavisio uspjeh akcije.

Hodajući od Jadranske ceste, gdje je bilo Zapovjedništvo HRM, prema gradskoj luci, a tih sam se dana tim putem našetao, sjetio sam se rješenja. Jedan od prvih brodova u gradskoj luci koji sam ugledao bio je jedan remorker. Odmah mi je sinula ideja. Najbolje bi bilo da remorker bude vezan uz brod, trajekt, koji će polagati mine, a svojom će krmom skriti samu aktivnost bacanja mina u more od očiju stražara iz ratne luke Lore. Ujedno remorker će opravdati vožnju trajekta ispred luke Lore koji će hiniti njegovo tegljenje u brodogradilište "Split" radi otklanjanja nekog oštećenja.

Došao sam u krizni štaba "Jadrolinije" i poduzeća "Luka" i iznio im tu ideju u nakani da mi pomognu i da učine sve da ustupe remorker za ovu akciju. Zapovjednik kriznog štaba bio je kapetan Nevenko Šeparević, moj stari poznanik, (koji me je naslijedio na mjestu zapovjednika školskog broda "Jadran"). Nevenko se samo nasmijao i rekao da su i on i Edi (kapetan Duplančić) došli na sličnu zamisao, a na meni je da odaberem remorker koji želim. Odgovorio sam da želim najveći i najtvrdi. Nasmijali smo se, iako nikome nije bilo do smijeha. Ustvrdili smo načine suradnje i koordiniranja, te da oni sami pripreme brodove do noći, a ukrcaj mina da ide po planu.

Ostali dio planiranja minske prepreke bio je više zanatski i nije predstavljao problem. Početak polaganja i samo polaganje podvodnih mina treba izvesti u ono vrijeme kada je pozornost stražara najmanja. Odabrao sam da to bude vrijeme na razmeđu noći i dana u tzv. astronomsko svitanje kada se na istoku vidi obzor, a na zapadu je tama. Ovo vrijeme izabrao sam stoga što su tada oči stražara najumornije. Tada im se oči kao po nekoj unutarnjoj zapovijedi same okreću prema istoku i nastanku novog dana. U to vrijeme, kada budemo polagali mine, tandem tegljenih brodova biti će skriven u tami na zapadnom dijelu horizonta.

To je bilo po našoj računici drugo iznenađenje, a treće će biti svakako sama pojava mina, jer mine se uglavnom prevoze morem. Cijenio sam kako nikome u Lori nije ni na kraj pameti bi li se tko usudio približiti Lori s neprijateljskim nakanama, a da se ne govori da se približi s velikim brodovima nakrcanim minama.

Od ostalih parametara same prepreke odredio sam da minski interval bude 45 metara kako bi pri brzini broda od 6 čvorova vremenski minski interval bio 15 sekundi. U tom slučaju polaganje minske prepreke trajalo bi "svega" 5 minuta. Znali smo svi da će ti trenutci za nas biti puno duži .

Admiral Letica me više usput pitao za vjerojatnoću nailaska broda na minu, ili što bi se pučkoškolski reklo: koliko brod ima šansi na naiđe na minu. U ovakvim uvjetima jednoredne minske prepreke i položenih mina (sidrene kontaktne) vjerojatnost nailaska broda na minu kreće se negdje oko 20 %. Zapovjednik HRM je odgovorio da mu se čini da je to malo, te je tražio da se dostavi dodatnih 10 mina. Mada ove mine neće bitno uticati na povećanje vjerovatnoće nailaska broda na minu, jer je granični minski interval bio blizu planiranog, ovime će se produžiti minirani prostor u moru. Vjerojatnost nailaska broda na minu povećava se povećanjem udarnog kuta nailaska samog broda na prepreku i povećavanjem broja minskih redova. Broj minskih redova, iz razloga sigurnosti broda i ljudi, mogao je biti samo jedan. Mogli smo jedino povećati, tj. zakositi minsku liniju u odnosu na kurs plovljenja brodova u Loru. Tako smo na kraju i postupili. Relativno veliki broj mina (20) ponovno bi rezultirao mogućnošću nailaska nekog od naših brodova na vlastite mine, te je povećanje udarnog kuta bilo pravo rješenje. Ono je opredjeljivalo postojanje mina u minskoj prepenci isključivo ispred Lore, koju su naši civilni brodovi izdaleka zaobilazili, a također je uvjetovalo povećanu vjerojatnoću nailaska brodova na minu u, na takav način položenoj minskoj liniji.

Mine su ukrcavane, bolje reći prekravane, s broda na brod i iz kamiona na brod polagač, noću 24. rujna u gradskoj trajektnoj luci. Sam ukrcaj odvijao se tako da su otvarana vrata za ukrcaj na trajektima, sami kamioni ulazili su na trajekt, za njima su zatvarana trajektna vrata, a onda su mine stavljane na palubu viljuškare. Ovo smo već bili uvježbali prethodne noći, te je sada išlo daleko lakše. Sve se to odvijalo na istom mjestu kao sinoć, ispred zgrade VPO na pristaništu Lučke kapetanije. Pristanište u gradskoj luci bilo je u to doba uobičajeno: bilo je krcato putnika, izbjeglica, koji su čekali najavljeni trajekt za sjever i za Rijeku. Neizbježno je tu bilo puno djece, koja su vođena svojom znatiželjom, zabadala nos svuda, pa i kod nas, gdje se nešto poput velikih kugla "koturalo" po palubi.

Mine su bile u dosta lošem stanju, tako da su se, osim obavljanja redovnih aktivnosti na bojnoj pripremi, morala mijenjati brtvila i ostali neispravni pribori koji bi se pronašli. Ovo proširenje poslova nije se nikako uklapalo u redovite aktivnosti prethodne i završne pripreme mina, koja bi trebala biti obavljena prije u minskom skladištu. Taj mukotrni posao već su drugu noć zaredom obavljali mineri specijalisti, Rozario Lovrić, Boško Škrbić i Jure Tucak. Potonja dvojica bila su pozvana iz Šibenika.

Ovakvo taksativno nabranje aktivnosti, koje su neophodne pri svakoj akciji polaganja podvodnih mina, može samo naznačiti neupućene o mukotrpnj proceduri, velikim fizičkim i psihičkim naprezanjima ljudi koji taj posao rade i potrebi visoke specijalizacije da se svi procesi, obzirom na velike količine eksploziva u podvodnim minama i reguliranje odrade minskih pribora i mehanizama u moru prilikom sidrenja i boravka mina u moru, obave stručno i do kraja.

Bojno osiguranje u luci i na moru trebala je preuzeti grupa od 10 ljudi pod zapovjedništvom Dalibora Sardelića. No, ona je te noći bila angažirana na drugom zadatku, pa su fizičko osiguranje trajekta i prekrcaja preuzela četvorica mladića sa starim puškama M-48 "tanždarama". Mladići su svoju zadaću shvatili zaista ozbiljno, pa sam ih morao upozoravati da tu svoju dužnost obnašaju manje upadljivo. Usputnim nadzorom, ustanovljeno je da tri puške nisu imale udarnu iglu, a dvojica mladića ionako nisu imala strjeljiva.

Zapovjednik broda bio je kapetan Zdravko Kaliterna, te kako smo završili radnje s minama oko ponoći, rekao sam mu da posadu odmori par sati, ali da se pobrine za buđenje u svih nas u 3 i 15. Odgovorio mi je da će biti sve u redu i, kako sam vidio pošao je i sam u postelju. Na brod se do tada još nije javila grupa za osiguranje, što me dodatno zabrinjavalo, jer sama posada broda i trojica minera neće biti dovoljno za planirano polaganje mina. Videći ostale kako su se dali u potragu za posteljama i sam pošao na odmor. Za kratko vrijeme na brodu je zavladao neuobičajeni mir. Iskustvo mi je govorilo da sam moram biti taj koji će probuditi ostale na vrijeme, te sam pred spavanje popio više od litre vode odjednom. Usput zamolio sam stražara koji je osiguravao brod da me probudi u tri sata ujutro. Popijena voda učinila je svoje, ja sam se probudio i s velikim olakšanjem vidio da je 3 i 15, a slika koju sam na brodu vidio, bila je oživotvorenje slikara ljubitelja mrtve prirode. Svi su spavali, i posada i naše osiguranje. I svuda i svagdje isto. Kad sam nakon duge muke uspio probuditi stražara, isti nije ni otvorio oči, a već je rekao da on nije spavao; drugi su govorili da su upravo namjeravali ustati, itd.

Odmah smo se dali da pripremimo svoj brod i pogledamo remorker koji će nas pratiti. Uputili smo strojeve, međutim grupe za osiguranje još nije bilo. Znao sam da mi je njihova pomoć neophodna, ali nije se više imalo što čekati, moralo se krenuti. Ako sačekamo samo nekoliko minuta dovešćemo samo polaganje u pitanje, mogli smo biti osmotreni i sve bi palo u vodu, naši će životi biti u opasnosti.

Pri samom isplavljenju, napokon se, na moje veliko olakšanje, pojavila grupa Dalibora Sardelića, koja je s pješačkim naoružanjem i nekoliko tromblona trebala činiti protubrodsko osiguranje za slučaj da brodovi jugomornarice pokušaju spriječiti izvršenje zadatka. No oni će za mene imati daleko važniju ulogu. Trebalo je puno snage da se

pripremljene mine polože brzo i na vrijeme. Njihov entuzijizam prešao je odmah i na nas, a nasmijana lica naprosto su govorila da idemo samo na jedan mali izlet brodovima.

Vrijeme je bilo povoljno: puhao je lagani burin, nebo je bilo poluoblačno, a vidljivost dobra.

Isplivivši iz gradske luke, intenzivno smo motrili raspored i kretanje brodova jugomornarice u Splitskom kanalu, s obzirom na to da je radioveza s promatračem na rtu Marjan bila ionako u kvaru. Brodovi jugomornarice plutali su širom kanala, a najbliži su bili RTOP na rtu Čiovo i VPBR neposredno iza nje. Okrenuvši iza rta Marjan, uočena su tri plovna objekta ispred luke Divulje. Plovili smo mirno u tandemu, kako je i planirano, uza samu obalu Marjana, a onda se došlo na početni položaj polaganja.

Zapovjedio sam da se tijekom plovidbe otvore svi otvori na strojarnicama kako bi buka strojeva prikrila klopavanje mina po palubi. Nije se štedjelo ni na svjetlima: gorila su gdje treba i ne treba. Ono malo sna nas je tek malo okrijepilo. Međutim približavajući se mjestu polaganja, rasla je napetost, i na umor se više nije pomišljalo. Zapovjednik Kaliterna, "Kale" dimio je cigarete bez prekida, skrivajući napetost. Ali vodio je brod, vidjelo se to odmah, znalačkom rukom. Njemu nije trebalo crtati i objašnjavati. Jednom pokazano bilo je dovoljno da se shvati sve. I da se učini. Zapovjednik trajekta isto je bio, kako je i red, na svom mjestu. S njime u zapovjednoj kabini na mostu skupilo ono malo posade i netremice su gledali u mene. Dobro su zatvorili vrata prema Lori nadajući se isto što i svi mi da će sve proći u redu.

Navigacijski dio vožnje u, tom skučenom području nije predstavljao problem. Zapovjedniku Kali sam rekao kako ići i na koji način doći na početnu točku polaganja, a i sam sam gledao da se to i ostvari. Radar na trajektu je radio, međutim smjetnje su uskoro postale tako jake, da se u njega nije moglo pouzdati. Nije ni trebalo. Svjetionici su radili, vidljivost je bila dobra, a udaljenosti male, te pomoć tehnike nije bila potrebna.

"Spusti rampu i pripremi se za polaganje". Okrenuli smo brod u kurs za polaganje i za nas je sve nestalo. Bili smo koncentrirani za svoj posao i sve okolo smo zaboravili.

Samo polaganje prošlo je u miru, bez ometanja, izuzmu li se povici stražara da se brodovi zaustave ili će otvoriti vatru. Brodovi se, dakako nisu zaustavili nego su mirno nastavili svoj posao, te po polaganju svih mina okrenuli za šker.

Za vrijeme polaganja, remorker koji je bio vezan na strani ratne luke Lore izvršio je svoju zadaću u cijelosti. Prigušio je buku vučenja i polaganja mina preko palube i

ukrcajne rampe, mada je ta buka u inače tihoj noći gotovo parala uši. Mine su padom u more stvarale velike vodoskoke, naravno, nevidljive za oči stražara. Same mine prilikom polaganja ostaju na površini dok prethodni uteg ne dirne dno i ne povuče je za sobom. Tako se po krmi brodova jasno vidjela brazda broda i uvijek dvije do tri mine na površini. Srećom, dubina je bila mala, te su mine za nekoliko minuta tonule. Ne treba posebno napominjati da su ove minute posadama bile kao vječnost.

Minski interval bio je dobro izračunan, što se, osim štopericom, moglo kontrolirati i golim okom na minama koje su plutale po brazdi broda. Zadnja mina pala je u more kad mi je zapovjednik broda rekao da bi trebalo razmišljati o okretu. Ispalo je sve upravo po proračunu, kao na dobro planiranoj i spretno izvedenoj vježbi.

Dole na palubi, kad je oborena zadnja mina, novopečeni mineri, posada broda i grupa za osiguranje, i stari mineri, zagrlili su se i počeli su galamiti. Tek ih je pogled na luku Loru smirio, koja se nalazila koju stotinu metara od nas, u praskozorju, velika, nijema i prijetuća. Mada udaljenost od te točke do škvera, naše naredne luke nije bila velika, ipak sam rekao zapovjedniku Kaliterni da bih volio viditi koliko njegov brod može najbrže voziti. Bilo mi je udovoljeno u najkraćem vremenu. Završivši zadaću, trajekt je pristao uz obalu škvera, a remorker sam uputio da se odmah, kako je i red vrati u gradsku luku.

Da ne bi prozreli namjere trajekta, on se zadržao u škveru do 10,30 sati. Nakon toga se i sam uputio u gradsku luku Split i bio svjedok trenutka kad je barkasa JRM naišla na minu i potonula. Manevar zavaravanja u cjelini je uspio. Pripadnici jugomornarice znali su tko je položio mine (ja sam napustio jugomornaricu s položaja načelnika Minsko-protuminske katedre, a zastavnik I. klase Lovrić kao instruktor minskog oružja. Osim toga osobno sam prije par dana izvjestio zapovjednika TG "Ploče" da smo minirali kanal luke Ploče), ali nisu znali kako i kada su položene. To je potvrđeno u razgovorima između predstavnika HRM i jugovojске, kada je ova tražila da joj se kaže tko je, čime i kada položio MP ispred luke Lore.

Nedugo potom snage jugomornarice presrele su na redovnoj pruzi trajekt "Gradac" (pored ostalih sličnih brodova), temeljito ga pretražile, ispitivale zapovjednika broda Kaliternu, pregledale brodski dnevnik, ali nisu ništa našli. Moram priznati da je minerski alat za prethodnu i završnu pripremu mina ostao na brodu i tu bio 24 sata. Mislio sam da ga je Lovrić već odnio s broda, međutim intervenirao je glavni strojar sa broda, koji me izvjestio da je alat još kod njega i zamolio da ga pospremimo. To je učinjeno odmah.

Više od materijalnih gubitaka, položena MP onemogućila je opskrbu brodova jugomornarice u luci Lori, gdje su imali svega u izobilju, a spriječila je topničko

djelovanje snage iz luke Lore i Mornaričkoga školskog centra po gradu Splitu. Znali su, naime, da nemaju putova za izlazak: ni kopnom ni morem. Osim toga, položena MP podigla je borbeni duh građana, ugled HRM, a Zapovjedništvu HRM odredila pravila ponašanja prema subjektima odlučivanja u jugomornarici, koja više nije bila svemogući gospodar hrvatskog mora.

Osim spomenutih sudionika u akciji je sudjelovalo još mnogo drugih ljudi i materijalnih sredstava.

Skupinu za osiguranje polaganja činili su:

- Dalibor Sardelić, zapovjednik grupe,
- Boris Miliša,
- Dejan Maras,
- Dragan Kriškinić,
- Robert Kramarić,
- Davor Perković,
- Ante Jurišić,
- Tonči Čovo.

Prijevoz mina iz skladišta u Tatinjama organizirao je Zvonimir Franjković, a sudjelovali su: trajekt "Pelješčanka", transportno poduzeće "Jugotrans" iz Ploča, luka Ploče, krizni štab "Jugolinije", a od njih posebno Nevenko Šeparović i Edi Duplančić. I još mnogi drugi domoljubi, koji su nesebično, cijelim svojim bićem, davali sve od sebe za slobodu Jadrana i Republike.

Na poremećaj ustaljenog reda stvari kod jugomornarice nije trebalo dugo čekati. Odmah ujutro 26. rujna svim brodovima TG "Kaštela" prenijeta je naredba za taj dan: "sledi signal: Skoplje - Drvar - Osjek - dvojka; Heroj, tokom dana - verovatno". To je u prijevodu značilo da se za taj dan uzmu suhi dnevni obroci, a kruh ako stigne. To je bio početak njihovog kraja u Splitskom kanalu.

Danas kad čitamo izjave druge strane, vidi se koliko im je ta prepreka bila trn u oku. General Nikola Mladenčić, kojemu se sudilo u Splitskom sudu za pripadništvo protivničkoj strani i nedjela kojima je bio inicijator i autor, pored ostalih bisera izjavio je da je vojska u Lori vidila sam čin polaganja mina, ali da admiral Fridrih Moretti nije dao da se puca. Ovakvu glupost može izvaliti samo onaj ko se brani da bi dobio manju kaznu. Nije se branio radi svoje vojske, branio se za sebe. Ne znam kako se niko od odvjetnika nije sjetio samo da zapita generala, kako su znali za polaganje kad su isti dan poslali svoju barkasu na tu prepreku i koja je postala njezinom žrtvom.

Nadalje, kako može on tako govoriti, a četnička strana je na pregovorima inzistirala (i on sam je bio u jednoj od tih delegacija) da im hrvatska strana otkrije tko je mine položio (misleći pri tome na brod, metodu i vrijeme polaganja). General je već prije pobrkao neke stvari, kada je razgovarao sa mnom iz Komande VPO. Ja sam trebao biti nekakav koordinator u ime HRM za deblokadu vojarni od mina. Razgovarajući telefonom gospodin general ponašao se izuzetno arogantno dok ga nisam zapitao je li s njim sve u redu i ako je sve u redu, neka se to zapita još jednom. Uskoro je čak i njemu postalo jasno da, bez obzira na sve, ubuduće, uvjete postavlja HRM i nitko više.

General Mladenčić, čineći sam sebi medvjedu uslugu, na sudu nadalje izjavljuje kako je crnogorsko i srbijansko javno mnijenje bilo ogorčeno na jugomornaricu, smatrajući je da nije obavila svoju zadaću primjerenu svojoj snazi: imajućoj tehnici i broju ljudi. Ono što je general pri tome zaboravio kao "sitnicu" bila je činjenica da od sredine studenog 1991. brodovi su JRM bili samo gomila korodirane limarije koja je još uvijek plovila zahvaljujući naslagama boje na njima i bila zatvor za ne mali broj ljudi na njima, između ostalih i samom generalu.

Slično tome, admiralu Bocinovu, koji je zbog te prepreke uhićen od svojih suradnika, na suđenju u Beogradu to mu se najviše imputiralo kao propust u "rukovođenju i komandovanju". Zbog te prepreke u ratnoj luci Lori su se izbezumili crnogorski rezervisti. Kad je neprijateljska barkasa naišla na minu, htjeli su ubiti admirala Bocinova i provaliti u splitsko brodogradilište, da naplate onoliko od nenaoružanih i nedužnih ljudi koliko oni misle da košta barkasa i njihov put u slobodu.

A tako im je malo nedostajalo da im se samim naplati. Samo par dana ranije najveći broj njih samih u Loru je stigao pomoćnim brodom JRM. A da se taj brod slučajno našao na mjestu potonule barkase....?

1.4. Miniranje Splitskih vrata

Pošto je miniran Kaštelanski zaljev ispred luke Lore, brodovi neprijateljske mornarice nisu više zalazili u nj, ali su ostali u Splitskom kanalu i blokirali pomorski promet između Splita i srednjodalmatinskih otoka.

HRM je tada bila u fazi prikupljanja svega onoga čime bi se, barem djelomično, mogla suprotstaviti protivničkim brodovima na moru i ukinuti blokadu, protjerujući postupno njihove brodove izvan toga dijela akvatorije.

Za protjerivanje brodova jugomornarice bila su potrebna velika i skupa sredstva, kojih nikada, makar u početku, nije bilo dovoljno. Ono malo što smo imali i ona koja su sporo dolazila, morali smo krajnje obazrivo čuvati, razmještati i upotrebljavati. Nikada

nismo znali da li ćemo nešto od sredstava dobiti, kada će ona stići i u kakvom stanju doći? Stoga smo nastojali da sve ono što imamo, što smo zarobili, kao i ono što bude pristizalo, odmah treba razmjestiti gdje je najpotrebnije.

Osnovni problem koji je trebalo riješiti, bio je narušavanje djelotvornosti blokade brodova jugomornarice. Za izravni vatreni sukob s brodovima jugomornarice nismo imali dovoljno snaga, a znali smo da ih u dogledno vrijeme neće ni biti. Miniranjem luke Lore, ista je isključena kao logistička potpora protivničkim brodovima u blokadi, za duže razdoblje. Da bi osvijetlala svoj obraz i pokazala ozbiljnost svojih namjera, JRM se odlučila o nastavku svojih planiranih aktivnosti upotrebom ratnih brodova, u pomorskoj blokadi hrvatskih luka i akvatorije, i njihovom logističkom potporom s otoka Visa i Lastova, uz krajnje naprezanje svojih pomoćnih brodova.

Jedno se pitanje odmah postavljalo samo od sebe. Imamo li kao HRM rješenje da otežamo ili spriječimo plovību protivničkih brodova, a da plovība naših, odreda brodova u civilnom prometu, ostane i nadalje pomorački sigurna? U sučeljenju dviju na neki način ravnopravnih strana, to pitanje ne bi smjelo biti problem. Putem motrenja i identifikacije tehničkim sredstvima "svoj -tuđi" (IFF) i najavom vožnji, relativno je lako ustanoviti o kojim se brodovima i sredstvima radi, te s tim u svezi uzbuniti i angažirati vlastite snage. Naravno, ništa od tih sredstava nije bilo, a mine koje su nam jedino stajale na raspolaganju, nisu bile u stanju razlikovati svoje brodove od protivničkih.

Na sastanku 7. listopada. 1991. u Zapovjedništvu HRM, odlučeno je da se miniraju Splitska vrata, ali da mine budu opasne samo za brodove jugomornarice, dok bi se putnički i teretni promet i nadalje odvijao normalno i sigurno.

To je bilo dosta lako reći, ali ostvariti je bilo znatno teže. Mineri HRM opet su složno prionuli planiranju kako bi riješili ovu zadaću. Prvi problem koji se postavio koje i kakve mine. Istina problem nije bio toliko velik, jer su tada postojala samo dva tipa podvodnih mina: sidrene i velike nekontaktne. Od sidrenih smo odustali odmah, jer su u tom području bili aktivni naši ribari koji su u more, u onom razdoblju kad nije bilo blokade, postavljali ribarske alate svih vrsta, i bilo je sigurno da će se postojanje takve prepreke otkriti. Nadalje, ove mine je dosta lako ukloniti sredstvima kojima je jugomornarica raspolagala, a imala je za to skoro cijeli 16. divizion protuminskih brodova. Iako su znatno lakše za manipuliranje od na dnu ležećih mina, od ovih mina se odustalo.

Odlučili smo se stoga na velike na dnu ležeće mine tipa AIM - M 70, s oko 800 kg brizantnog eksploziva u svakoj. Ove su mine u svojoj osnovnoj namjeni protubrodске i protupodmorničke, čiji upaljač radi na bazi brodske akustike i magnetizma. Upaljač se može programirati tako da bira pojedine razrede brodova, ali

ovdje se javljao drugi problem. Moralo se prostor učiniti sasvim sigurnim za prolaz vlastitih brodova, a mine opet trebaju biti "oštre" i ubojite protiv protivničkih brodova, i to ne svih, nego samo onih za koje se posebno zapovjedi. Već smo prije razmišljali o tom problemu, te iako nije poznat u novijoj svjetskoj pomorskoj praksi primjene podvodnih mina, odlučili smo se za aretiranje (isključenje) paljbenih uređaja mine. Aktiviranje mina vršilo bi se s kopna putem električnog kabela. Prije polaganje mine je trebalo tako opremiti da njihovi kabeli budu povezani odmah na detonator, sve je to trebalo učiniti neprodušnim, dobro uzemljiti kako bi se spriječilo aktiviranje od vanjskih pobuda itd...itd. Izvodi kablova bili bi priključeni za improviziranu centralu na obali, kod koje će dežurati posebna služba i biti spremna za ručno aktiviranje. Nešto slično našoj izvedbi pravili su su borci vijetnamskog FNO u zaprječavanju vodenih putova za američke brodove.

Planirali smo da je dovoljno položiti četiri mine. Odmah bi se položile dvije, a dvije naknadno. Težište miniranja, odnosno prva mina se trebala položiti na sredini prolaza, a druga prema Šolti. Ovakav izbor diktiralo je ponašanje brodova jugomornarice koji su najčešće vozili tim dijelom prolaza.

Za početak, su predviđene dvije mine koje će se postaviti na najužem dijelu vrata, na dubini od 25 do 30 metara. Mine su položili sami Bračani, koje smo podučili i s njima dogovorili detalje. Samo polaganje bilo je njihovo zaduženje, po načelu da se snađu sami. Uskoro sam shvatio da je svaka moja briga oko polaganja bila suvišna, Bračani su se minama bavili, kako sam uskoro vidio, daleko duže nego ja sam imam godina.

Mine su iz skladišta Tatinje u Pločama prebačene 8. listopada do Mimica, 10. listopada prebačene su ribaricom do Pučišća na Braču, odakle su prevezene do Milne. Jedanaesti listopada u noći ribaricom ih je položio Mate Jakšić-Čumeta zajedno s bračkom jedinicom obalne obrane, koju je vodio Luka Dragičević. Mine su položene kočom Jere Lukšića "Riba-I". Dopunsko polaganje druge dvije mine izvršio je Ive Šore, svojom brodicom "Mali porat".

Ovi podaci, navedeni suhoparno i šturo ne oslikavaju pravo stanje stvari. Taj put i dugo kasnije, ova postrojba, a posebno Mate Jakšić - Čumeta, prosto su plijenili svojim elanom, marljivošću i sposobnošću. Ništa njima nije trebalo dva puta govoriti, sve su odmah razumjeli i uvijek su imali dodatnih varijanti za svaku situaciju. Ove mine su položene ispred brodova jugomornarice, najbliži brod nije bio udaljen niti 300 metara, a naši su novodokazani mineri za vrijeme objave pomorske blokade, pribrani i hladni, obavili ovaj složeni i zahtjevan posao.

Kakvo je bilo značenje ove prepreke?

Nedugo nakon polaganja protivnik je naslutio ili saznao da je položena minska prepreka u Splitskim vratima. Treba napomenuti da su u tom području, na zapadnom dijelu Brača i istočnom dijelu Šolte, operirale grupe pomorskih diverzanata sa zadatkom napada na brodove jugomornarice i osiguranja prolaza kroz Splitska vrata. Često su stanovnici Milne, Stomorske i ostalih mjesta bili svjedoci razmjene granata s jedne i s druge strane.

Jugomornarica je nastojala svim silama izboriti slobodu prolaza kroz Splitska vrata, jer je to bila najbliža veza s njihovom jedinom preostalom bazom na srednjodalmatinskom području, Visom. U početku su se brodovi jugomornarice smjenjivali noću, jer su znali da naši mineri, koji su na stalnom dežurstvu na okidaču mina, i pomorski diverzanti, nisu posjedovali sredstava za noćno motrenje.

Prisiljeni na česte prolaze kroz Splitska vrata, radi smjena brodova ili njihove logističke podrške, i najodgovornije starješine jugomornarice sumnjale su jesu li vrata minirana ili nisu. Ostaje činjenica da su se bojali i udara diverzanata s udaljenosti, koji su u međuvremenu ojačavani i bolje opremani, kao i minskih udara iz podmorja za koje su sumnjali, a uskoro se i uvjerali da su mine zaista položene.

Uskoro su brodovi jugomornarice primijenili novu taktiku. Brodovi koji su trebali proći Splitska vrata, pratili bi trajekte i naše civilne brodove te su u prolazu kroz vrata vozili neposredno pored njih, čime su se čuvali i od mina i od udara diverzanata. Ostali brodovi, mahom oni brzi, prolazili su noću, usput redovno branjeni velikom koncentracijom protivničkih ratnih brodova s moćnim topničkim oružjem.

Mora se reći da su se i mineri, dani na okidačima položenih mina, predomišljali s obzirom na to da su neprekidno bili u "vrućem" i "hladnom" stanju. Naime, osim vojnih rješenja u to vrijeme bilo je i dosta političkih odluka koje su sputavale i ograničavale ljude da povuku okidač na položenim sredstvima u moru, čiji se broj u međuvremenu povećao na četiri. Intenzivni politički pregovori uvjetovali bi kratka razdoblja mira i otvorenih sukoba sa snagama jugomornarice, koji su se smjenjivali ponekad u tako kratkim vremenskim intervalima da je malo nedostajalo da dođe do nesporazuma. Naime, od najbližih telefonskih linija do paljbenih položaja bilo je potrebo proći po nekoliko sati za primopredaju poruke. A dešavalo se, da se u jednom danu dva i više puta promijeni stanje spremnosti. Gotovo je izlišno govoriti kako se jugomornarica držala ovih dogovora. Ako bi nekom od naših slučajno opalilo neko sredstvo, ako se pojavio i bio viđen gdje nije trebao, bio je dovoljan razlog za protumjere "po pravilu za borbena dejstva ratnih brodova JRM"

Zapovijedi za minere u zasjedi bile su izričite. Trebali su napadati samo važnije brodove, kao što su RTOP i VPBR. Ja sam nagovarao zapovjednika HRM da odobri

minski udar protiv logističkih brodova jugomornarice, koji su svakodnevno bili angažirani na logističkoj potpori brodova u blokadi, odvlačenju sredstava iz vojarni i vojnih luka na obali i otocima, prvo u luke Vis i Lastovo, a kasnije za crnogorske luke. Izbacivanjem nekog od ovih brodova, koji su bili prosto opterećeni zadaćama, dovelo bi Komandu JRM u nezavidnu situaciju, a posade brodova u blokadi u očaj. Međutim, admiral Letica bio je u svojoj zapovijedi uporan i izričit, te nije ostavljao mjesta nikakvim dvojabama.

Razmatrajući problem borbe s brodovima jugomornarice, bila su planirana minska djelovanja u obliku polaganja MP na drugim lokacijama, radi sužavanja manevra protivnika i stvaranja ambijentalnih uvjeta povoljnih za odlučujuću bitku i njihovo trajno istjerivanje iz Splitskog kanala i srednjodalmatinske grupe otoka. Valja imati na umu da se tu, osim TG-*"Kaštela"*, još nalazila i grupa TG-*"Ploče"*, koja je manevrirala u Neretvanskom, Hvarskom i Pelješkom kanalu uz punu kontrolu civilnog pomorskog prometa na dužobalskim i poprečnim pomorskim komunikacijama.

Osim polaganja mina, obavljana su i druga lažna djelovanja popisnim brodovima. S kriznim štabom u *"Jadroliniji"* surađivali smo stalno te smo mogli tražiti neke radnje kako bi protivnicima komplicirali život. Tako smo se u nekoliko navrata dogovarali o manevrima brodova, koji bi bili neuobičajeni, a opet osmotreni od brodova protivnika. Zapovjednicima trajekata vjerojatno ni danas nije jasno zašto su dobivali zapovijedi da, osim svojih redovitih ruta, na *"prugama"* moraju ponekad voziti u neuobičajenim kursovima, nakon čega su ih redovito presretali brodovi jugomornarice, te nerijetko maltretirali i njih i putnike.

Iako planirana, ostala minska djelovanja u području srednjodalmatinskih otoka su zbog razvoja situacije izostala. Bilo je planirano polaganje mina između o.Šolte i o.Drvenika. Mine su disperzirane i dovedene do mjesta ukrcaja, ali tada više nije bilo potrebe da se polože. HRM je našla snage i načina da protjera agresorove brodove iz Splitskog kanala i da taj dio akvatorija bude njezin, ovaj put zauvijek.

U tome je udjel mina bio velik. Odjel za podvodna djelovanja, u čijem su sklopu djelovali mineri kao minsko-protuminsko odjeljenje, zajedno s ostalim svojim postrojbama (a tu su još bili uključeni pomorski diverzanti, odjel za promet i logistička baza za potporu podvodnih djelovanja), obavio je svoj dio posla. Stvarnim i lažnim minskim djelovanjima, stalnim pritiskom na brodove jugomornarice u Splitskom kanalu, ovo je oružje kao i pomorski diverzanti na svojim pozicijama u Splitskim vratima, pridonijeli tome da su se u pomorskom boju, koji se odigrao 15. studenog.1991. godine, neprijateljevi brodovi morali povlačiti umjesto najkraćim najdužim putem, te su tako svojim kolegama iz obalnog topništva stvorili idealne uvjete za *"vježbe"* gađanja na stvarnim metama.

Protivniku je mina bilo previše te su, poučeni iskustvom da HRM to oružje polaže bez obzira na prisutnost njihovih brodova, neopaženo i na mjestima koja najviše ugrožavaju, jednom prilikom skrenuli s redovne pruge za Dubrovnik brod "Slaviju" s više od 400 putnika i natjerali ga u luku Slano. U luci se brod morao nekoliko puta okrenuti u svim smjerovima. Zapovjedniku, kao ni posadi, nije bilo jasno zašto to moraju raditi, ali mineri su odmah sve shvatili.

Postalo im je jasno da svojim minama moraju postupati krajnje oprezno, jer i ovaj neprijateljev gest govorio je sve o njihovu značenju o tome kako, oslanjajući se na silu, mogu činiti sve, i stvari koje se nikada i nigdje u povijesti pomorskog ratovanja nisu činile.

1.5. Miniranje prolaza Mali i Veli Vratnik

Protjerivanjem brodova jugomornarice iz Splitskog kanala (TG-Kaštela), povukli su se i brodovi iz sastava TG-Ploče, koji su operirali ispred luke Ploče u Neretvanskom, te Hvarskom i Pelješkom kanalu. Svi brodovi povukli su se u "svoje" jedine preostale pomorske baze na o.Visu i o.Lastovu.

No Dubrovnik je od konca listopada 1991 godine bio u potpunom okruženju, s kopna od jedinica jugovojске, a s mora od brodova jugomornarice. Ono malo brodova što je dolazilo jedva je bilo u stanju "udahnuti" nešto života iscrpljenom stanovništvu, koje je dugo vremena bilo na teškoj kušnji.

HRM je tada priskočila u pomoć organizacijom pomorskog prijevoza malim brodovima- gliserima na relaciji Ston-Dubrovnik. Ovu jedinu komunikaciju s gradom trebalo je osigurati. U prvo vrijeme, to su činili pomorski diverzanti iz Odjela za podvodna djelovanja, koji su bili na najosjetljivijim prolazima. S njihovim samovoljnim odlaskom, početkom prosinca, ostao je nebranjen prostor, otvoren za napade brodova jugomornarice na brodove i konvoje koji su opskrbljivali Dubrovnik. Posebno osjetljivo mjesto bili su prolazi M. i V. Vratnik, gdje se neprijateljsko topništvo s obale kod luke Slano i s brodova jugomornarice prečesto oglašavalo i uvježbavalo na malim, nenaoružanim brodovima, koji su nosili pomoć za Dubrovnik.

Na taj način bili su sazreli uvjeti da se razmišlja o osiguranju tih prolaza drugim sredstvima. Jedino tada što je bilo na raspolaganju bile su mine. U Zapovjedništvu HRM već je ranije, razmatrajući razne mogućnosti obrane ovih prostora, donijeta odluka da se u slučaju nenadanih okolnosti, prolazi Mali i Veli Vratnik miniraju podvodnim minama. Zapovjednik HRM je tražio da se opet polože mine na način da ne budu opasne za naše brodove. Dubine u tom rajonu nedvojbeno su ukazivale da postoji mogućnost

[illegible]

tako dragocjen.

[illegible]

Pomorski promet prema Dubrovniku postao je redovitiji, iako i dalje skopčan s mnogim problemima. Pošto su prolazi minirani, brodovi jugomornarice, koji su dotad redovito nadzirali ove prolaze, napustili su mjesta patroliranja tako da su sebi mogli dati oduška mali brodovi HRM, koji su ustanovili redovite pruge prema Dubrovniku. To je bila prilika da se u promet uključe i veći brodovi, koju nismo propustili.

Značenje minskih djelovanja - Zaključak

Minsko oružje, poznato već više od dva stoljeća, na pozornici pomorskog ratovanja bilo je i ostalo predmetom pozornosti vojnih analitičara, pomoraca i svih onih kojima je more trebalo.

Minska djelovanja HRM, kao sastavni dio ostalih djelovanja na moru, svojedobno su bila jedino naše moćno oružje na moru koji se HRM mogla suprotstaviti nadmoćnijem protivniku, braneći akvatorij hrvatskog mora i djelujući kontinuirano protiv neprijatelja u prostoru i vremenu.

Morske mine što ih je polagala HRM za protivnika su uvijek bile iznenađenje po mjestu i prostoru, a isto tako po načinu polaganja, polagačima i vremenu polaganja. Tako je agresor počeo vidjeti mine i ondje gdje ih nismo ni namjeravali položiti. Nikako im nije bilo jasno da se unatoč redovitim ophodnjama brodova, stalnom radarskom nadzoru, izviđanju iz zraka, nikad nije moglo otkriti ništa što bi otkrilo pripremu i sam čin polaganja mina. A mine su se polagale bez ikakve štete za minopolagače i ljude koji su ih polagali.

Kao prilog analizi pomorske ratne prakse ratovanja na moru, ostaje činjenica da su mineri HRM starim, dotrajalim minama (uglavnom sa SAG-2, koje potječu iz vremena prije II. svjetskog rata), kojih nije bilo u izobilju, uspjeli smišljenim planiranjem i hrabrim realiziranjem ostvariti postavljene zahtjeve: suprotstaviti se nadmoćnijem protivniku na svim prostorima, sputati njegov manevar i potisnuti ga u luke i baze odakle su bili na rubu ratnih događaja u akvatorijalnom dijelu pod upravom HRM. Brojem ljudi i tehnikom bili su velika vojna sila jugovojске, koja nikada nije mogla nesmetano iskazati svoju moć u napadima na slabijeg protivnika.

Sve MP položene su brodovima koji nikada prije nisu nosili minsko oružje. Isto tako, većina ljudi koji su bili angažirani na zadacima pripreme i polaganja prvi put se susrela s minama upravo pred njihovo polaganje.

Polaganje mina kao oružja uvjetovano je mogućnostima motrenja trenutnog stanja na moru, pouzdanošću motrilačkih sustava o objektima djelovanja, točnošću pokazivanja

ciljeva i sigurnoj vezi zapovijedanja i vođenja. Za cijelo vrijeme ratovanja mineri HRM bili su lišeni tih pogodnosti.

U međuvremenu se pokušavalo i dalje poboljšati djelotvornost minskog oružja. Mnoge stvari za čiju je izradu, doradu ili poboljšanje bilo potrebno mnogo vremena realizirane su relativno brzo angažiranjem stručnjaka koji su danonoćnim radom stvarali nemoguće.

Vremena nije bilo za razvoj novih minskih oružnih sustava, iako je HRM imala ideje i planove za iste. Bili smo stoga orijentirani na poboljšanje postojećih sustava. Stečena iskustva bila su velika i neprocjenjiva. Stoga smo se priklonili rješenjima koja su bila usmjerena, jednostavna, relativno jeftina, a zbog embarga izvediva u našim poduzećima i laboratorijima. Minska prepreka u prolazima Malom i Velom Vratniku bila je zadnja sa tehnologijom koju su mineri HRM zatekli. Sve ostale mine već su bile opremljene novinama i postale su savršenije i ubojitije.

Uporedo s minskim djelovanjem stalno su obučavani novi mineri, koji su osposobljavani za mogući nastavak zadaće.

Morske mine u domovinskom ratu nisu bile rabljene samo na moru. Pritiješnjena nadmoćnijim protivnikom HV se obratila za pomoć HRM u eksplozivu i postavljanju minskih polja na kopnu i rijekama. Minere HRM nije trebalo zvati dva puta. Uskoro su naše morske mine bile upotrijebljene kao fugase na kopnu i rijekama. Odjekivale su od Vukovara do Dubrovnika, od Zadra do Bugojna i Vakufa. S njima su naši mineri imali bjanko - kartu za obilazak svih većih bojišnica u Hrvatskoj i Hercegovini - Bosni. Zapovjednik HRM, koji, što se minskog oružja tiče nije baš izdašne ruke, čuvajući ih za krajnju nuždu, a koji jedini ima pravo na izdavanje i uporabu podvodnih mina, u tom smislu izdao je veće količine ovih sredstava. Samo ilustracije radi: Vukovaru je dano 200 mina, Sisku 60, Tomislavgrad - Livno 60, Hercegovina 40, Slavonski brod, itd. itd. Mineri HRM su koristeći se svojim iskustvom, sami osmislili, konstruirali, napravili i postavili mnoge vrste kopnenih mina, koje su čuvale živote ljudi i prostore Hrvatske.

Miniranje mora bila je jedna od prvih zadaća HRM u kojoj su provjeravane njezine sposobnosti. Nema sumnje da su mineri HRM uspješno obavili svoju tešku zadaću.

DIVERZANTSKA DJELOVANJA HRVATSKE RATNE MORNARICE

Rješenje uspjeha borbe sa snagama jugomornarice na moru i kopnu trebalo je tražiti u svim područjima kako bi se višekratno djelovalo u prostoru i vremenu po svemu što je neprijateljsko i prisililo protivnika da poduzme opsežne mjere osiguranja i angažira velik dio ljudskih i materijalnih potencijala. Jedno od takvih rješenja su idiverzanti. Stoga su se odmah počele osnivati i ustrojavati takve postrojbe pri HRM.

Početak stvaranja ove postrojbe bio je vezan za početke stvaranja HRM a sam osnutak ove postrojbe vezan je za sastanak u Zapovjedništvu HRM, održan 1. istopada 1991. godine, koji je vodio admiral Letica, a prisutni su bili Veljko Rogošić, Nikša Grabovac, Joško Perak i Stjepan Bernadić. Odlučeno je da se pri Zapovjedništvu osnuje odred pomorskih diverzanata, koji bi djelovao unutar Odjela za podvodna djelovanja i čim prije se uključi u borbi.

2.1. Izbor ljudi

Za diverzantska djelovanja potrebni su ljudi posebnog profila, dobro uvježbani i motivirani, a potom njihova sredstva i naoružanje. Odmah se počelo prikupljati ljude i sredstva i planirati njihovo djelovanje.

U svim vojskama svijeta izboru ljudi za postrojbe posebne namjene poklanja se posebna pozornost. Prijemi su redovito vezani za rigorozne psihofizičke provjere, introspekciju mentalnog zdravlja, pojašnjenje pobuda opredjeljenja za takav poziv itd., itd. Selekcija pri prijemu ljudi u ove postrojbe je sveobuhvatna i dugotrajna. Rezultati s prijema su gotovo svuda isti: vrlo veliki broj onih koji nisu mogli proći rigorozne ispite, iako su se spremali za njih i bili uvjereni da su ih sposobni proći.

Ratna zbilja, međutim, nametnula nam je simplifikaciju procedure prijema i svela je na visoko izraženu dobrovoljnost. Tu se opet moralo voditi računa da u diverzantske postrojbe ne dođu ljudi koji su se nagledali raznoraznih akcionih filmova i koji su na osnovi njih stvorili vlastitu sliku o ratu. Otrježenje takvih je bolno, nerijetko i prekasno.

Za početak, od 6 operativne zone ustupljen je omiški 3 "S" vod, koji je bio u sastavu 3. bataljuna 114. brigade, a sastojao se u početku od 45 ljudi. Zapovjednik

voda bio je poručnik fregate Mile Čatlak, čovjek koji se sa svojim ljudima u borbi već istaknuo u borbama za Drniš, Skradin, Vrliku itd.

Osim ovog voda, u postrojbu diverzanata primljeni su i podvodni diverzanti, profesionalci, koji su prešli iz bivše JRM (iz tzv. 88. Pomorskog centra iz Divulja). To su bili poručnici korvete Mihailo Vicelić, Zoran Marinelić i Neven Katić, te stariji vodnici Branko Zemljarić i Dražen Feher.

Velike napore oko okupljanja ovih ljudi i njihovo ustrojavanje u postrojbe HRM učinio je Veljko Rogošić. Pored toga on je cijelo vrijeme brinuo o diverzantima, njihovim borbenim i neborbenim sredstvima, smještaju itd.

Tako je nastala postrojba pod nazivom I. diverzantski odred HRM, koja se postrojila i pozdravila admirala Leticu kao I. postrojba HRM već 2. listopada 1991. u skloništu Zapovjedništva (U zgradi "Montera").

Osim spomenutih u Odjel za podvodna djelovanja svaki dan su se nudili ljudi iz Splita i okolice, želeći pristupiti redovima pomorskih diverzanata. Mnogi od njih kasnije su dobivali zadaće kako bi odmijenili ljude iz redovnog sastava, a isticali su se velikom energijom i voljom da pomognu. Posebno se osjećala potreba za pojedinim specijalnostima: uvijek je nedostajalo ljudi za raketne specijalnosti, nije bilo dovoljno pirotehničara, stručnjaka za popravak podvodne opreme, vanbrodskih motora i sličnih specijalnosti.

Treba li spominjati da diverzanti moraju biti čvrsti borci, te da ih nikakva promjena situacije, niti gubitak dragog prijatelja može poremetiti. To je još jedna od onih stvari koju je lakše reći no učiniti. Ratna zbilja, kao najbolji pokazatelj, vrlo brzo pokaže ljudske naravi i otkrije čovjeka onakvog kakav je. Ima li čovjeka koji će reći da ga je strah kada pristupa u ovakve postrojbe. A hrabrost je, kako kaže istočnjačka poslovica, samo strpljenje određenog trenutka. Rat je opet pokazao da ljudski organizam nije programiran da tu hrabrost stalno potvrđuje, jer vjerojatno i sam ljudski organizam glede hrabrosti ima svoj određeni kapacitet čiji su potencijali mjerljivi i mogu se potrošiti.

Ne treba se čuditi da su pojedinci, koji su preko svojih leđa prešli puno toga, odjednom postali žrtve svoje slabosti i popustili pred onim što je od njih jače. I može li u budućnosti itko reći da im se to neće ponoviti? Zato je ljudski faktor upravo ona vrijednost koja je uz ostale faktore u ratu, (a prije svega protivnička strane, tehnički faktor prostor i vrijeme) najmanje mjerljiv i pouzdan. Stoga se u ovim djelatnostima ljudima mora posvetiti najveća briga, stalno ih sokoliti, davati samopouzdanje i uvjerenje

da ta borba nije samo borba protiv protivnika koji je napao domovinu nego je to i unutrašnja borba sa samim sobom, koja je od svih borbi koje čovjek vodi i najteža.

Prilike su, s druge strane, bile takve da smo većinu ljudi prvi put sreli. Malo smo mogli učiniti raspitivanjem kod znanaca, u policiji ili u Uredu za obranu. Stoga nismo mogli imati nikakvih iluzija da će svi završiti svoj "križni put" kroz ratna iskušenja onako kako smo se mislili i nadali i mi iz Zapovjedništva i pojedinci sami sa sobom.

Početkom siječnja 1992 godine Odjel za podvodna djelovanja se radi glomaznosti i mnoštva različitih zadaća rasformirao, a pomorski i podvodni diverzanti su oformili "Divizijun pomorskih diverzanata".

2.2. Oprema i naoružanje

Pomorski i podvodni diverzanti su što se tiče opreme i naoružanja, u svakoj vojsci imaju poseban tretman. Njima se, u odnosu na zadaće davala zasebna, netipična, vrhunska oprema za prijevoz i djelovanje. Osim što je ta oprema skupa, teško ju je bilo i nabaviti.

Embargo na uvoz opreme oglašen za Republiku Hrvatsku nikako nije smio biti ograničavajući čimbenik za žurnost početka i djelotvornost naših postrojbi. Ipak važnost ovog elementa na uspjeh svih diverzantskih djelovanja primorava me da o ovom čimbeniku kažem par riječi.

Situacija u početku u kojoj smo bili nalagala je da se za sve svoje potrebe sami iznađemo rješenja i da ta rješenja materijaliziramo kroz potrebna borbena sredstva koja će se moći napraviti u domaćim poduzećima.

Stoga smo, kao prvo rješenje, sve postrojbe čiji je bojišni prostor more i podmorje svrstali u cjelinu, u tzv "Odjel za podvodna djelovanja", kako bi logistička potpora bila jedinstvena, a njezini se problemi rješavali objedinjeno.

Kronični nedostatak opreme nije nikog u "Odjelu" previše uzbuđivao. To je bio ustaljen red stvari, ali ne i konačan. Prišlo se odmah utvrđivanju zatečenog stanja opreme i sredstava na terenu, što je značilo u cijeloj Hrvatskoj: od roniteljskih klubova do specijaliziranih ustanova i poduzeća; od roniteljskih odijela do eksplozivnih naprava i svih pribora koji bi mogli poslužiti. Ovaj posao je bio dosta opsežan i tražio je puno vremena. Uskoro se pokazalo da je razmjena najbolji način nabave. Naime ono što smo imali u većim količinama mogli smo razmijeniti za ono što nam je trebalo, a u posjedu je nekog drugog. I tako se snalazilo da bi se naša logistička "Baza" počela popunjavati s potrebnim sredstvima. Ne treba napominjati da je u tim trenucima, kao po pravilu,

bilo više onoga što nam nije trebalo, makar ne u tom trenutku, od onog bez čega se jednostavno nije moglo.

U početku nije bilo za svakoga ni osnovnoga pješačkog naoružanja. Prispijeću svake pošiljke, koju su s mukom realizirala braća Miro i Milan Lozina, te Goran Jurin, diverzanti su se veselili kao djeca. Za pješačko naoružanje davali smo eksploziv koji smo imali zauzećem skladišta streljiva u Malim Barama i mornaričkom minskom skladištu Tatinje u Pločama. Gotovo ništa nismo dobili badava, jer smo to sve "platili" tim sredstvima. Tako smo isto nabavili nekoliko RB, "zolja" i "osa". Time je trebalo početi bojno djelovanje protiv brodova jugomornarice. Pored toga žurno se krenulo u planiranje i realizaciju nekoliko usko specijaliziranih projekata usmjerenih za borbu s ratnim brodovima. Ova zadaća nastavila se kontinuirano, za cijelo vrijeme postojanja "Odjela", pa je najveći broj novih projekata postao operativan tek rasformiranjem odjela.

Niko od nas nije bolje znao da ta i takva sredstva (klasična protuoklopna sredstva) neće imati većih učinaka na brodove jugomornarice. Brod kao plovno sredstvo nije se dao uništiti ili oštetiti samo s pješačkim oružjem kojeg smo imali, pa makar to bila i napredna protuoklopna sredstva. Ova sredstva mogla su ostvariti neka manja oštećenja i žrtve među posadom na brodu, ali nikako izbaciti brod iz njegove bojeve uporabe. Osnovni razlog za takvo stanje je zadržavanje i nadalje plovnosti broda, koja nije mogla biti tim sredstvima narušena, a time bi se dala mogućnost brodskoj posadi da otkloni oštećenja i da djelotvorno uzvрати po napadaču ajedno s drugim brodovima koji su redovito pritjecali u pomoć. U tim uvjetima nastavak i produženje napada po brodovima bio je tim sredstvima besmislen i mogao je rezultirati jedino našim žrtvama. Račun za takvo samovoljno ponašanje naši diverzanti nikad nisu dugo čekali, bio je redovito ispostavljan i na vrijeme, o čemu je JRM strogo vodila računa. Naši ljudi prije odlaska na ove zadaće redovito su bili upućivani da svoja djelovanja izvedu samo onda kad su bili uvjereni da će ostvariti pogodak, i to ne pojedinačno nego cijelom grupom. Istina, pridržavanje ove zapovijedi bilo je u nadležnosti zapovjednika grupe diverzanata, koji su nerijetko znali postupati i na drugačiji način slijedeći svoje instikte i uvjerenja.

Suzbijanju želje našim vojnicima da nastave s napadima pomagali su brodovi JRM, koji su otvarali vatru po svemu što su mislili da ih ugrožava. Tako su se iz Splita često mogli lijepo vidjeti dvoboji diverzanata i TG "Kaštela" kako u večernjim ili jutarnjim satima razmjenjuju vatru u Splitskim vratima.

Ovakav ratni scenarij usmjerio nas je na traženje boljih rješenja. Takva se rješenja u povijesti pomorskih ratovanja znaju od davnina: to je narušavanje plovnosti broda probijanjem hermetičnosti njegovog podvodnog dijela ili ostvarenjem djelovanja veće količine eksploziva na vodenoj crti i njegovim kumulativnim djelovanjem na podvodni dio i brodske uređaje koji su tu smješteni.

Dolazak podvodnih diverzanata pod brod stvar je prošlosti i u današnjim uvjetima teško je ostvariv. Ovakva radnja može suvremenim sredstvima za detekciju lako biti otkrivena, a jednostavnim bojovim radnjama - osujećena. Osim toga, brodovi u blokadnim djelovanjima nisu ničim bili vezani za obalu, niti usidreni za dno, te je dolazak pod brod koji pluta ili vozi nije moguć. Ostali brodovi JRM tada vezani u lukama baziranja (Visu i Lastovu) bili su šticeći ogromnim brojem ručnih bombi PDRB (protudiverzantskih ručnih bombi) koje su planski bacane protiv opasnosti koja bi ih mogla ugroziti ispod mora. U ovome se, a treba li to spominjati, nikad i nikako nije štedjelo.

Rješenje za koje smo se zalagali, bila je mogućnost daljinske diverzije na podvodni dio broda, ili veće količine kumulativnog punjenja na vodenu crtu napadnutog broda. Ostvarenje ovakve zadaće moglo se provesti daljinski upravljanim podvodnim vozilima - robotima. Oni bi skriveno ili vrlo brzo morali doći do broda, u prostorima gdje se ne očekuju, i djelovali vremenski manjem od vremena reagiranja brodske posade, te udarom brod onesposobiti, oštetiti ili potopiti.

Ova rješenja nisu izvorno naša, već se nalaze ili se namjeravaju uvesti u pojedine arsenale ratnih mornarica, kao sredstva i ideje za način djelovanje. Maštanja i želje su jedno, a stvarnost je tražila nešto drugo, ili bolje rečeno praksa je tražila ista, uporabljiva rješenja samo s predznakom CRO i to žurno.

U ono vrijeme, nije se nikoga trebalo puno moliti. Ljudima je trebalo dati samo prave zadaće, jasno im staviti do znanja da je to što mi tražimo zaista potrebno da iza toga svega stoji HRM. Zahtjeve za izradbu ovih sredstava dao sam gospodi Zoranu Bakalaru i Antunu Malgeru, koji su bili čelnici naše logističke "Baze", da obidu znanstvene institucije, poduzeća i zainteresirane i talentirane pojedince, upoznaju s problemom, zainteresiraju ih i da se pristupi realizaciji rješenja koja imaju izgleda na uspjeh. Nisam očekivao čuda, jer sam iz iskustva znao da ovakva visokosofisticirana sredstva moraju proći sve svoje faze: od projekta, do finalizacije, potrebnih ispitivanja, ponovnih ispravki i eventualne uporabe. Ovaj proces zahtjeva vrijeme koje se unaprijed ne može nikako i ničim planirati. A vremena smo imali najmanje. Buditi lažne nade isto je što i živjeti u iluzijama, te sam svemu davao pričuveno vrijeme daleko veće od onih što su obećavali da će pojedine faze projekta i realizacije biti završene. Dobitak u vremenu mogli smo naći i nalazili smo u aktiviranju većeg broja projekata i raznih izvođača, iza kojih smo stali ne samo moralno već i materijalno, i ostalo nam je ono najgore - čekanje i nadanje.

Iskustvo nam je govorilo da s onim projektantima koji nisu imali iskustva s paljbenim napravama, a takvi su bili gotovo svi, moramo biti posebno obazrivi, kako ta sredstva ne bi bila opasna po ljude koji će ih rabiti. Najveći dio paljbenih uređaja riješili

smo u Zapovjedništvu, na način da smo ih uzimali s minskog oružja koje je već provjereno da je sigurno i takve upaljače ugrađivali u nove projekte.

I tako, malo pomalo, nastajala su naša sredstva za daljinsku diverziju. Jedno od prvih bilo je minitorpedo i hidrokrilni čamac. Oba sredstva bila su bez posade, daljinski upravljana, opremljena tako da oštete ili unište protivničke plovne objekte. Koliko je bilo muke oko njihovog nastanka, bolje je da ne spominjem, jer trebalo bi i previše prostora. Mora se reći da i ostala sredstva nismo stopirali, bilo je još daljinski upravljanih brodova koji su imali na sebi dosta eksploziva, ili dubinske protupodmorničke bombe, bilo je torpeda raznih vrsta, pa čak i zrakoplova- daljinski upravljanih, opremljenih TV kamerom, nešto eksploziva, koji su mogli izviđati, prenositi podatke o neprijatelju i na kraju, po potrebi, napadati.

Bilo je opet rješenja koja su zadirala u znanstvenu fantastiku, redovito od autora koji su se nagledali mnogih filmova i nagutali takvih romana. S njima je bilo dosta teškoća, toliko su bili uvjereni u opravdanost provedbe njihovih rješenja da su bili smiješni. Prikazivanje prave slike stvari, redovito je bilo povezano s njihovim velikim razočarenjima.

Neka su se rješenja nametala svojim mogućnostima, druga opet gorljivošću autora o njima i mogućnostima njihovih sredstava. Ovo navodim tek da se djelomično vidi opseg mjera i naših napora u borbi s protivničkim brodovima, za koju smo znali da će biti dugotrajna.

Moram ipak reći da sam bio impresioniran tehničkim znanjem naših ljudi i njihovim mogućnostima. Bez lažne skromnosti i ja se ponešto u tehniku razumijem, iako mi ona nije osnovna struka, ali ljudi s kojima smo uskoro uspostavili suradnju bili su na razini zahtjeva. Istina je i to da su ti ljudi, od prorektora Splitskog sveučilišta, koji se nesebično stavio sa svojom institucijom na raspolaganje (ne samo nama nego vojsci RH), pa do onih "malih" anonimusa, koji su zaista impresionirali svojim znanjem i potencijalima. Uskoro smo skupili ove ljude u pojedine grupe za izradbu pojedinih sredstava, ili njihovih segmenata, opskrbljivali bismo ih potrebnom literaturom i potrebnim doknadnim dijelovima. Rezultati nisu izostali, a mnoge faze razvoja pojedinih sredstava, za koji su potrebni tjedni i mjeseci, jednostavno su izostale.

Diverzantska djelovanja su ipak jedna od onih koja traže izuzetne ljude, a njima su potrebna izuzetna sredstva. Htio bih ipak reći da nam je glavno usmjerenje bilo prema ljudima, koji će ova i bilo koja sredstva znati i moći upotrijebiti na pravi način.

2.3. Početne temeljne zadaće pomorskih i podvodnih diverzanata

Taksativno uzevši, osnovne zadaće pomorskih diverzanata u početnom razdoblju bile su:

- uznemiravanje posada protivničkih brodova u njihovim blokadnim djelovanjima i u lukama baziranja,
- nanošenjem vatrenih udara i oštećenja,
- stalno iscrpljivanje njihovih posada u stražarskim aktivnostima, za što su trebali i morali odvajati neproporcionalno veliki dio svojih ljudi,
- poduzimanje opsežnih mjera osiguranja i zaštite,
- te iscrpljivanje voljnih kapaciteta protivnika.

Što se prostora djelovanja tiče, on je kao bojni i boravišni ambijent bio na cijelom Jadranskom vojištu: od Savudrije do Prevlake. Sredstva za prijevoz diverzanata i njihove opreme, bila su najveći ograničavajući čimbenik, što je prodor na teritorij protivnika, koji on kontrolira ili brani, u to vrijeme bio samo željeni, a neostvareni san.

Zadaća za pomorske diverzante bilo je koliko i protivničkih brodova: napretek. Moralo se odmah borbeno pokriti, braniti i obraniti ogroman prostor kopna i mora skromnim snagama i gotovo nikakvim sredstvima. Stoga se težište djelovanja u početku nametnulo samo po sebi: osigurati pomorski promet na srednjodalmatinskom i dubrovačkom području.

Ovakva vrsta zadaća osiguranja primoravala nas je na duža djelovanja vezana za određena mjesta i položaje, što nije primjereno isključivo diverzantskim djelovanjima, koja težišno moraju biti napadna, opredjeljuju na statičnost i djelovanja po protivniku samo onda kada je ovaj primoran da dođe u domašaj njihovog oružja.

Statičnost pokreta i nemogućnost zahvata većeg broja ciljeva odjednom vodili su i ostalim oblicima obrambenih djelovanja: sputavali mjesto i vrijeme udara na samo određene prostore, koje je protivnik već nakon kratkog vremena mogao osmotriti i izvesti protuudar.

Jednom iskazano bojevo djelovanje s određenog mjesta demaskiralo je naše položaje i otkrilo mogućnosti našeg oružja. Kratki domašaji naših oružja i poslovično mala udarna moć na ciljeve kakvi su brodovi, omogućavali su protivniku brz izlazak iz ugroženih područja te protuudare teškim topništvom skupnih snaga po našim položajima.

Vođenje rata uz robovanje pravilima uvijek je dovodilo do neuspjeha. Pridržavanje pravilskim odrednicama, vezano je za postojanje opremljenih postrojbi koje su se

razumjele u djelokrug svojih specijalističkih djelovanja, i to uvijek u okviru veće postrojbe. Pri razumnom prilazu osnovna, više puta potvrđena načela uglavnom služe kao mjera za provjeru valjanosti i cjelishodnosti vlastitih rasuđivanja. Drugim riječima, trebalo je iznaći novi pristup ovom problemu i brzo se prilagoditi uvjetima situacije koja je bila i koja je mogla biti nametnuta.

Što se moglo najviše postići? Postojećim sredstvima gotovo ništa, to sam najbolje znao, a opet trebali smo se javiti i oglasiti vrlo brzo i staviti protivniku na znanje da ovdje jesmo, da postojimo i da vremenom postajemo jači i jači. A ako se već i javimo, javit ćemo se organizirano i udariti ćemo onoliko koliko možemo. Protivnicima, bio sam uvjeren, time bi bilo kazano sve: vrijeme koje dolazi nije na njihovoj, već na našoj strani. Ostvarenje ovakvih postulata u početku nas je upućivalo na zasjedna djelovanja.

Stoga, smo bili prosto prisiljeni brižljivo odabirati vlastite položaje, koji bi trebali omogućiti siguran zahvat protivničkih brodova, na mjestima gdje je protivnik morao ploviti i prolaziti, a položaje dobro urediti u inženjerskom smislu. U izboru paljbenih zaklona za ljude i njihova sredstva moralo se voditi računa o udaljenosti od naseljenih mjesta i gospodarskih objekata, jer se protivnik u svojim djelovanjima nije puno susprezao.

Već prvim našim djelovanjima po protivniku, koja inače nisu izazvala veće štete, ali su za njih bila iznenađenje, oglasio se "Odjel za informisanje JRM" s njihovom izjavom koja je kasnije postala poslovična "da će snage JRM dejstvovati po uputstvu za borbenu upotrebu snaga JRM". Brzo smo se uvjerali da ta njihova "borbena uputstva" obuhvaćaju djelovanje po naseljenim mjestima, objektima i civilnom pučanstvu.

Izrada paljbenih zaklona i njihova stalna dorada stoga je postala redovita zadaća naših ljudi angažiranih na ovim zadacima. Ne treba posebno spominjati da su ovi zadaci bili najteži za naše vojnike, ali kako su i sami uvidjeli da im dobri zakloni čuvaju glavu, uskoro, na ovoj zadaći nije bilo nikakvih problema. Zakloni su se kopali zdušno i duboko, a uskoro su našoj vojsci počeli pružati pomoć sami mještani okolnih mjesta, bilo ručnim alatom ili strojevima. Silina i stalnost protudjelovanja protivnika po našim položajima i po svemu onome što je ličilo na njih, našim je ljudima dalo ideju o izradbi mnogih lažnih zaklona, tako da su protivnički topnici uskoro imali ciljeva napretek. Pored zaklona za ljude, lažnih i pravih, pravljene su lažni topnički položaji s kojih su "prijeteći" virile cijevi, uglavnom vodovodne, koje bi postale bile vrlo brzo objektom napada protivničkih brodova. Mi smo pretpostavljali po načinu njihovih djelovanja da se protivnik prosto zabavljao u ovakvim radnjama (uništavanju ustaških položaja) jer su ubrzo uvidjelo o čemu se radi. Zabava je uskoro prestala kad se s ovih ili bliskih zaklona oglasilo pravo topništvo.

Što se moralo poglaviti braniti? To su bila prije svega Splitska vrata, morski prostor između o. Šolte i o. Brača. Brodovi JRM bili su prisiljeni voziti ovom pomorskom komunikacijom i jedino su na tom mjestu brodovi TG (taktičke grupe) Kaštela mogli doći pod djelotvorni udar naših oružja.

Pored toga, morali su se braniti prolazi Mali i Veli Vratnik na potezu od poluotoka Pelješca do početka Elafitskih otoka. Značenje ovog prolaza ogledalo se u činjenici da su oni branili prilaz pomorskoj komunikaciji kojom se odvijao pomorski promet za Dubrovnik. On se odvijao uvijek bez obzira na najavu i provođenje blokade od brodova jugomornarice. Na ovim mjestima uspostavljene su stalne posade pomorskih diverzanata sa zadaćom osiguranja ovih dvaju prolaza, na način da se napadne svaki protivnički brod koji bi pokušao proći kroz ove prolaze i napasti naš pomorski promet u Koločepskom kanalu.

Na ovom prostoru posebnu teškoću za naše ljude predstavljalo je zemljište, bolje reći kamenjar na istočnom dijelu pol. Pelješac. Rijetko gdje se susreće ovakvo negostoljubivo zemljište, koje se sastojalo od ogromnih kamenih gromada, izlokanih kišama i morem i nešto zakrčljale makijske, rasute među kamenjarom. Tu nema ni kozjih staza, o putovima da se ne govori, a izradba paljbenih položaja bila je u najmanju ruku krajnje otežana. Uzmaka s položaja nije bilo, jer je kamenjar više manje bio gol i otkriven i svako je naknadno pokazivanje ili djelovanje prema protivniku lako moglo biti i posljednje.

Klimatski uvjeti bili su slični zemljišnim. U ljeto i ranu jesen vladala je nesnosna vrućina, a u drugim okolnostima puhali su vjetrovi izuzetne snage, koji su onemogućavali dobro ciljanje.

Pored ovih stalnih zadaća na navedenim mjestima, pomorski i podvodni diverzanti boravili su povremeno u skladu sa zadaćom i na ostalim mjestima, svima onima gdje su bili brodovi jugomornarice i gdje ih je vodila dobijena zadaća.

Pomoćni zadaci, koji su se rješavali usporedno, bili su: uvježbavanje postrojbi na terenu i povećanje djelotvornosti protudesantne borbe na svim područjima djelovanja.

Na taj se način u početku, diverzantski odred opredijelio za djelovanje iz zasjeda na širem prostoru. Postrojba je bila podijeljena u više grupa, koje su odmah upućene na teren s osnovnim uputama, a realiziranje zadaće prepušteno je zapovjedniku Čatlaku (za njegove ljude) i zapovjednicima grupa.

2.4. Borbena djelovanja diverzanata

Od bojnih djelovanja pomorskih i podvodnih diverzanata navest ćemo samo ona objavljena u sredstvima javnog priopćavanja, bilo na našoj ili protivničkoj strani, kao i izjavama optuženih na sudu u Splitu.

U prvu akciju krenuli su 4. listopada 1991. Emilijano Obradović, Igor Goran Bušelić (pokojni), Miodrag Perkušić Major (pokojni) i zapovjednik Mihailo Vicelić. Zadatak ove grupe bio je osiguranje transporta strijeljiva i lijekova, koji se iz sigurnosnih razloga vozio gliserima prema Dubrovniku. Najprije su se morali upoznati s prilikama na terenu, snimiti situaciju i okruženje u kojima se trebao odvijati pomorski promet, te da na osnovi toga donesu preporuke za naša daljnja djelovanja. Dodatni zadatak je bio neposredno borbeno osiguranje transporta oružja za Dubrovnik, gdje smo veće teškoće vidili u samom osiguranju oružja od otimačine naših ljudi nego od protvdjelovanja protivničkih pomorskih snaga, koje su u to vrijeme i u tom rajonu bile malo zamjetljive. Rajon djelovanja bio je određen na prostoru ukrcaja tereta u mjestu Broce, te na o. Šipan i o. Olipa.

Od opreme su imali isključivo strjeljačko naoružanje s jednim kompletom strijeljiva, nešto opreme i hrane (ako se tako može nazvati po jedno šatorsko krilo i po dvije litre mlijeka). Nisu imali, također, nikakvih sanitetskih potreština

Odjeća i oprema bili su različiti. Kako nismo bili u stanju da ih opremimo s kompletom odora, to su nosili neke kombinacije civilne i vojne odjeće. Kao dokumenti za raspoznavanje i identifikaciju služili su papiri u kojima je pisalo da su oni pripadnici HRM, te da isti važe uz osobne iskaznice.

U to je vrijeme na tim prostorima vladao nered: naša vojska, bolje rečeno dijelovi vojske i naroda povlačili su se iz Dubrovnika kojemu je prijetilo okruženje. Policija, koje je uvijek tu bilo malo, nije imala nikavog autoriteta niti se itko osvrtao na njene pozive.

I tako je u samom početku, zbog nesporazuma u identifikaciji s postrojbama HV, na Šipanu ubijen Igor Goran Bušelić, te je grupa opozvana. Ubijen je jedina u majke u 20. godini života, a temeljni razlog je bio nevjera u papir koji je pokojnik nosio i koji je dokazivao da je on pripadnik HRM. Mora se reći da ga je ubio hrvatski vojnik, koji je kasnije, koliko sam čuo, namakao čin pukovnika (poginuo je od četničke ruke na prostoru Stoca).

Šefu sigurnosti (SIS-a) HRM osobno sam rekao da svaki naš vojnik na zadatku mora imati iskaznicu HRM, koja je bila identična iskaznicama HV, samo plave boje. Taj

mi je gospodin, oštro i nemuštim hrvatskim jezikom skrenuo pozornost, da on osobno ima praksu prvo dobro provjeriti ljude kojima daje taj papir, kojeg smatra svetinjom. Trebalo je provjeravati ljude, istina je, ali zar je potrebna tolika procedura za one koji odmah idu na prve crte. Iz tih razloga još dugo vrijeme sam osobno morao za samo jedan takav papir trčati nekoliko puta na treći kat, a svakodnevno se moralo rješavati desetke novopridošlih koji su dolazili i dolazili.

Ovaj nas je događaj teško pogodio, čini mi se mene posebno. No što je tu je, to su bili, znali smo samo počeci. Niko nije niti pomislio na bilo kakvo odustajanje, a zadaće su se množile.

Od 7. do 10. listopada 1991. grupa diverzanata (Tonči Škorić, Stipe Pripuz i Ivan Bulić) osiguravali su prolaz kroz Splitska vrata. Zadatak im je bio spriječiti prolaz brodovima jugomornarice. U popodnevnim satima 10. listopada jedan desantno jurišni čamac (DJČ) iz sastava JRM pokušao se probiti kroz vrata, no u visini rta Zaglav (o.Brač) po njemu je otvorena vatra iz strojnice, te jedne "ose" i "zolje". DJČ je pogodila raketa u predjel pramca, a strojnicom je oboren mornar koji je pucao iz protuzrakoplovnog topa. Ostali brodovi jugomornarice koji su priskočili u pomoć oštećenom brodu otvorili su snažnu paljbu po položajima naših ljudi, no ovi su se na vrijeme izvukli.

Od tada su brodovi JRM u danima oglašavanja blokade plovidbe morem, vozili kroz Splitska vrata isključivo noću, i to velikom brzinom, pošto bi poduzeli opsežne mjere borbenog osiguranja. Noć im je bila stvarno veliki zaštitnik, jer naši ljudi tada, pored ostalog, nisu imali noćnu optiku.

Nedugo zatim, u danima kada nije bila oglašena blokada, prolaz Splitska vrata brodovi jugomornarice su forsirali također u noćnim satima, ali koristeći trajekt koji je povezivao Split i Dubrovnik. Brodovi JRM koristili su se ovim trajektom na način da su se u blizini vrata sasvim približili trajektu te bi zajedno s njim prošli sam prolaz. U ovakvim okolnostima nikakvi vatreni udari po brodovima JRM nisu dolazili u obzir.

Ova akcija na moru dosta se odrazila na ponašanje brodova JRM ne samo u Splitskim vratima nego, na svim lokacijama njihova djelovanja. Uočivši da su bili gađani protuoklopnim sredstvima tipa "osa" i "zolja", s djelotvornim učinkom do 500 metara, protivnički su se brodovi u patrolama i blokadnim djelovanjima danju držali na 500 - 600 metara od obale. Pri tome su pažljivo motrili na sve moguće položaje odakle bi mogli biti gađani. Upravo su stoga naši diverzanti morali brižljivo izabirati zaklone, ukopavati se samo noću, a paljbu otvarati tek na sigurnom dometu. Osim položaja koje su zauzimali, pravili su i mnoge lažne iskope, ne bi li odvratili pozornosti topnika od pravog mjesta.

Jedanaestog listopada jedan patrolni čamac (PČ) pokušao se u ranim jutarnjim satima probiti kroz Splitska vrata, praćen od topovnjače koja je ostala u Splitskom kanalu. PČ je pogođen "zoljom" u lijevi bok, te je u dimu nastavio ploviti prema Visu. Nakon toga uslijedio je poznati scenarij: koncentriranje brodova JRM i žestoka topovska paljba prema našim položajima.

Ove akcije nije lako dočarati, one, iako tako jednostavne u izvješćima, moraju se na neki način doživjeti da bi bile i ostale naše doživljeno ratno iskustvo, ničim plativo. Kao prvo, protivnika je trebalo osmotriti na vrijeme da bi grupa u zasjedi mogla preduzeti sve potrebne radnje da bi se sva oružja dovela u stanje pune bojne spremnosti. Ova vremenska odrednica brojila se s minutima da bi se ljudi iz ugodne dokolice dokopali svojih zaklona, te pripremili sebe i oružja za paljbu. Oružja su gotovo uvijek bila spremnija od ljudi, jer posebice u početku i najmirnija junačka srca su znala zatreperiti jačim intenzitetom no što se željelo, a što je dovoljno da se končanica na ciljniku počne nemirno tresti .

Splitska vrata široka su negdje oko 600 metara, gotovo bi se reklo da su cijelom svojom širinom na domašaju protuoklopnih sredstava kojima se uglavnom gađalo. Brodovi jugomornarice, posebice u početku kao apsolutni gospodari, nisu se previše brinuli kojom će stranom poći. Naši pak ljudi nisu mogli svoje položaje praviti na tim najužim mjestima, jer su znali da na odgovor neće trebati dugo čekati. Iz tog razloga napravili smo položaje više unutar kanala, gdje se ljudi mogu bolje maskirati, i koje će (položaje) protivnička strana teže naći.

Novi položaji su bili na širem dijelu Splitskih vrata, gdje je protivnik istina izborom rute mogao izbjeći djelovanje naših oružja, ali se stoga tu manje čuvao i teže nas otkrivao. I tako je malo pomalo otpočela igra "mačke i miša" koja je trajala sve do odlaska brodova JRM iz tog područja.

Naši ljudi nakon prvih ratnih iskustava, upozoreni da slijedi prolaz protivničkog broda kroz dodijeljeni rajon, nakon nekog vremena bili su daleko opušteniji i sigurniji, oružje je bilo puno mirnije, i redovito se nalazilo vremena da se koji pogodniji kamen podmjesti pod cijevi koje bi time postale mirnije i preciznije. Obavezno bi se pogledala dubina zaklona gdje bi se čovjek nalazio. Dok bi se iskopavalo, taj zaklon je izgledao dovoljno dubok, ali dolaskom opasnosti, činio se tako plitak i nedotjeran. To je ono vrijeme zaklinjanja na sve svece, užu i dalju rodbinu da će čim ova glupost završi biti dignuto još neko kamenje, zaklon produbljen, da kako je mogao čovjek biti tolika budala i ovako malo iskopati, i tako unedogled...

Elementi za gađanje koji su obično davani prije, sada su trebali biti provjeravani i stavljani na ciljničke naprave. Manji i logistički brodovi JRM uglavnom su vozili

ustaljenom brzinom, koja je bila ekonomska i za nju smo se mogli kladiti da smo je poznavali u dijelove nautičke milje. Tu nije bilo moguće napraviti nikakvu grešku. Međutim, oni veći i brži brodovi, iz sastava udarnih pomorskih snaga, uvijek su predstavljali problem. Ta sorta nije nama pravila te probleme namjerno, već zavisno od stanja pogonskog kompleksa, brod bi se tako i ponašao, a mi smo najbolji svjedoci da se ti brodovi nisu nikako štedili. Neki su, iako istotipni, imali zavidno veću brzinu, dok su drugi bili daleko tromiji. Boljim gledanjem i opservacijom uskoro smo znali šta je s kojim brodom i što koji brod može svojom brzinom postići. Noću je sve to padalo u vodu, te su naši ljudi jedino po zvuku strojeva mogli naslutiti o kojem se plovilu radi.

Uvijek se nastojalo da se paljba otvara istodobno. To bi značilo da glavni strijelci iz najtežih oružja opale u približno istom vremenu. To se uglavnom ispoštivalo. Međutim, učinak na cilju bio bi i u slučaju ostvarenja pogodaka, redovito u nekom vremenskom intervalu, u zavisnosti od oružja s kojima se djelovalo. Uvjerljivo najboljim protiv plovnih objekata su se pokazala protuoklopna sredstva iz arsenala JNA, tzv "ose". Mi iz Odjela nastojali smo da ljudi koji idu na teren dobiju što vjerniju sliku o oružju koje su dobili. I zaista naš referent za tehniku i naoružanje, dipl. ing. Naletilić, dao je sve od sebe da ljudima do detalja objasni funkcionalnost svih dijelova i dočara sve ono što je vezano za oružje prilikom djelovanja. Pri svemu tome diverzanti su imali svoje mjere i tumačenja i postupali su po svojim uvjerenjima i instiktima. Za njih antifoni, koji su sastavni dijelovi pribora i doknadnih djelova za svaku cijev posebno, stavljaju se na uši i služe isključivo za osiguranje sluha, obzirom na to da pucanj iz "ose" po količini akustične energije nadmašuje čak i topnička oružja. To je za njih bila komunistička propaganda, sve do onog trenutka dok nisu "in vivo" osjetili silinu udara. Pored silnog zvučnog podražaja, "osa" je imala i veoma brz let. Ispaljeni zajedno projektili iz "ose" i ručnog bacača "erbejca" stizali su u različito vrijeme do cilja. Projektil "ose", po opaljenju, zatitrao bi neko vrijeme oko osi putanje, ustalio bi se na putanji, te bi vrlo brzo nestajao u daljini. Samo bi traser pokazivao gdje je projektil. Za par sekunda udario bi u cilj, o čemu bi svjedočio mali, svjetlosni bljesak, iza čega bi se digao neveliki oblak crnog dima i ništa više. Posada oružja u početku je bila više impresionirana silinom buke koju je to oružje proizvodilo nego učincima na cilju koje je projektil stvarao. Ciljatelj se redovito pitao je li taj projektil makar galami na cilju kao što je to činio pri opaljenju?

Ručni bacač, ili popularni "erbejac", ponašao se drugačije. Dosta manjih dimenzija od "ose" bio je daleko teži, ne samo za nošenje nego i za ciljanje od svog nasljednika. Dok je "osa" bila izuzetno jednostavna za punjenje, ciljanje i djelovanje, to se nije moglo reći za "erbejca". Njemu je potrebna, po riječima samih diverzanata prava "procesija". Sve što se stavljalo u njega, a toga je bilo dosta, i ono što je našima išlo na živce, sve je to bilo iz različitih kutija, koje se trebalo pravilno orijentirati, kako bi

sve došlo ili "sjelo" na svoje mjesto. Kad bi se ta "procesija" završila s oružjem se nije smjelo kretati, jer isto nije imalo djelotvornu zaštitu protiv samopaljenja. Ovako teško oružje naši junaci nisu i onako imali namjeru vucarati okolo, već je stajalo na vatrenom položaju. Međutim, projektil ispaljen iz "erbejca" bio je tri puta sporiji od onoga iz "ose", te je prilikom ciljanja valjalo strogo voditi računa o pretjecanju.

Na krajnjim dometima, gdje projektil leti desetak sekundi, brodovi iz sastava lakih pomorskih snaga JRM, mogli bi prelaziti i do 150 metara dok projektil ne bi došao do cilja. Ipak učinak na cilju, makar onaj vizualni bio bi daleko veći od projektila "ose". Tamo gdje udari "erbejac" obavezno bi se izvio oblak gustog crnog dima, praćen svjetlosnim bljeskom. Bez obzira na udaljenost na koju se ciljalo, čula bi se nakon izvjesnog vremena gromka detonacija, koja je ulijevala povjerenje bez obzira je li projektil pogodio ili je prozujao okolo. Istina je da nije bilo lako gledati kroz okular vizira projektil u letu koji se ponašao, kako reče jedan od posluge, "kao da je zamrznut". Projektil iz RB-a zaista je bio stabiliziran u letu, nikad nijedan od njih nije pokazivao neku mušičavost, ali mu je glavna mana ostala, bio je prespor. Slično tome učinak na cilju koji je bio vizualno daleko jači od projektila "ose" ustvari je bio daleko lošiji. Kvaliteta se očitovala u kumuliranosti skupne energije koju je projektil "ose" gotovo u cijelosti prenosio u sami brod, dok je kod RB-a nemali dio energije upravo ostajao za vizualne učinke. Interesantno je da je i jedno i drugo oružje svojim taktičko- tehničkim značajkama plijenilo svoje rukovatelje: onaj koji je opalio samo jednu granatu iz ovog oružja, bez obzira na rezultate, pogodio ili promašio, nije se više htio odvajati od tog sredstva .

Da pomenuti učinci ne bi bili iznenađujući za posade ovih oružja, obavezno je bilo da se prije izlaska na položaj oružje proba s po jednim projektilom, kako bi se ljudi pripravili i oružje ne bi iznenadilo kad je najpotrebnije. Poslugama oružja koji su pucali nikako nije bilo jasno da dok projektil leti do cilja trebaju učiniti prethodne radnje za ponovno punjenje oružja. Nikad to nisu bili u stanju učiniti, već je cijela posluga bila živo zainteresirana da vide projektil u letu i mjesto gdje će udariti.

Udar u cilj bio je redovito praćen usklikima i mahanjem posluge. Ova radost nije trajala dugo, jer na protuudar se obično nije dugo čekalo. Posade su uglavnom imale vremena ispaliti po dva projektila po oružju, a onda je stizao odgovor. Skoro u pravilu nije odgovarao pogođeni brod, jer je posada bila u šoku. Za to bi se pobrinuli brodovi iz pratnje. U pratnji bi obično bila topovnjača ili brod tipa PČ. Ako je bila topovnjača, prvo što bi se vidjelo bio je dim upućivanja glavnih strojeva što je bio prvi znak da je primijetila opasnost. Nedugo zatim, ili istodobno cijevi topovskih zaklona bi se počele okretati k našim položajima i uslijedio bi odgovor. Brod tipa raketne topovnjače s izvanrednim "boforsovim" topovima u kalibru 57 mm. mogli su ispaljivati brzu paljbu od 20 granata skoro trenutno.

Na iduću "porciju" čekalo se samo nekoliko sekunda. Bolja varijanta je bila ona kad bi upravljač vatre s topovnjače pogriješio smjer naših položaja i počeo preoravati neko područje u blizini. Još veća bi radost bila kad bi se takvim aktivnostima pridružio još poneki brod iz "armade", te skupno trošili streljivo uludo. Ona teža varijanta, kad bi se naši položaji otkriveni putem dima iz naših oružja, bila je najgora. Granate iz "boforsovih" topova 57 mm stvarale su još pri letu strašnu buku i zviždale, da je njihova eksplozija bila veći spas, ali samo za uši. Ispaljene u većim količinama, granate ovih topova su podbacivale i prebacivale, ali pogađale. Nije bilo nikakve šanse za onoga tko bi se našao izvan zaklona. A i oni ščućureni u nepokrivenom zaklonu, a takvi su bili u većini, morali su disati otvorenih usta, jer su bliske eksplozije jednostavno izbacivale zrak iz pluća. Oglušeni od djelovanja svojih i protivničkih oružja, tek prestankom topničkih djelovanja, naši bi se dozivanjem iz pojedinačnih i skupnih zaklona te se uvjerali jesu li svi živi i zdravi. Nije se smjelo odmah izlaziti, jer je protivnik bio na oprezu i pucao na sve sumnjivo što bi se micalo. Topovi od 57 mm u naoružanju topovnjača JRM, pucali su položenom putanjom, s više granata u nizu, te je mogućnost od izravnih pogodaka bila realna. Međutim, izravnih pogodaka po zaklonima bilo je relativno malo. Položena putanja projektila na ciljeve koji su bili blizu mora, kada se pucalo s više projektila, rezultiralo je da udari granata i njihove eksplozije na vodi i na kopnu ciljateljima pruže lažnu sliku o bliskim pogocima. Srećom po naše ljude promašaji su bili veliki, a doprinosili su saznanju da svaki metak ne mora značiti pogodak.

Veću pogibelj po naše ljude stvarali su brodovi tipa PČ. Njihove posade, oprobane na mnogim vožnjama i vježbama, nisu se dale impresionirati s nekoliko naših projektila. Dok su posade na topovnjačama bili u topovskim zaklonima, gdje im je suženo vidno polje, dotle su na PČ- jcima motritelji bili na otvorenom prostoru, na zapovjednom mostu, ili na topničkim oružjima, te su mogli dobro opaziti mjesta s kojih su naši ljudi otvarali vatru po njihovim objektima. Nerijetko se dešavalo da naši projektili, posebice oni iz RB-a još nisu ni došli do cilja, a posade PČ- jaca već bi otvarale vatru upravo po našim položajima. Naoružani s jednim ili dva topa (zavisno od tipa broda) 40 mm "Bofors" i jednim četverocijevnim 20 mm, uskoro bi cijelo područje oko naših položaja bilo u vatri i eksplozijama. Topovi su ciljali s nakošenom putanjom te su pogoci bili daleko opasniji od pogodaka brodova tipa RTOP i topova 57 mm. Ovakvo ponašanje i reagiranje ove vrste brodova, te iskustva iz drugih područja na Jadranu, priskrbili su ovim brodovima i njihovim posadama poseban respekt s naše strane, ali i našu želju da im se vrati punom mjerom, što je postrojba uskoro i učinila.

Na moru su se događaji intenzivirali. 16. listopada 1991. godine grupa pomorskih diverzanata, na čelu s Ivanom Velićem, zauzela je položaje na otoku Olipi sa zadatkom da osigura prolaz Mali i Veli Vratnik i pomorski promet na relaciji Ston -

Dubrovnik od protivničke RM. U popodnevnim satima, jedan PČ (vjerojatno 136) približio se iz pravca Mljeta s namjerom da prođe kroz V. Vratnik. Na udaljenosti od 200 metara on je napadnut protuoklopnim oružjem, RB- cačem i jednom "zoljom". Pri tome su zamijećena tri ostvarena pogotka: jedan u pramčani top, drugi ispod mosta u oplatu broda i treći u vodenu crtu. Jedan od pogodaka izazvao je dodatne eksplozije na brodu. PČ se uspio okrenuti prema Mljetu, sav u vatri i dimu, i bilo je vidljivo kako posada ima znatnih teškoća da zadrži brod u plovnom stanju. Oštećenom je brodu u pomoć priskočila jedna RTOP, koja je prekrcala dio posade na sebe, a zatim po Olipi otvorila žestoku topovsku paljbu. Uskoro su joj se i dva zrakoplova pridružila u vatrenoj potpori, te u više navrata mitraljirala cijeli otok. Zahvaljujući unaprijed pripremljenim skloništima, diverzanti su se izvukli s dvojicom lakše ozlijeđenih (bili su zapravo kontuzovani, pošto ih je eksplozija od granate bacila na zemlju, a Miodraga Perkušića, Imočanina, neplivača, s punom spremom u more: On je pak isplivao u takvom roku da bi mu pozavidjeli i vrsni plivači).

Problem borbe diverzanata za osiguranje pomorskog prometa u okrugu M. i V. Vratnik sveo se na stalnu promjenu položaja i otvaranje paljbe s raznih lokacija. Brodovi JRM imali su veliku prednost u izboru manevra i jačine topovske paljbe, te bi svako uzaludno otvaranje paljbe s naše strane bilo kažnjeno. Osim toga, neprijateljeva mogućnost izbora prolaza, prisiljavao je diverzante da se podijele u grupe ili da pokrivaju oba prolaza odjednom.

U svakom slučaju, otvaranje protubrodskih djelovanja u ovom dijelu akvatorija uvjetovalo je početak stražarske službe brodova JRM. U ovom području oni su budno motrili na svaki pokret ne samo brodova koji su vozili pomoć Dubrovniku nego i na svaki pokret na kopnu i otocima, pri čemu se streljivo nije štedjelo.

Osamnaestog listopada, također u području prolaza Vratnik, grupa koju je vodio Ivica Pušić zauzela je položaje na krajnjem istočnom dijelu Pelješca. Oko 14 sati, iz pravca Mljeta pojavio se jedan DJČ koji je plovio u kursu prema Malom Vratniku. Došavši na razdaljinu od 500 metara, brod je usporio i lagano počeo mijenjati kurs prema Velom Vratniku. Pri tome se vidjelo da je posada na svojim borbenim mjestima i da intenzivno motri. Kad se DJČ približio našim položajima na 250-300 metara, otvorena je paljba iz pješačkog oružja i iz dvije "zolje". Brod je pogođen jednim projektilom, a više puta i pješačkim naoružanjem. Tek kasnije DJČ je osuo paljbu iz 20 mm topa i okrenuo u kurs prema Mljetu, s vidljivim znakovima oštećenja. Oštećenom brodu pritekao je u pomoć brod tipa PČ, te su oba broda, uz topovsku paljbu po našim položajima, nestala u izmaglici što se bila nadvila nad Mljetskim kanalom.

Potrebno je napomenuti kako je istočna obala poluotoka Pelješca vrlo negostoljubiva. Nema putova, a sam krajolik sačinjen je od gromada kamenja s rijetkim

raslinjem i nepogodan je za manevar i za zaklone. Ljudi koji su ondje boravili, vrebajući danima svoje ciljeve zaista su imali velike muke da nađu položaj i učine ga pogodnima za djelovanje. Kopanje zaklona i prilagođavanje terena bojnim djelovanjima bila je prava mora. A ukopavati se moralo jer znali su da oprosta s druge strane nema, jednako kao što naši nisu propuštali ni jednu priliku da udare prvi.

Najbolje su zaklonište naši ljudi imali na o. Olipi, koji dijeli ovaj prolaz na Mali i Veli Vratnik. Na otočiću je svjetionik solidne kamene gradnje, a najpouzdaniji zaklon je bila betonska gustina (čatrnja), koja je presušila, te je bila često pribežište našima dok su bili "čašćeni" granatama s protivničkih brodova, ili zrakoplova.

U međuvremenu, postrojbe Odjela za podvodna djelovanja dobile su protuoklopne rakete sovjetske proizvodnje, tipa "maljutka". Odmah se pristupilo mobiliziranju opslužnika na tim sredstvima pod vodstvom inženjera Vladimira Naletilića te njihovu doučjezbavanju. Dobiveno oružje temeljito je pregledano i dovedeno u ispravno stanje, koliko se to moglo s postojećim sredstvima, te odmah s opslužnicima poslano na položaje. Opslužnici s "maljutkama" pridodani su momčadima na terenu: jedna je momčad branila Splitska vrata, a druga prolaze Vratnik. Na njihovo bojno djelovanje nije trebalo dugo čekati.

Dana 22. listopada 1991. jedna RTOP približila se položajima koji su bili postavljeni na o.Olipu. RTOP se zaustavila na udaljenosti od 1.500 metara od Olipe i intenzivno motrila. S naših položaja ispaljena je jedna raketa, koja je nakon 500 metara pala u more, a nedugo zatim druga, koja je pogodila brod ispod zapovjednog mosta. Vjerojatno je prouzrokovao kvar na električnom sustavu za upravljanjem broda, jer se brod teško okrenuo u kurs udaljavanja i, bez ijedne ispaljene granate, što je bilo veliko i ugodno iznenađenje, napustio bojište.

Uvođenjem u operativno djelovanje raketnog sustava "maljutke", brodovi JRM počeli su iskazivati veći respekt na svim mjestima gdje su se trebali po bilo kakvoj osnovi približiti obali.

Dana 12. studenog 1991. grupa diverzanata na čelu s Božom Ribičićem držala je položaje na rtu Zaglav u Splitskim vratima i osiguravala prolaz. Na 1.600 metara od naših položaja uočen je PT- 72, pomoćni brod JRM, vjerojatno na svom redovnom zadatku opskrbljivanja ljudi, opremom i hranom na brodovima u Splitskom kanalu, koji su vršili pomorsku blokadu na srednjodalmatinskom području.

Kad se PT približio na 300 metara našim položajima, po njemu je osuta žestoka paljba "osama" i "zoljama", kao i pješačkim naoružanjem. Brod je dobio više pogodaka projektilima u bok, a osobito su bili djelotvorni Bračani strojnicama (s vremenom su se

diverzantima počeli polako, ali sve više priključivati i mještani Brača i Šolte, te djelovati zajedno). U sumrak, kada se zbio ovaj događaj, lijepo se vidjelo kako tanad iz strojnice rešeta po trupu i nadgrađu broda, stvarajući bezbroj iskri.

Trup broda više puta je pogođen "osama" i "zoljama": izbačeni su poklopci skladišta i voda je prodrila u trup. Ubrzo su mu brodovi JRM, prije svega VPBR i RTOP, priskočili u pomoć, otvarajući snažnu topovsku paljbu po našim položajima. Tada su dvojica naših ljudi lakše ozlijeđena.

Neprekidna djelovanja naših snaga svim vrstama oružja bila je prava mora za mornare JRM, koji su jedva čekali da se dokopaju još jedino u to doba sigurnih utočišta na Visu i Lastovu.

S vremenom se radilo na oružanim sredstvima koja bi bila sposobna za jače udare na brodove JRM s većih udaljenosti. Usporedo s ulaskom u djelatbenu uporabu tih sredstava, planiralo se i njihovo djelovanje.

Najveći problem u diverzantskoj borbi je pitanje raznovrsnosti postupaka, udara i metoda napada. Nikad se ne smije događati ništa po istom modelu, djelovanja moraju biti što raznovrsnija u svim oblicima.

Dotadašnja djelovanja bila su po mjestu izvođenja dosta statična a vatreni udari i štete što su ih brodovi JRM trpjeli, iako česti, ipak nedovoljno djelotvorni da ih protjeraju s pojedinih područja.

Planirana je akcija za konačno istjerivanje protivničkih brodova iz Splitskog kanala. Izvršena je tehnička priprema, u kojoj je Odjel za podvodna djelovanja trebao primiti sredstva za daljinsko razaranje brodova.

Radilo se o više tipova tih sredstava. Prvo sredstvo bio je brod za daljinsku destrukciju dobiven od. brodogradilišta 3. Maja iz Rijeke, opremljen u Valdanu (Pula), "Duh sv.Vlaha". Bio je to velik gliser, dužine oko 5.5 metara, pogonjen snažnim vanbrodskim motorom "Jamahom" od 125 KS. Opremljen sa 150 kg eksploziva u pramcu i imao sustav za daljinsko navođenje. Brod je bio plastični, s dva plovka na kojima se brod vozio u vrijeme glisiranja. Skrenuta mi je pozornost od naših brodograditelja da ugrađena plastika ne ulijeva povjerenje i da bi je trebalo obnoviti i postaviti par novih izvanjskih premaza. Nije bilo za to vremena, stalno smo bili požurivani da se brod što prije uporabi, a osim toga, mislio sam da će za jednokratnu uporabu izdržati onakav kakav je bio.

Imali smo na raspolaganju dva motorna skutera, za vožnju po moru, opremljena svaki sa 30 kg eksploziva, također daljinski navođena. Ove je skutere dao Siniša Poljak,

te smo ih u jednoj garaži nastojali dotjerati tako da mogu sustići protivničke brodove i detonirati na vodenoj crti. Problem upaljača riješili smo tako da budu udarnog tipa. Paljbeni i inicirajući sustav predstavljali su dva olovna roga skinutih sa sidrenih kontaktnih mina SAG - 2.

Bilo je tu i jedno novo sredstvo, mini torpedo s 8 kg eksploziva, također, kao i prethodnici, daljinski upravljano. Za razliku od ostalih sredstava koja su bila uočljiva, mini torpedo se u svom približavanju brodu nije primjećivao, osim jedne male antene za upravljanje i diode koja je gorila za označavanje svoje pozicije prema mjestu s kojeg se njime upravljalo. Brzina minitorpeda nije bila velika, tek negdje oko 5.5. - 6 čvorova (oko 11 km na sat), a kako nije bilo dobro balansirano, iskakalo je više puta iz vode. Tako ga je stalno bilo potrebno "trimovati", tj. uravnotežiti da bi bio na ravnoj kobilici, nevidljiv, upravljiv i što brži.

Bilo mi je žao što nisu bili završeni mali hidrokrilni brodovi, pokretani strojevima snage 8 KS uzeti sa Stihl motornih pila. Ovi čamci od oko 2 metra duljine, nosili su 20 kg eksploziva, a razvijali su brzinu preko 30 čv (60 km na sat). Paljbeni sustav bio je izveden od minskih olovniha rogova, što bi omogućilo eksploziju na vodenoj crti pogođenog broda.

Malo njih zna koliko su vrijedne ruke naših inženjera i tehničara odvojile vremena da bi ova sredstva ugledala svjetlo dana. To bi mogli najbolje objasniti gospoda Malger i Bakalar, koji su nebrojeno puta trčali u Zagreb, inozemstvo, požurivali majstore na više mjesta i vječito bili željni sna.

S ta četiri sredstva bio je predviđen objedinjeni i istodobni napad na brodove JRM stacionirane u Splitskom kanalu. Plan je bio dosta jednostavan i ovisio je, najvećim dijelom, o stupnju ispravnosti tehničkih sredstava. "Duh sv.Vlaha" napao bi VPBR sa Šolte, dva skutera napala bi dvije RTOP s Brača, a mini torpedo trebalo je upravit na brod tipa PČ. Preostale brodove JRM napalo bi obalno topništvo i pomorski diverzanti, koji su za tu priliku popunjeni i opremljeni gumenim čamcima i dodatnom količinom protuoklopnih sredstava.

Napad je bio predviđen za 14. studenog 1991. u jutarnjim satima, kad na tom dijelu mora zavlada bonaca. VPBR i RTOP trebalo je napasti istodobno kako bi se smanjio njihov manevar i mogućnosti uzвраćanja paljbom. Cijenio sam da bi izbacivanjem VPBR-a i makar jedne RTOP bio dostatan za mirnu predaju ostalih brodova.

No, slijed događaja urotio se protiv sudionika ove akcije. "Duh sv.Vlaha", koji je na Šoltu prevezio por. kor. Mihailo Vicelić, zbog konstruktivne greške (primio je vodu u

plutajući dio jer je plastika bila slabo zalijepljena), doživio je havariju i potonuo jednu milju od otoka Drvenika. Por. kor. Vicelić te se noći naplivao do obale o. Drvenika, odakle je uskoro opozvan sa zadatka.

Brod je potonuo na dubinu od 40 metara i, vjerojatno, zbog kratkog spoja kablova, na dnu eksplodirao. Jedina korist od te akcije bila je što su zapovjednici JRM od eksplozije broda mislili da je nekom tehničkom greškom eksplodirala podvodna, na dnu ležeća morska mina koju su mineri HRM u međuvremenu položili u tom području. Takvo je uvjerenje utjecalo na smjer povlačenja brodova jugomornarice, sutradan, 15. studenoga, pri povlačenju iz Splitskog kanala nakon bitke sa snagama HRM. Išli su obilaznim putem: Bračkim, Hvarskim i Viškim kanalom (četiri puta dužim) do svojih baza na Visu i Lastovu.

Dvama skuterima, koji su u početku bili na razini zahtjeva, dan prije, za vrijeme pokusa, ušla je voda u elektronički sustav i toga se dana više nisu mogli osposobiti za planirani zadatak.

Ostalo je jedino malo torpeda koje se ionako na testovima nije pokazalo u najboljem svjetlu. Naime, upravljački mehanizmi nisu bili najpouzdaniji, niti je trimovanje broda bilo zadovoljavajuće riješeno. Raspoloženje u Odjelu zapodvodna djelovanja toga dana bilo tmurno. Ali nije se ni pomislilo na odstupanje. Naletiliću sam zapovjedio da torpeda upotrijebi pod svaku cijenu, a da pomorski diverzanti budu spremni u svojim čamcima izići na more i pod zaštitom noći napasti brodove JRM.

U predvečerje 14. studenog 1991. na moru je vladala bonaca. PČ-176 prišao je na daljinu od 700-800 metara od obale kad je minitorpedo upućeno na cilj. Uz malo sreće, koja taj dan nije bila naklonjena diverzantima, torpedo je pogodilo PČ u pramčani prostor, otvorivši rupu od 4 četvorna metra, i posada je zatražila pomoć. Prišao je jedan TČ i prihvatio posadu uz još jednu kanonadu s topovnjača i VPBR-a. Treba li spominjati da su na radio valovima, koji se koriste za civilni promet, zapovjednici JRM prikazali zanimljiv i opsežan repertoar psovki na naš račun. Tu su se pokazali velikim znalcima.

U PČ je prodrlo more i posada je mislila da će potonuti, te se evakuirala, ostavljajući trojicu svojih poginulih članova na brodu. Brod nije potonuo, ostao je plutati, a morska struja nosila ga je prema o. Šolti.

Ovaj pomalo sretan pogodak uvjetovao je da su diverzanti po prestanku kanonade s brodova priredili slavlje, a voda je služila samo za pranje ruku.

Zapovjednicima JRM dugo nije bilo jasno od čega je brod stradao, te su u izvješću o minskim djelovanjima HRM svog slavnog "Odjela za informisanje JRM", među

ostalim lokacijama naveli i područje gdje je nastradao PČ te optužili HRM da je tamo položila podvodne mine.

Ovaj događaj zaslužuje dosta pozornosti s obzirom na događaje koje je uzrokovao i koji su uslijedili. Iste večeri u Zapovjedništvu HRM, sastali smo se zapovjednik HRM, načelnik stožera HRM i ja, te predviđevši moguće reakcije jugomornarice, zaključili, da se sve postrojbe HRM dovedu u stupanj pune pripravnosti.

Radi odmazde zbog gubitka broda i dijela posade, ujutro 15. studenoga brodovi JRM topovima su napali sam grad Split, u kojem je većina članova posade s tih brodova imala svoje stanove s obiteljima i u kojem su proživjeli nemali broj godina.

Zapovjednici JRM nisu uopće slutili da je u međuvremenu tiho, ali sigurno narastala moć HRM, te su bili više nego iznenađeni kad se, nakon prosvjeda zapovjednika HRM kod promatrača EZ zbog barbarskog čina koji je u tijeku, ta ista mornarica oglasila mnoštvom topovskih projektila koji su ciljali izuzetno precizno.

Za to vrijeme, PČ-176 mirno je plutao nedaleko od sjeverne obale Šolte, napušten prije od posade, a sada i od bivših gospodara. Zapovjednik Odjela za podvodna djelovanja, na temelju prijedloga Rine Kalebić iz Stomorske, zapovjedio je snagama sa Šolte da brod privuku u uvalu Nečujam i nasuču na obalu. Za to je najzaslužniji pored Rine, njezin sin Robert, koji je organizirao da se kočom oštećeni brod privuče i nasuče. Zanimljivo je da je na brodu, kad su se ukrkali Šoltani, još radio pomoćni motor. U uronjenom pramcu pronašli smo tri poginulaa mornara, od kojih su dvojica bila vezana lisičinama. Kasnije smo saznali, ali nije bilo moguće potvrditi, da je još jedan član posade, od zadobijenih ozljeda podlegao.

Tako je gotovo novi patzrolni brod "Mukos" bio spašen, kasnije oteglen u brodoremontno poduzeće Šibenik, temeljito opravljen od oštećenja i sada vozi u sastavu HRM. U čast spasitelja odlučeno je da brod nosi ime "Šolta".

Aktivnosti protubrodskih djelovanja nastavljene su po planu. Paljba se otvarala na svaki neprijateljski brod ili grupu koja je iskazivala bilo kakvu prijetnju. Tako se bilježi nadnevak 19. studenoga 1991. godine kad je grupa od šest diverzanata, pod zapovjedništvom Nedjeljka Vegara, osiguravala prolaz Vratnik. Jedan PČ, poslije identificiran kao PČ-132, pojavio se iz sumaglice oko Mljeta i, približivši se otoku Olipi na nešto manje od 2.000 metara, došao na domet "maljutke". Kako je brod vozio u cik-cak kursu, dobio je pogodak raketom u trup, neposredno iza zapovjedničkog mosta. Brod se dobro zadimio, ali uspio se okrenuti i ono što su diverzanti posljednje vidjeli bio je zamjetan nagib broda, prije nego što je nestao u izmaglici. Prema kasnijim

saznanjima brod je dobio teža oštećenja upravljačkih sustava, ali uspio je sačuvati plovnost i doći na detaljniji opravak.

Sve ovo vrijeme Odjel za podvodno djelovanje ojačavao je kadrovski, materijalno i tehnički. Time su rastle mogućnosti a sukladno s time, i zadaće koje je dobivao od najviše instancije. Najviši subjekti odlučivanja zahtijevali su da se neodložno poduzme neka krupnija operacija na vanjske otoke, Vis ili Lastovo. Vanjski su otoci u to vrijeme bili posljednje utočište brodova JRM. Bili su dobro utvrđeni, s mnoštvom ljudstva, tehnike i, kako se već duže vremena motrilo, s izgrađenom protudiverzantskom obranom, koja se danima, tjednima i mjesecima usavršavala i dograđivala. Planirana je velika operacija napada na otok Vis, koji je s petnaestak brodova JRM bio zaposjednut vojskom u više vojarni, čije se brojno stanje cijenilo na 600 ljudi. Uz cjelokupno naoružanje na kopnu i na moru, bio je to velik izazov. Planirao se napad širokih razmjera, u kojem bi sudjelovali gotovo svi ljudi iz Odjela za podvodna djelovanja uz pomoć otočana. U tom smislu, uvježbavali su se ljudi sa samog otoka Visa (jezgru su sačinjavali mladići jačine 25 ljudi koje smo obučavali u Omišu) u rukovanju svim vrstama naoružanja, posebno protuoklopnog. Zatim je razrađena uporaba zaprečnih i zapaljivih sredstava, izoliranje vojske u vojarnama zaprečnim i zapaljivim sredstvima, djelovanje malih grupa po glavnim otpornim točkama itd.

Plan je predviđao masovni napad sredstvima za daljinsku destrukciju brodova, ofanzivni udar podvodnim minama protiv privezanih i usidrenih brodova JRM, te napad pješačkim oružjem i izoliranje vojarni i otpornih točaka, kako bi se poštedjelo civilno stanovništvo i materijalna dobra.

Uspjeh diverzantskih djelovanja umnogome zavisi od obavještajnih podataka i osoba od povjerenja na terenu koji su spremni prihvatiti naše ljude, dovesti ih na polazne crte, čime bi bila zaobiđena vanjska protudiverzantsku obrana, kao i stvoreni uvjeti za siguran prihvati te uzmak ili skrivanje diverzanata. U početnom razdoblju malo smo mogli kome vjerovati. Konsultirali smo više ljudi s otoka, ali su oni davali proturječne izjave i u ne malom broju slučajeva opruživali jedni druge da nisu dovoljno dobri Hrvati i da postoji mogućnost suradnje s okupatorom. Stoga smo mi iz Odjela organizirali izviđačke djelatnosti o. Visa i o. Lastova u koje smo uključivali civilne osobe rođene na tim otocima koji bi tamo išli nekim svojim redovnim poslom. Nažalost, ove ljude, koje nisu smjeli biti vojnici i bili prepoznati od jugomornara, nismo smjeli opterećivati usmjerenjem u one podatke koji su nama potrebni, već da snime opću situaciju. Uskoro smo ipak stvorili čvrste veze u koje smo imali povjerenja i na koje smo sa sigurnošću mogli računati.

Protivnička strana vodila je strogo računa o svima koji su dolazili i odlazili na otoke. Svaka osoba je provjeravana kao i tereti koji su prevoženi kamionima. Nije svatko

ni mogao doći na otoke. Za to je zoran primjer Nevenka Šeparevića, kapetana na trajektu Vis, kojemu je odmah po njegovu ukrcanju na istoimeni trajekt zabranjen izlazak na obalu od strane jugomornara, a uskoro je uslijedio i opoziv na mjesto zapovjednika.

Podatci koje smo dobijali od ljudi koje smo slali odnosili su se na stanje na otocima. Informacije o stanju na protivničkim brodovima bilo je teže skupiti, a još teže provjeriti. Znali smo da na tim brodovima nema dovoljno posade i da oskudjevaju pojedinim specijalistima. Ali tko je mogao isključiti uporabu pojedinih oružnih sustava samo radi toga što nedostaje nekoliko ljudi određene specijalnosti.

Ljudi koji su se skidali iz JRM (admiral F. Moreti, k.b.b. Savo Jovović i druge osobe na visokim položajima) nisu nam puno pomogli, pravdajući se nepoznavanjem stvarnog stanja stvari. Indikativni su odgovori, na primjer o imajućem stanju raketnog oružja na brodovima JRM. Niti jedan od njih, kao i nekolicina drugih koje smo pitali, nisu nam ništa kazali o brodovima koji su nosili raketno oružje, ni broju raketa koje su nosili. A mi smo se tih raketa bojali i strahovali da u svom bezumlju ne bi napali i grad Split, čime bi učinili velike štete. Slično tome, nisu znali jesu li minirani protupješačkim minama vojarne po otocima i u Splitu. Na ove ljude nije vršen nikakav pritisak, ostali su uporni u svom "neznanju", a danas su mirni građani grada Splita i drugih gradova južne Hrvatske.

Podatke o brodovima prikupljali smo sami, izazivajući ih na bilo kakve reakcije ne bi li što ustanovili. Ovo nije bila dječja igra, već ozbiljan posao koji je mogao imati neželjene posljedice. Ova ispipavanja radili smo probijanjem blokade s pravim bolesnicima s otoka kojima je bila potrebna pomoć kliničkih ustanova u Splitu. Rijetko je netko od njih prošao. Po danu nije bilo nikakve šanse, a onda smo ustanovili da u noćnim uvjetima posade brodova nisu previše budne. Po noći se moglo, što je prva indikacija da nešto ne samo s noćnom službom, već i s motrilačkim radarima na brodovima nije bilo u redu.

Kad smo se "izbezobrazili" i učinili noćni promet učestalijim, komanda JRM u sastav TG "Kaštela" uvela je brodove tipa PČ, koji su nam zaista najviše zagorčavali život. To su bili dobri brodovi naoružani srednjim PZO topovima i teškim strojnicama, opremljeni jednostavnim elektronskim motrilačkim sustavima, a posade su bile obučene na dugotrajnim ophodnim zadaćama. S njima nije bilo šale: prvo bi pucali a tek onda pitali, ako su imali šta pitati.

Analizirajući sve ove detalje, stvorili smo dosta točnu sliku o protivniku, njegovim mogućnostima i vjerojatnim reakcijama. Znali smo da protivnička strana zna za nas, za neke naše namjere, vjerojatno i mogućnosti, ali nisu znali vrijeme i mjesto gdje će biti naš sljedeći udar, kakve će snage i metode biti upotrijebljene.

Kao uvertira za napad na otoke, a radi pokusa učinkovitosti protivničke protudesantne obrane, planiran je desantni prepad na brodove koji su imali bazu na otoku Lastovu. Ovim prepadom htjelo se ispitati elastičnost i upornost protudesantnih mjera, sustava zapovijedanja, rad i pozornost posada glavnih otpornih točaka i brzina djelovanja svih čimbenika protivničke obrane na Lastovu.

Znalo se da je ovakav zadatak riskantan, a mogući rezultati neizvjesni. Odlučeno je da se brzim desantnim čamcem (BDČ), koji je u međuvremenu s ostalim sredstvima došao u sastav postrojbe, izvrši prepad na brodove JRM koji su imali bazu na otoku Lastovu, da se otvori paljba po jednome ili po skupini i da se što prije udalji s poprišta. Vrijeme udara predviđeno je u jutarnjim satima, tako da se BDČ dokopa o. Hvara prije svitanja.

Nismo planirali nikakva iskrcavanja ljudi, niti polaganja podvodnih mina, već samo jedan diverzantski prepad iz daljine, kako bi snimili vrijeme reakcije i po mogućnosti otkrili sve vatrene točke PZO topova i strojica, kao i mjesta mrtvih straža, koje će se, kako smo cijenili, obvezno oglasiti.

Kao oružana potpora i glavna sredstva vatrenog udara, članovima grupe stavljeno je na raspolaganje "klasično" naoružanje: "ose" i "zolje", kojima će se izvršiti napad. Još uvijek nismo htjeli upotrijebiti novu tehniku, kako se ne bi kompromitirala nova sredstva koja su bila na putu ili su već bila u opremi.

Za pripremu zadaće i provjeru svih elemenata nije bilo puno vremena. Najviše muke bilo je s brodom tipa BDČ, koji je puštao vodu na sve strane, motori su bili mušičavi i glasni, gorivo se trošilo preko svake mjere itd. Ljudi koji su bili određeni za zadaću "grintali" su na brod, ali bili su spremni poći na zadaću uprkos nedaća i rizičnosti akcije. Osim toga ovu zadaću predvodio je sam zapovjednik Čatlak.

Nekoliko puta odgađan iz raznoraznih razloga, zadatak je otpočeo 27. studenoga 1991. Grupa pod zapovjedništvom Mile Čatlaka, s još petoricom diverzanata krenula je iz Omiša na put pun neizvjesnosti. Iako pomno pregledan od stručnjaka i stalno opravljan, BDČ je i dalje pokazivao mušičavost: motori su se teško palili, u brod je ulazilo more, što uz veliku brzinu koju razvija, kad voda poliva sa svih strana, nije pružao prevelik optimizam posadi, koja se ukočila od studeni već nakon sat vremena vožnje.

Ispred otoka Lastova, slično kao i kod otoka Visa, neprekidno je patrolirao po jedan brod JRM. Te večeri javljeno je da je to jedan od brodova tipa RČ.

Stiješnjeni u malom prostoru, promrzli, članovi posade budno su motrili ne bi li otkrili brod. Srećom, niti su oni vidjeli brod, niti je brod vidio njih. Tek, oni su ušli u

uvalu Ubli rutom kojom voze trajekti. U uvalu Velji lago stigli su oko 4,30 sati, na vrijeme da vide kako jedan veliki brod upravo pali navigacijska svjetla i priprema se za isplovljenje. U mrkloj noći u toj uvali koju je natkriljena okolnim uzvisinama, identifikacija broda - cilja nije bila pouzdana. Sa udaljenosti od nekih 200 metara naciljao se brod i ispaljena sva oružja. Brod je dobio tri pogotka u bok i jedan u starješinsku menzu, koju su ovi neposredno napustili. Nakon raketiranja, BDČ je s diverzantima napustio Lastovo kroz prolaz Mali brod i otplovio nesmetano na otok Hvar po gorivo. Nakon kratkog zaustavljanja i popune nastavilo se vožnjom prema Omišu. U Omišu, njihovoj bazi, trebalo je da se brod prihvati i zaveže s obale, jer je posada bila toliko promrzla da to nije mogla učiniti sama.

Pucnjava s o.Lastova, koja je uslijedila nedugo pošto je BDČ sigurno prešao pličine uskog prolaza, trajala je najmanje pola sata. Kako se kasnije saznalo, to su "drugovi" s brodova JRM "častili" svoje kolege na kopnu, odakle su mislili da su napadnuti, kao i ovi njih.

Bio je to nesumnjivo herojski pothvat. Važnije od rezultata raketiranja, bilo je to što se sad pokazalo gdje su propusti i koji su načini djelovanja protivničke protudesantne obrane na otocima. Ova saznanja, teško stečena, kazivala su dosta i bila su polazna osnova za daljnja planiranja. Nismo ni pomišljali da protivnik neće poboljšati mnoge stvari u svojoj obrani, ali on je definitivno prešao u obranu i sticali smo pravu sliku o njegovom pristupu toj obrani.

Sredstva priopćavanja na istoku odmah su javljala o djelovanju hrvatske topovnjače protiv "mirnih" brodova JRM i tražila osvetu. Nažalost po njih, mnoge stvari već su polako ali sigurno postajale prošlost. Nikakva osveta više nije dolazila u obzir, znali su jako dobro da moraju gledati kako će izvući živu glavu. To nikako za nas nije značilo da su postali otpad. To je bio samo signal da moramo biti uvijek aktivni, a obrana njih samih učiniće ih statičnim.

Zapoviješću zapovjednika HRM 4. siječnja 1992. iz sastava Odjela za podvodna djelovanja izuzeti su pomorski diverzanti, a nedugo potom rasformirani su i odredi za pomorski transport. Pomorski diverzanti, koje je uspješno vodio p.fr. Čatlak, raspoređeni su u druge postrojbe (iako to sami nisu želili), čime je HRM izgubila jednu od najelitnijih postrojbi. Ostali članovi pomorskih i podvodnih diverzanata raštrkali su se, a na njihovo mjesto stupila je nova shema i nova organizacija pomorskih diverzanata, s novim zapovjednikom i novim stožerom.

U tekstu su oslikane samo akcije koje su se dogodile i imale neposrednih učinaka i bile priznate od protivnika. Međutim, bilo je planirano daleko više ovih

aktivnosti koje su se trebale dogoditi na raznim mjestima Južne Hrvatske. Navest ću samo one koje smatram značajnijim.

Jugovojaska je iz svojih bivših vojarni odvozila sve što je mogla, a ono što se nije moglo demontirati i ponijeti bilo je rušeno, devastirano ili trajno oštećeno, s jednim ciljem da ne posluži ni Hrvatskoj ni HV. Ovi transporti odvijali su se većinom brodovima (iz vojarni u Puli, M. Lošinj, Rijeci, Šibeniku, Korčuli i Splitu, te mnogih vojarni na obali i otocima). Planirali smo da se ovi brodovi napadnu i potope. U tom smislu bili smo pripremili sredstva i ljude koji su u Puli čekali znak da se potopi neki od brodova koji su prevozili ratni materijal i opremu. Ova akcija je opozvana jer je jugovojaska na brodove pored ratnog materijala ukrcavala žene i djecu svojih pripadnika koji su napuštali teritorij RH, te bi sama akcija imala neželjene političke posljedice. Naši diverzanti su za to vrijeme zgranuto gledali kako po Puli prolaze kamioni jugovojске krcati materijalom, ničim štićeni osim ponekog civilnog policajca u odori hrvatske policije. Uskoro su i naši diverzanti na jednoj od namjeravanih akcija bili uhićeni, maltretirani, te provedeni do Zadra uz policijski nadzor. i na kraju jedva pušteni

Ovaj događaj nije mi bio po volji što sam rekao i zapovjedniku HRM. On sam bio je zatečen ovakvim stanjem, te smo uskoro ponovili pripreme za borbena djelovanja u Puli. Pula kao vojno mjesto JRM i JNA, bila je krcata vojarnama, vojskom i tehnikom. Odvesti to sve izvan grada bilo je pravo umijeće. Doda li se tome i činjenica, da su mnogi oficiri JNA htjeli odvesti svoje obitelji i imovinu iz grada, problem je postajao za njih teži.

Ponovo smo uputili naše diverzante s oružjem za daljinsku diverziju protiv plovniہ ciljeva u Pulu, ovaj put odlučni da se dobije nešto što bi nam bilo od velike koristi. Pored diverzanata, koje je vodio por. kor. Vicelić, (s njim su bili dražen Feher i Jure Grubišić) u akciju je uključen k.b.b. Pecotić. koji je imao zadaću da od JNA, kao protuuslugu za miran i nemetan odlazak, traži zračnu luku Pula sa infrastrukturom. Nakon nekoliko dana zapovjednik HRM naložio mi, je da se diverzanti povuku iz Pule, uz obrazloženje da njihov daljnji angažman nije potreban.

Događaja i događanja bi bilo daleko više, da nije bilo famozno stanje "toplo - hladno", tj. vrijeme kad se moglo pucati, to je bilo "toplo" stanje i "hladno" kad se, bez obzira na okolnosti nije smjelo pomisliti na pucanje. No, nije bilo naše da raspravljamo o tome, to je bio vojnički zakon ili popularno nazvana "kvaka - 22".

Zaključno razmatranje

Pomorski diverzanti HRM od svog postanka do početka siječnja 1992. godine, do kada analiziramo njihovo djelovanje, bili su prva postrojba HRM koja se postrojila

pred zapovjednikom HRM i, može se slobodno reći, podnijela veliki teret borbe protiv brodova JRM. Sve se to dvijalo u uvjetima apsolutne nadmoći brodova jugomornarice, na jednoj strani, i visoko motiviranih ljudi za okidačima sredstava koja su mogla samo oštetiti, ali rijetko potopiti protivnika, na drugoj strani.

Diverzantske postrojbe svih zemalja prolaze višegodišnju napornu izobrazbu, opremljene su najsuvremenijom opremom i sredstvima, a iza sebe imaju mnoštvo napornih vježbi.

Diverzanti HRM, čija su djelovanja oslikana, nisu imali ništa od toga. Niti su mogli, niti su tražili, a niti su tada mogli dobiti.

Njihova izobrazba bila su ratišta diljem Hrvatske, a misao vodilja domoljublje i misao o slobodi. Ne mali broj njih došao je iz inostranstva da bi se borio za slobodu svoje Hrvatske.

Oprema ovih ljudi u usporedbi s opremom diverzanata, primjerice, jugovojske bila je, pojednostavljeno rečeno, reduciranih mogućnosti, tj. nije bila na razini potreba.

Lijepo ih je bilo vidjeti kako se raduju svakoj pušci se dobije, svakom šatorskom krilu, čizmama... Prve zavoje i sanitetske komplete dobivali su tek kasnije, kad su već mnoge rane povijene rupčićima i šalovima. Nikad te opreme i sredstava nije bilo dovoljno. A volje za borbom bilo je uvijek. I danas, dok ovo pišem (kolovoz 1993), gotovo svi seoni nalaze diljem ratišta, pa kad su se oružja utišala, ili pritajila na bojištima u Hrvatskoj, njihova imena stoje na čelu postrojbi u Herceg-Bosni, i dalje na braniku postojbine Hrvata i Hrvatske.

Što kazati o taktici upotrebe diverzanata?

Protiv sebe, od početka do kraja ovog razdoblja, imali smo protivnika koji nas je daleko nadmašivao u snazi, mogućnostima manevra i bezobzirnosti. Sad se postavlja pitanje tko je o kome znao više: mi o protivniku ili protivnik o nama? Na ovo pitanje je rano odgovoriti, jer puno stvari će se pojasniti vremenom i dodatnim saznanjima. Ovo je pitanje bitno upravo stoga što usmjerava postupke u planiranju, iste opravdava ili ih opovrgava. Sigurno da je protivnik znao o nama puno više no što smo mi mislili da zna. Sreća je da nije niti jednu planiranu akciju osujetio što dovoljno govori da za njih nije znao vremenski ni prostorno, kao i o načinu na koji će se ista odigrati.

Slično smo i mi znali o njima. Istina njihovi ključni i odgovorni ljudi koji su napuštali JNA i JRM nisu bili osobito pričljivi, i od njih nismo puno doznali. S druge strane bilo je njih koji su htjeli da se nametnu ali bili su previše razgovorljivi i znali su

sve, što nama nije bilo od velike važnosti. Međutim, promatranjem protivnikovog ponašanja i poznavajući njegov mentalitet, mogli smo do u detalje predvidjeti sve njegove namjere, i mislim da niti u jednom krupnijem segmentu nismo pogriješili.

Izbacujući poznatu parolu da će na napade i izazove odgovoriti po "borbenim pravilima za borbeno dejstva brodova JRM", čelnici JRM postupali su po svemu drugome samo ne po tim pravilima.

Naša taktika djelovanja bila je u skladu sa sredstvima i potrebama. Protivnika, vrijeme i prostor poznavali smo dobro, sigurno bolje nego on nas. Veličina i snaga protivnika nikad nas nije impresionirala, već je bila samo izazov da se što prije naruši, da dođe do bilo kakvog balansa snaga, a tada znali smo, da protivnik nema nikakvih šansi. Nesrazmjer snaga upućivao nas je na to da će borba biti dugotrajna, iscrpljujuća, a pobijedit će uporniji. Niko nikad nije sumnjao u to ko će ostati na našim slikama.

U početku morali smo djelovati iz zasjeda, prepadima, udarima s raznih mjesta, stavljati do znanja brodovima JRM da nigdje nisu sigurni. Ako i ne razorni, udari naših diverzanata bili su česti, neočekivani, drski, a mornari JRM mogli su odahnuti tek na Visu i Lastovu.

Ovakvi načini djelovanja već su viđeni na pomorskoj sceni. Uvijek se ovakvim metodama služila slabija strana u sukobu. Međutim, nije se nikako moglo drugačije. Tek vremenom završetka djelovanja Odjela, počela su u većem broju pristizati sredstva za daljinsko navođenje i destrukciju brodova. Ostale snage HRM su istodobno ojačale. Tek smo tada s novim sredstvima, na širim prostorima u skupnom djelovanju više učesnika, mogli učiniti puno više.

Začudujuće objede nekih neupućenih u to vrijeme od "analitičara", koji su se pitali što to radi HRM i njihovi diverzanti kad je toliko ciljeva pred njima koji se mogu tući. Vrijeme kad su podvodni diverzanti dolazili pod brod s eksplozivnim sredstvima na sebi bliži se kraju, ili je već prošlo. Suvremeni tehnički sustavi obrane brodova ispod površine vode, kao i obrana objekata na kopnu, omogućuje jedino uspjeh diverzije uz uporabu sredstava za daljinsku destrukciju, koja će se lansirati ispred crta protudiverzantske obrane i u vremenu kada tehnička sredstva obrane neće moći blagovremeno reagirati na napad. Sva sredstva koja smo zacrtali stizala su, ali na našu veliku žalost, za nas kasno da pokažemo njihovu vrijednost.

Nadalje, diverzantska djelovanja obično su prethodnica glavnog napadaja ili je to sredstvo za iskorištenje posljedica takvog djelovanja. Niti jednog niti drugog nije bilo, ili su ta djelovanja bila minorna da bi na sebe skrenuli protivničku pozornost, a najčešće su izostala.

Pored brodova JRM ciljevi diverzantskih djelovanja bili su i ostali dijelovi neprijateljskih snaga, koji su se redovno skrivali u dobro utvrđenim vojarnama. Od njih su napravljene neosvojive tvrđave, s mnogo ljudi, oružja i opreme. Primjena bilo kakvih borbenih djelovanja protiv tako postavljenog i organiziranog neprijatelja rezultirao bi bojnim protumjerama po urbanim sredinama. Osvajanje ovih uporišta je neizvedivo bez topničke pripreme i neutraliziranja prvih otpornih točaka. Toga nije bilo i morala su se čekati rješenja u vanvojnoj sferi, jer je hrvatskoj u takvoj konstelaciji snaga i moralom protivnika, urbicida već bilo dosta. Ostale aktivnosti vezane za prekid opskrbe vojarni vodom, strujom i drugim potrebštinama bio je u nadležnosti drugih.

Planirali smo i mnoge druge aktivnosti: od prekida povlačenja vojne tehnike sa krajnjeg sjevera Jadranskog mora, do napada na prometnice na jugu okupiranih područja RH i na teritoriji protivnika. Bilo je zaista zanimljivih i sprovedljivih ideja, nažalost ostale su iz raznoraznih razloga nerealizirane. Osobno smatram da smo morali učiniti daleko više na destrukciji protivničkih kopnenih komunikacija na južnom bojištu, koje je protivnik dugo vremena koristio gotovo nesmetano.

Za ovih stotinjak dana o kojima se govori u ovom zapisu, učinjeno je toliko da su se stekli uvjeti da dođemo na o. Vis i na o. Lastovo i tamo protivnika ne samo potopiti, već ga uhvatiti sa svime što je svojatao, a najmanje je toga sam stekao. U tom se pravcu intenzivno razmišljalo i planiralo, i kad smo bili primali nova sredstva i bili spremni za ostvarenje tih zadaća, stigla je nova shema. Oni novi i stari koji su došli umjesto nas, imali su zadaću nastaviti tamo dokle smo mi došli.

Obično se s diverzantskim djelovanjima sukladno govori i o terorizmu, kao načinu djelovanja. Mora se reći da u diverzantskim djelovanjima HRM koje sam ja vodio, nikada nije bio primijenjen terorizam niti njegove metode. Da malo pojasnim, terorizam se definira kao specifičan oblik agresivnih djelovanja protiv naroda, životne sredine i materijalnih dobara protivničke strane, u miru, u izvanrednim prilikama i u ratu. Ovim oblikom djelovanja široko se koristio naš protivnik u samom Splitu kao i u ostalim gradovima južne Hrvatske gdje su god bili garnizoni bivše JNA i samim time nemali broj ljudi srpske nacionalnosti uključeni u JNA, njihovi simpatizeri ili umirovljenici.

U urbanim se sredinama, posebno na početku agresije, svima nama koji smo otišli, ili pobjegli iz bivše JNA, prijetilo odmazdom akcijama KOS-a. Telefoni su u našim stanovima, neprestalno zvonili i različiti glasovi, obično s javnih govornica, nadmetali se u izljevima jeftinih bedastoća, vulgarnosti i fizičkih prijetnji. Neke od tih ljudi (ako se isti tako mogu osloviti) smo znali i koji put su viđeni u samom gradu Splitu. Oni su znali bolje od nas da je njihovo vrijeme prošlo, a izljeve mržnje mogli su prazniti jedino

putem prijetnji i ništa više. Pa i prijetnje smo mogli djelotvorno zaustaviti na jednostavan, ali zna se koji način. Taj način nije spojiv s dušom hrvatskog čovjeka.

Odlučno pobijam sve tvrdnje suprotne strane koja je u svojim redovnim, svakodnevnim aktivnostima odvoženja tehnike i materijalnih dobara, imala puno udesa na tehnici i povrijeđenih ljudi, a koja se želi pripisati našim diverzantima. Nestručnost i žurba u rukovanju i manipulaciji s kompliciranom tehnikom i oružnim sustavima ne može biti stavljeno nama na teret, da bi opravdalo prisustvo sirovih ljudi, koji tom tehnikom i sredstvima nisu znali rukovati.

Također moram reći da smo bili u prilici i mogućnosti oštetiti i uništiti za život vrijedne instalacije (vodna, energetska, telekomunikacijska i druga postrojenja od životne važnosti za život i rad), ali nismo to učinili iz jednostavnog razloga što većina koja se time koristi nije ničim to zaslužila (osim političkih uvjerenja). Koji put se pitam znaju li oni za to i zaslužuju li to? A imali smo spremne ekipe za takve zadaće u sklopu nekih drugih djelovanja, no od njih se odustalo.

Sve to govori da su pomorski diverzanti HRM, u ovom razdoblju, svoju ulogu odigrali časno i pošteno, na što mogu biti ponosni.

POMORSKI PROMET

Hrvatska ratna mornarica počela je sa svojim djelovanjima na moru gotovo bez ijednog broda, izuzmu li se oni zarobljeni u šibenskom Remontnom zavodu. U uvjetima potpune blokade na moru i potreba prijevoza najnužnijih potrepština stanovništvu srednjodalmatinskih otoka, opskrbe postrojba na otocima itd., odlučeno je da HRM organizira pomorski promet za svoje i potrebe drugih.

Odluka o tome donijeta je u zapovjedništvu HRM, a zadaća o organiziranju povjerena je meni. Bilo je to 1. listopada 1991. godine.

U domovinskom ratu i prije formiranja HRM nametnula se potreba organiziranje pomorskog prijevoza, što je već bilo realizirano u šibenskom i zadarskom zaleđu, prilikom evakuacije ljudi i materijalnih dobara iz najugroženijih rajona.

Tako su se koncem srpnja i početkom kolovoza u organizaciji 112 zadarske brigade, prevezla dva bataljuna 4 brigade ZNG-a i neki djelovi 112 brigade u rajonu Novigradskog mora. U toj akciji sudjelovali uglavnom ribarski brodovi, te brodovi i gliseri po jedinaca i poduzeća.

Sljedeća mornarička postrojba osnovana je početkom rujna u Kalima u okviru Odreda naoružanih brodova. Ova postrojba djelovala je duže vrijeme i istakla se u borbenim akcijama protiv neprijateljskih brodova, provodeći borbeni nadzor teritorije od Premude do Murterskog mora. Plovila kojima je ova postrojba raspolagala bila su također raznolika, od ribarica do glisera.

Što se tiče zadaća HRM u ostvarenju pomorskog prijevoza kao daljnje zadaće, težište je bilo na potpori srednjodalmatinskih otoka i probijanju blokade prema Splitu s njegovim najbližim otocima. U ovom je rajonu bila raspoređena taktička grupa JRM "Kaštela", koja je priječila pomorski promet između kopna i otoka po svom nahodanju: kako za vrijeme objavljenih blokada, tako isto sva ona plovila za koje su smatrali da su sumnjiva.

3.1. Pomorski promet na srednjem Jadranu

Potrebe prijevoza bile su najveće prema otocima Braču, Hvaru i Šolti, gdje je stanovništvo najbrojnije i gdje su bile najveće i potrebe postrojba HRM koje su nastajale, popunjavale se i pripremale za djelovanje.

Prvi problem koji se trebao riješiti bio je izbor brodova i način njihovog angažiranja. Posao koji je trebalo napraviti i uvjeti u kojima se sve to trebalo izvoditi nametao je kao rješenje izbor brzih, pokretljivih brodova koji će biti u stanju naći pukotine u protivničkoj blokadi i neprimijećeno obaviti zadaću. Ovakve zadaće traže da ovi brodovi budu opremljeni navigacijskom opremom s kojom će biti samostalni i moći se snaći u navigacijski teškim uvjetima. Ove brodove nismo smjeli naoružavati, jer je protivnik na moru bio kudikamo bolje naoružan od nas, a kad bi se desilo da protivnički brodovi presretnu i zaustave koji naš brodić, isti se mogao lakše izvući.

Nadalje, razmišljali smo i o većim brodovima, no brzo smo odustali od njih. Veći brodovi bili bi sporiji, uočljiviji, te iako mogu ponijeti više materijala odjednom, sve bi se radilo s neprihvatljivim rizikom.

Trebalo je potom riješiti probleme vezane za posade, logističku potporu i sve vrste osiguranja koje idu uz jedan ovakav obiman i složen posao. Ipak je za pravo rješenje trebalo najprije steći uvid u postojeće stanje i raspoloživa sredstva, onda dodatno konzultirati ljude od zanata i konačno se odlučiti. Vrijeme kao čimbenik nije nam bilo saveznik, jer se trebalo žuriti.

Čije brodove? Kao i svako ljudsko dobro, i brodovi imaju svoju cijenu. Zato ih ima raznih, od onih koji život znače, pa do onih za pokriće prohtjeva, za pokazivanje svoje taštine, i ... I upravo stoga takvi su im i vlasnici. Svi su se oni pokazali kao posebni slučajevi. Oni ljudi koji od broda i za brod žive, obično bi bili ljudi s naših žala, a brodove koje su imali, u prvotnoj verziji imali su ihili za ribarenje, ili za prijevoz, najviše pijeska (salbuna). Nagli razvoj turizma u Dalmaciji vrlo brzo je preorijentirao namjenu brodova, da se u tom košmaru malo tko mogao snaći o namjeni pojedinih brodova o čemu smo se brzo uvjerali i mi sami.

Zašto ovo uopće spominjem? Htio bih istaći, da nismo došli na gotovo, sve ono što je negdje pisalo da treba da bude, da treba da ima i da postoji i da odgovara ima svoj neodređeni odgovor.

Ispred HRM-ce Uredu za obranu i drugima, postavio sam dva zahtjeva, HRM za svoje potrebe prijevoza traži pogodne brodove s potrebnim značajkama i traži na njima ljude koji mogu da ih voze.

Odgovor koji smo dobili bio je općenit i govorio je o tome da se za svoje potrebe sami snađemo, da proberemo što nam se sviđa, a da će iza nas stajati Ured za obranu. To je značilo da se moramo zaista sami snaći i da se konzultiramo na samim izvorima.

Prišlo se dogovoru s kapetanima lučica, kojima Split zaista obiluje (Zenta, Lučica, Špinut, Mornar, ACY marina), i informirali se o njihovim potencijalima. Pregledani su liste plovila u Uredu za obranu i u Hrvatskom registru brodova, te se konstatiralo da su daleko od stvarnog stanja. Isto su pregledani jugo registri po lučkim kapetanijama i pomorskim poduzećima. Tako se u stvari počeo stvarati naš Odjel za podvodna djelovanja. Stvarala ga je potreba i zadaće koje je trebalo žurno rješavati.

Nastojao sam da radi jednostavnosti održavanja brodova, a slično tome i napora posada, brodovi budu sličnih pomoračkih značajki, pogona i opreme. A upravo je na tom području vladalo najveće šarenilo. Usput, najbolje rješenje za posadu bilo bi ono da su već obučeni za korištenje tih brodova, a što je najvažnije da su pomorci od zanata i da poznaju područje plovljenja. To nam je bilo osnovno oružje: znanje pred golom silom.

Imali smo sreću da se sve što je zamišljeno moglo i ostvariti. Odlučeno je da osnovu ove male "flote" čine tri glisera, tipa Princess - 36, izvanredne građe, dizajna, ljepote i brzine. Brodovi su bili izrađeni od visokokvalitetne stakloplastike, 12 metara dugi sa dva glavna porivna stroja. Brzina broda bila je oko 40 čvorova, dok je srednja plovidbena brzina oko 35 čvorova. Unutrašnjost broda bila je priča za sebe. Ničeg previše, ničeg premalo, sve što treba čovjeku na moru bilo je tu pri ruci. Navigacijski set opreme također je odgovarao izgledu broda: imali su sve potrebno. Jedan od brodova imao je radar. Protežnosti broda omogućavali su prijevoz dvadeset ljudi s opremom, a deset ljudi mogli su uživati u punom komforu. Bili smo zaista zavidni ljudima koji su mogli priuštiti sebi luksuz takvih brodova, a sad smo bili tako ponosni što ih upravo mi imamo.

Osim "Princeza", mogli smo se osloniti na dva broda "švercera", nepoznate marke, ali izuzetne brzine i pokretljivosti. Brodovi su bili u "off - shore" verziji, tj. građeni su za malo veća mora. Gledajući ih, čovjek bi namah pomislio da su građeni samo da ponesu svoje strojeve koji su ih mogli voziti bez većih napora 70 čvorova. Saznavši da troše benzin i kad sam čuo koliko goriva troše na jedan sat vožnje, ostavio sam ih u rezervi.

Još više nas je radovala činjenica da su ljudi koji su inače vozili i održavali ove brodove odmah, dragovoljno stavili na raspolaganje HRM. Bili su to iskusni pomorci, profesionalci, iza kojih je bilo puno prevaljenih milja u svim uvjetima i puno opravljenih motora. U ovom poslu najviše su bili angažirani: Tonči Bulić, Tihomir Božić, Igor Pezelj, Ivo Oštrić, Nenad Paut, Dinko Dragičević, Milan Radović, Čedomir Božić i Davor Švragulja.

O ljudima i brodovima napisane su priče, ili što bi se u Dalmaciji reklo "štorije". Otkad je vijeka i čovjeka bilo je mora i mornara. U tom druženju s morem i oko mora, bez obzira na tehniku, čovjek je ostao čovjekom, a more morem. Tražeći ljude i brodove nailazili smo na svakojake prizore: poštenja i nepoštenja, dragovoljnosti i samoprijedora do laži, omalovažavanja i niskih udaraca. Svikli na svake nedaće, lako smo mogli odvajati ono što nam treba i one koji hoće, iz mora obećanja, kojima smo bili okruženi. Ovu ekipu, koja se srećom sama stavila na raspolaganje, izabrao sam iz mnoštva drugih, preporučenih i nametnutih. Nikad nisam požalio, srećom po mene, a njima na čast.

Upoznao sam ih sa zadaćama koje će biti pred njima i o situacijama koje bi mogle nastati. Nitko od njih ničim ni tada niti kasnije nije pokazao nikakav strah. Što se tiče zapovijedanja ovim odjeljenjem nije ga bilo u pravom smislu riječi. Koordiniranje većine aktivnosti išlo je preko Tonča Bulića, koji je radio kao glavni menadžer za operativu u ACY marini u Splitu. Sve stvari su brzo utanačene, nikad nije bilo većih nesporazuma, a teškoće smo otklanjali u hodu.

Ljudi su me pitali da li na brodove stavljati teške strojnice ili PZO topove. Odlučno sam se usprotivio takvim solucijama. Ova razmišljanja nisu bila neutemeljena. Tražeći po listama brodova u Uredu za obranu, bilo je vidljivo da se mobilizirani brodovi opremaju teškim strojnicama ili PZO topovima. Istina je da bi nabava tih sredstava predstavljala teškoću, ali ne i premostivu. Sa daleko težim stvarima smo izlazili na kraj te bismo i s tom. Međutim, ovakva rješenja bude samo lažnu nadu, jer svaki brod jugomornarice, pa i oni najmanji, bili bi neuporedivo jači od naših brodova. Opremanje brodova s oružjem opravdano je samo u uvjetima kad mi imamo prevlast na moru, a takvi naoružani brodovi preuzeli bi bojni nadzor teritorije i akvatorije, štedeći velike brodove i njihove posade napora ovog posla koji je obvezan. Oružje na pramcu povećava radarski odraz i demaskira brod. Zato sam ostao dosljedan i niti jedan brod nije dobio ova oružja. Ali kako je i red uskoro sam ljudstvo koje se nalazi na brodovima naoružao sa pješačkim naoružanjem radi njihove osobne obrane. Dajući im to oružje skrenuo sam im pozornost da prije učine sve nego da ga upotrijebe. Na moru za to neće imati šansu.

Jedan od većih problema s ovakom postrojbom je svakako tehnički čimbenik. Brodovi su nakrcani osjetljivom tehnikom koja traži održavanje, strojevi troše gorivo i ulje, ispravnost ovoga traži doknadne dijelove. Velika je sreća što su se sami ljudi brinuli za svoje brodove, a pripomogla je i naša "Baza" za logističku potporu, u onoj mjeri u kojoj je mogla, pa i više. U svakom slučaju, nemali broj ljudi iz logistike HRM je saznao za ovu postrojbu tek onda kada bi ostvarila kakvo prevoženje, bilo njih samih, bilo nekih potrepština na planirana odredišta. Pri tom se treba reći da je u logistici HRM bilo ljudi koji su nam pomagali od sveg srca, premašujući svoje ovlasti.

Pomagali su nam ne samo savjetom, nego i svim sredstvima kojima su raspolagali. Među njima moram spomenuti Danu Vidoševića i Lovru Kordu¹, na koje sam se uvijek mogao osloniti.

Prvi problem s kojim smo se suočili bilo je izvlačenje brodova iz ACY marine. Ona je smještena u neposrednoj blizini tadašnje Komande VPO, odakle su danonoćno vrebali snajperi i ostalo pješačko oružje, zajedno s protuzrakoplovnim strojnicama i topovima na krovu zgrade. Ne treba posebno ni napominjati da su ljudi iza ovih oružja bili spremni pucati na svaki sumnjivi pokret, bez ikakva sustezanja. To su pokazali pucajući povremeno iz čiste objesti i zloće. Zato je bilo žalosno pogledati neke brodove u ACY marini, koji su se prosto natjecali u ljepoti, koji su probijeni mecima na više mjesta, ili teže oštećeni iz čiste objesti i zloće.

Brodove smo uspjeli izvući odmah 2. listopada.1991. godine, a to su učinili skiperi Ivo Oštrić i Dinko Dragičević - Cija. Srećom, sve je prošlo bez posljedica i brodovi su dovedeni u lučicu Zenta. Otada je u ovoj postrojbi uvedeno stalno dežurstvo.

U svemu ovome pomoć je pružala postrojba iz Trogira, pod zapovjedništvom g. Cvejića - Cveje, koja je držala sa svojim sredstvima promet od obale kopna prema o. Drveniku i o.Šolti.

Jednako su i Bračani većinu svojih potreba u prijevozu rješavali sami, i to tako da su organizirali redovitu noćnu liniju između luka Povja i Mimica. Ova "bračka veza" uskoro se tako uhodala da je bila nastavljena kopnenim putom do Milne i predstavljala je gotovo redovnu "prugu". Iako organizirana za podmirenje vojnih potreba, mnogi su se bračani njome okoristili na način da je ta "pruga" bila redovna za obična putovanja u Split po neke potrebe..

Hvarani, oduvijek naučeni da se pouzdaju samo "u sebe i svog tovara", sami su organizirali promet za svoje potrebe i u svojoj režiji. Uskoro, kad je organizirana obrana o.Hvara, i oni su se odmah uključili ne samo u obranu otoka nego i u našu shemu prijevoza. Raspoloživim brodovljem, koje su ljubomorno čuvali i održavali, učinili su sve da im nikada i nikakva pomoć ne zatreba. Ilustracije radi, dnevne novine su uredno stizale oko osam sati ujutro na kioske. Njihov Centar za obavješćivanje redovno je bio uključen u operativni centar HRM i s njima zaista nikada nije bilo nikakvih problema. Ako ih je bilo, uglavnom su ih rješavali brzo i sami.

Osnovna značajka jednih i drugih bila je samopouzdanje i vjera isključivo u ono čime sami raspolazu i što sami mogu. Kad sam u razgovorima oko njihove popune

¹ *Gospodin Lovre Korda i danas mi spočitava da smo mu u ono doba krall suhe večere, što je sasvim neutemeljeno.*

ubojnim sredstvima (kad smo im davali oružje i streljivo), u nekoliko navrata tim ljudima spomenuo problem prijevoza, tj. hoće li to biti riješeno s naše strane ili bi gospoda bila voljna doći sama po sljedovanje, ovi bi, ničim uzbuđeni, pitali: "Oli HRM ima nešto čime se može voziti preko mora"? Ovo su, za mene svakako, bili ugodni trenuci, s obzirom da je zapovjednik HRM inzistirao da se prijevoz svih borbenih potreba obavi u organizaciji HRM. Kad bi otočani potvrdili dolazak svojim plovnim sredstvima, meni osobno je predstavljalo zadovoljstvo da pred našu logistiku, postavim zahtjeve za popunom u gorivu i ishranom.

Civilni promet u listopadu i studenome bio je neredovit, a za vrijeme proglašenja blokade brodovi JRM nisu, bez obzira na razlog, puštali niti jedan brod (mislim na čamce) da prometuje s otocima (čak ni ljude kojima je dijaliza u Splitskim bolnicama značila život).

U to smo vrijeme radi sigurnosti prometa i bojnog nadzora akvatorije organizirali sustav motrenja i dojavljivanja o kretanju brodova JRM. Na protivničke se brodove motriilo danju i noću, tako da su skiperi prije polaska imali predodžbu o položaju brodova, a njima je prepuštano da sami biraju rutu i luku uplovljenja.

Da bi se sustav dojavljivanja poboljšao, s jahti koje su se nalazile u marinama na zimovališu, skinuti su radari i instalirani na Šolti, jedan na rtu ispred Nečujma i dva na Braču, na rtovima Gomilici i Ražnju. Jasno je da su radari imali dežurnu službu, te su podatke motrenja dostavljali centrima za obavješćivanje, a ovi dežurnome u Odjelu za podvodna djelovanja. Na ovaj način bili smo upućeni u sve aktivnosti JRM, te smo mogli svoje aktivnosti podesiti na način da više nismo mogli biti ničim iznenađani. Stalnim motrenjem mogli smo zapaziti periodiku popune brodova, način njihova ponašanja, te na osnovi toga stupanj ispravnosti njihovih pogonskih strojeva i još puno toga. Tim sustavom motrenja, oni su za nas postali otvorena knjiga. Pored tehničkog motrenja svi su centri za obavješćivanje imali svoje vizuelne osmatrače, te smo imali uvijek jasnu i ažurnu sliku stanja kretanja protivničkih brodova, njihovih ophodnji i brodskih straža.

Bez obzira na blokadu, noću se Splitskim kanalom odvijao redovit promet. HRM je bila prisiljena osloniti se upravo na ove male brodove, jer kad su trajekti i vozili, bilo je opasno slati na otoke pošiljke za vojne potrebe. Brodovi- trajekti su često zaustavljani nasred mora radi pretresa. Pripadnici JRM bi ih pregledavali i redovito maltretirali i posadu i putnike.

U Splitu, su se zbog poznatih razloga, mnoge stvari morale raditi u tajnosti, jer bi sve veće aktivnosti bile javljane posadama brodova JRM. Tako je bilo prilikom smjene pomorskih diverzanata za o.Brač, kad je podijeljeno teško naoružanje (tako smo,

naime, nazivali "ose" i "zolje"). Kako su ljudi imali pola sata vremena do polaska trajekta, neoprezno su ostavili oružje ispred zgrade "Montera", gdje se tada nalazilo Zapovjedništvo HRM. Istog dana, srećom samo u drugoj turi, pregledani su svi trajekti koji su vozili za Brač i Šoltu. Otada (20. listopada) sve postrojbe na otocima, ne samo pomorskih diverzanata, opskrbljivale su se isključivo našim brodovima i u našoj organizaciji.

Kako je izgledala jedna "obična" vožnja za Brač u organizaciji HRM? Nikad se nije išlo istom rutom. Obično bi se "Princezom" isplovilo u predvečerje i vozilo kursom uz obalu do Omiša. Kada bi se primila dojava da je "arija čista", brod bi okrenuo poprijeko prema Braču i uplovljavao u jednu od luka na sjevernoj strani otoka.

Brodovi JRM, koji su po danu bili uglavnom u patroli na spojnici od Splitskih vrata prema zapadu, noću bi odvajali jedan brzi brod, koji je imao zadaću kontrolirati sjeveroistočne prilaze Braču i ne dopustiti isplavljenje ni uplovljenje.

Bilo je žalosno gledati kako brodovi JRM presreću brodice otočana, koji su imali potrebu otići u grad da se opskrbe osnovnim potrepštinama, kako ih bezdušno premeću i vraćaju natrag. Ljutio sam se na ovu praksu da se ljudi sami upućuju preko mora, bez obzira na uvjete dana i noći. Ti podaci objavljivani su u novinama i nisu mi bili po volji, jer znao sam da svaki od tih slučajeva možemo sami riješiti. To sam spočitao kriznim štabovima i naglasio im da HRM, niti ja osobno tu njihovu neorganiziranost neće trpjeti. Onda su me otočani, svojim rječnikom, spustili na zemlju i u blagom tonu izvijestili rekavši otprilike: "Vidi se da si vlaj, pa mi im šaljemo njiove da se vide i da ljudi popričaju". Pri tom su mislili na članove SKJ i Pokreta za Jugoslaviju. Svi ostali su imali mogućnost prijevoza u organizaciji HRM i njihovom.

Svi otoci, (kao i otočani) su svijet za sebe, i svakom smo prilazili posebice. Prijeći sa Šolte bilo je malo teže, ali se išlo. Treba reći da se nije nikad odustalo zbog prijetnje brodova JRM. Jedini izuzetak bila je orkanska bura koja je spriječila lake brodove da voze u tom razdoblju, jedan jedini dan.

Za o.Šoltu se prometovalo prema potrebama i trenutnom stanju na više ruta. Prva je bila "trogirska": kretalo se iz ACY-jeve marine u Trogiru u skokovima, prvo do svjetionika Galere, od njega do Drvenikavelog i potom, uz obalu otoka, do uvale Maslinica na o.Šolti.

Druga je bila sa same Šolte. Ljudi bi se noću prebacili kroz najuži dio Splitskih vrata brodicom do luke Milne na o.Braču, a odatle kopnenom komunikacijom do luke Povja, odakle je kretala "redovna" pruga za kopno (Mimice), ili izravno za Split.

Veličina otoka i veliki broj mjesta na njima uvjetovao je postojanje otočne putne veze, koja je trajala cijelo vrijeme rata. U tu vezu planski su uključivana vozila s najmanjom potrošnjom goriva i pri tom se nije gledao komfor već funkcionalnost. Dobri su bili i kamioni. Tu su se otočani iskazali u punom svijetlu. Nakon nekoliko popuna dizelskim gorivom koje smo izdavali u bačvama po 200 litara, i nakon što sam to u svojoj maniri zaboravio, javili su se jedne večeri Bračani s pitanjem: "di će oni ove bačve vratit". Moj voditelj općih poslova, ujedno i knjigovođa, također nije dugo mogao doći sebi, jer je mislio, a tu nije bio usamljen, da sve ono što se Bračanima da, jednostavno ne treba ni knjižiti i najbolje je sve zaboraviti.

U tijeku odvijanja pomorskog prometa, bilo je zanimljivih bliskih susreta s brodovima JRM, nakon čega bi otpočinjale noćne utrke između "Princeza" i brzih brodova iz sastava lakih pomorskih snaga JRM. "Princeze" su se pokazale u najboljem svjetlu. Pouzdanih pogonskih strojeva, vođene iskusnim i sigurnim rukama svojih skipera, nikada nisu zatajile. Po užurbanom radioprometu brodova jugomornarice znali bismo je li "Princeza" opažena ili nije. Nastojali su svim silama da "ih uvate žive". Bio sam svjedokom jedne takve utrke. Druga pomorska blokada zatekla me je na o. Šolti, gdje sam obilazio postrojbe pomorskih diverzanata. Po završenoj zadaći zatražio sam da me "Princeza" prebaci do Splita. Stigla je 20 minuta u Stomorsku nakon mog poziva iz Splita, upravo na vrijeme da čuje kako je oglašena pomorska blokada svih civilnih i trgovačkih luka. Kako je red, posada i ja smo našli vremena da se nađemo kod Rine Kalebić u Stomorskoj na čašici razgovora. Sama Rina i njezina obitelj u domovinskom ratu učinili su nam velike usluge i red je bio da se obiđu. Od puta nismo ni pomislili odustati: te je večeri bilo još puno posla koje je trebalo završiti. Po isplovljenju vidili smo na radaru brešu između protivničkih brodova od nekoliko milja, dovoljnu da nam ti brodovi uskoro vide samo brazdu i da se upitaju je li se to nešto desilo.

U domovinskom ratu, brodovi HRM na relaciji srednjodalmatinskog područja prevalili su 1.150 M, bez ijednog kvara, zastoja ili gubitka. Svi brodovi koje smo angažirali, pregledani su i otklonjena oštećenja, motori pregledani i sve skupa uredno vraćeno njihovim vlasnicima.

A prevozilo se svašta. Osim zadovoljenja vojnih potreba, ostali teret bio je u najmanju ruku raznolik. Saznavši za aktivnost ove male flote, uskoro su se javljali prijatelji, znanci, svakolika rodbina znana i neznana, tražeći pomoć za prevoženje određenih potreba. Nerijetko se u kokpitima "Princeza", pored sanduka streljiva, hrane, goriva, nalazila hrana za kokoši, modra galica, vreće za masline, a jednom i dva živahna prašćića, koje je posada s žaljenjem predala budućem vlasniku.

S protjerivanjem brodova jugomornarice iz Splitskog kanala prestala je potreba za ovom malom, ali probranom flotom, te se postrojba ugasila 15.siječnja .1992. godine,

obavivši svoj zadatak profesionalno, na moje osobno zadovoljstvo i zadovoljstvo mnogih kojima su nesebično bili na pomoći.

3.2. Pomorski promet za Dubrovnik

Zaoštavanjem vojne situacije na južnom bojištu, Dubrovniku je zaprijetilo okruženje. Počele su stizati alarmantne vijesti o potrebama u streljivu, lijekovima i ljudstvu.

U rujnu 1991. godine snage JRM objavile su blokadu Dubrovnika i njegove luke, te je otada brodska veza s gradom ovisila o raspoloženju zapovjednika JRM. Pomoć koja se mogla slati jedino brodovima spala je na osnovne artikle prehrane, primarnu zaštitu u lijekovima i ništa više. Brodska veza koju su održavali veliki trajekti (Liburnija, Slavija) redovno je presretana na pučini i sva su materijalna sredstva izvan popisa plijenjena ili bacana u more.

Sedmog listopada palo je mjesto i luka Slano, čime je prekinuta jedina kopnena komunikacija s Dubrovnikom. Daljim nadiranjem jugovojске, 28. listopada 1991, Dubrovnik je pao u potpuno okruženje. Već prije je bilo jasno s kakvim protivnicima Republika Hrvatska ima posla, te smo svi u HRM znali da takva vojska i ljudi u njoj neće prezati od uporabe bilo kakvih borbenih sredstava kako bi se gradu i pučanstvu Dubrovnika zagorčio život i kako bi grad zamolio pomoć "bratske" vojske za oslobođenje. No, račun je bio sasvim drukčiji!

Provodeći opću agresiju protiv Hrvatske na kopnu, moru i zraku, JA je odredila za JRM neku potpuno novu doktrinu i propisala nova pravila njene upotrebe. JRM je prvi put od svog osnutka, 10. rujna 1943godine, otvoreno stala protiv naroda koji je više nije želio. Gajeći neke iluzije i uzdajući se u snagu svog buzdovana, vođstvo JRM se nadalo privoljeti na suživot pučanstvo južne Hrvatske, pretežno Dalmacije i Primorja. Stoga su za hrvatski dio Jadrana oglašene pomorske blokade, koje su trebale nekog natjerati na pravila ponašanja koja je propisivao Beograd. Pomorske blokade su bile oglašene u tri navrata između 17. rujna i 3. prosinca 1991, godine. Promet na moru time je službeno bio blokiran 44 dana. Neslužbeno HRM je svoje potrebe u razvozu rješavala sama bez obzira na oglašavanje pomorskih blokada.

Otočani su u tim uvjetima prošli najgorе. Istina da su se navikli snalaziti kako znaju i umiju, malo im inače treba za život, ali ono što je posebno mučilo te nevoljne ljude bila je posvemašnja izolacija i nemogućnost fizičke komunikacije ljudi i dobara. Nije bilo problema s osnovnim namirnicama, otočani se tu brzo snađu. Opet nikad se ne zna čega će nestati i što će prvo trebati, a od životne je važnosti. Poseban problem

bili su bolesnici koji su bili primorani ostajati na otocima gdje redovno nije bilo moguće ljudima pružiti specijalističku liječničku pomoć. Izolacija je teško padala i samim otočanima jer je uvijek nečeg "tribalo". Ono što je najgore, ista se sudbina nadvila nad Dubrovnikom. Ogromna je razlika između otočana i Dubrovčana. Otočani bi se znali snaći u svemu. Ako ništa drugo, nisu bili gladni, uvijek bi se nešto dalo naći. Građanima Dubrovnika tu nije bilo pomoći. Uskoro izolirani skoro samo na svoje zidine, sve su se potrebe morale podmirivati dovozom iz drugih krajeva. Kopnena komunikacija prema Slanom i Pločama bila je prekinuta, ostalo je jedino more, a na moru su bili brodovi JRM koji se nisu previše osvrtni na najavljene blokade. Blokada prema Dubrovniku bila je gotovo stalna.

Pored potreba u hrani koje su brzo trošene, protivnik je kontrolirao napajanje grada električnom strujom i vodom. I dok je agresor kukao i cvilio da se vojarnama u Hrvatskoj povremeno isključuje struja, sam je bezdušno civilnom pučanstvu ukinuo i struju i vodu. Civilni brodovi koji su prometovali za Dubrovnik bili su nemilice pretresani i samo je mali dio opreme i artikala mogao biti dopremljen u grad.

Dana 2. listopada 1991. godine, zapovjednik mornarice, admiral Sveto Letica, izdao je usmenu zapovijed Odjelu za podvodna djelovanja HRM da preveze morskim putem pošiljke strjeljiva i lijekova iz Stona do samog Dubrovnika, uz napomenu da bi se zadatak mogao prolongirati na neodređeno vrijeme. Skrenuo sam mu pozornost da se time otvara mnoštvo problema, koji se u tom času ne mogu svi ni sagledati, da je to nešto sasvim novo, što traži sveobuhvatnu pripremu, organizaciju, sredstva, ljude. Zapovjednik HRM je za većinu problema već znao, te je odgovor bio više manje povijesni: "A tko vam što brani!"

Nismo se previše ni obradovali ni sneveselili, cijenili smo da će to kada se jednom organizira, postavi na čvrstu osnovu, dalje raditi netko drugi. Imali smo već neka iskustva, znali smo putove, organizaciju, ali smo radi toga znali i teškoće. Ono što smo imali već je bilo u pogonu i radilo se na mnogim drugim stranama pod punim opterećenjem.

Prvi problemi koje je odmah trebalo riješiti bili su brodovi kojih nikad i nigdje nije bilo dovoljno, njihov transportu rajon upotrebe, izbor i mobilizacija ljudi, njihov smještaj i opskrba, primanja i predaje materijala, do goriva, maziva, doknadnih dijelova, održavanja itd.

U "bazu" za potporu podvodnih djelovanja iz Šibenika je dovezeno nekoliko gumenih brodova s izvanbrodskim motorima tipa "Johnson". Odmah se krenulo na pregled i popravak brodova, pregled i kompletiranje opreme, pregled motora, izbor posada i, na nemalo iznenađenje, sve je uskoro bilo spremno za polazak.

Tri gumena broda, "gume", prebačena su kamionom u Ston 4. listopada, a odatle, radi bolje manipulacije teretima i sigurnosti vožnje, u mjesto Broce, udaljeno oko 2 km od Stona prema Dubrovniku. U Brocama se počela graditi baza, privezi za brodove, kompletirati oprema, vršiti proba "guma" i, na kraju, ukrcaj tereta.

Prvi skiperi su bili: Nenad Roje, kapetan duge plovidbe, Mate Mrčelja, profesionalni ronitelj, i Tripo Sindik, kapetan duge plovidbe. Prethodna priprema ljudi za ovu zadaću bila je skromna i obuhvaćala je navigacijsku i sigurnosnu pripremu i davanje osnovnih sugestija za zadaću što predstoji.

Na zadatak se krenulo 5. listopada 1991. godine u noćnim satima. Brodovi su bili pretrpani teretom i brzina im nije bila zavidna. Uskoro, konvoj koji je vozio u izduženoj koloni naišao je na brodove JRM, vjerojatno tipa PČ, koji su, ništa ne pitajući, osuli žestoku paljbu po brodićima. S Matom Marčeljom u njegovoj "gumi" bio je jedan mještalin (zna se da je pomorac, ali neka mi bude oprošteno što mu ne znam ime), koji je od prvog dana bio uključen u gotovo sve poslove vezane za pomorski promet na ovom dijelu bojišnice. Uglavnom, konvoj nije uspio u svom naumu da dođe do Dubrovnika, te su materijalna sredstva (uglavnom naoružanje) ostavljena kod tajnika mjesne zajednice na Lopudu, a dan kasnije prebačena do samog grada. Sreća je bila što nitko u ovoj akciji nije bio ozlijeđen niti ranjen.

Poučeni iskustvom da su na putu transporta neprijateljski brodovi, te njihovim načinom ophođenja, problemu prometa moralo se prići na sasvim drukčiji način. Zaključili smo da je posao koji smo učinili bio na razini amatera, a ako već nešto želimo i i trebamo, to se moralo napraviti daleko bolje.

Prije svega morala se stvoriti uporišna točka sa stalnim boravkom ljudi koji bi bili svakodnevno angažirani na problemima pomorskog prijevoza. Obišavši područje Stona, Broca i Kobaša, zaključili smo da mjesto Broce ima idealne uvjete za smještaj baze za buduća djelovanja. Samo mjesto smješteno je dva kilometra od Stona, ispod brda, a povezano je sa Stonom cestovnom vezom. Mjesto u kojem prevladavaju starije kuće, kamene i starinske gradnje, uz tek nekoliko modernijih vikedica, smjestilo se uz cestu i more. Osobno mi se svidjela crkvice, mala, sva od klesanog kamena i lijepe arhitekture. Imala je predivan portal, a zidovi su odavali vještinu naših meštara u kamenu. Godine koje su prošle od njezine gradnje kao da su je mimoišle, te malo su ostavile traga na njoj.

Tada je u mjestu živjelo nekoliko obitelji, koje su nam svi odreda pomogli onoliko koliko su znali, mogli i umjeli. Ono što nam je posebno pogodovalo je što nije bilo dosta prometa, ni na moru ni na kraju. Pravo mjesto za odmor i rekreaciju, da nije bilo onoga radi čega smo došli.

Mobilizirana je kuća obitelji Doris Paprelle za smještaj ljudi, a u jednoj od napuštenih kuća oformili smo skladište u koje treba dolaziti roba i materijal, koje bi se trebalo otpremati za sam grad. U stvari bolje bi bilo reći da nam je stara splitska obitelj Paparella, ovu kuću dragovoljno ustupila da se koristimo dok nam je potrebna.

Sljedeće pitanje bilo je koje ljude angažirati? To moraju biti odreda profesionalci, pomorci, koji su živjeli na moru i od mora, znali voziti brodove, uz to čuvati sebe i druge, jer znali smo da ovaj posao neće biti lagan niti bez opasnosti. Ako se pročuje za ovaj promet, znali smo da će JRM intervenirati, i to u svom stilu: odmazdom. S brojem ljudi nije bilo problema. Splitsani su se javljali dragovoljno u tolikom broju u HRM, da nismo mogli i da smo htjeli naći mjesta za sve. Ovaj je posao tražio ljude posebnog profila, ljude koji ne samo vični ovom poslu, već po mogućnosti da se međusobno poznaju i koji će brzo postati jedna uigrana ekipa, a oslonac nalazili jedni u drugima. U ovom poslu nije važna samo igra na moru. Tu ne postoji nikakav zasebni jezik. Uobičajeni rječnik nema riječi koje ljude dijele, ograničavaju i zbunjuju. Nema suvišnih zastoja ni čekanja, nema promašaja. Savladavanje svakidašnjih zadataka treba raditi bez velikih napora: tu može govoriti samo savladana materija, unaprijed znana. Sve mora težiti jednom cilju, da se što prije i što savršenije stvore uvjeti koje dotle nisu postojali i da sve skupa čim prije zaživi i potraje.

Imali smo sreću da smo formirali ekipu koja je željela ući u HRM u postrojbu za posebne namjene. Kad sam im izložio zadaću za koju mislim da bi im odgovarala pristali su odmah. Bila je to ekipa magistra Tihomira Lukovića, Ante Ondinija, Petra Mihovilovića i drugih koje ću spomenuti u nastavku. Uskoro se ovoj ekipi pridružila druga smjena skipera, te mještani Broca, Stona i Kobaša, i Dubrovčani, Milan Grba i Maroje - Maro Rathman. Grba je u "dotu" donio jedan prekrasan gliser tipa "formula", a Maro se istakao u cjelokupnoj organizaciji pomorskog prijevoza i nabavkama svega što treba ljudima koji su tada živjeli u Dubrovniku. Maru Rathmana moram odmah istaknuti na početku. Nitko od nas u Zapovjedništvu HRM nije mogao točno znati što sve gradu treba i u kojim količinama. Zahtjevi koji su stizali iz "grada" nama su se činili pretjeranima, i u to vrijeme, imajući rezervu prema svemu i svakome dok se sami ne uvjerimo u ono za što se treba donijeti odluka, vjerovali smo samo u ono što znamo. Upravo je Maro bio od neprocjenjive vrijednosti da se kaže što, koliko i kada treba.

U samoj organizaciji pomorskog prometa, procijenjeno je da je najveća opasnost po nesmetano odvijanje našeg prometa od brodova JRM u prolazima M.i V. Vratnik, te sam odlučio da te prolaze čuvaju pomorski diverzanti. Osnovu zaštitnih djelovanja, pomorski diverzanti osigurali bi postavljanjem zasjeda, koje će na svaki protivnički brod što ima namjeru forsirati prolaze i ugrožavati promet otvarati vatru "osama" i "zoljama", kako bi se spriječilo da prekinu jedinu vezu s Dubrovnikom.

Ekipiranje posada skipera, njihov smještaj, opremanje i sve ostalo, kao i postavljanje protudiverzantskog osiguranja i ekipa za diverzantska djelovanja, bio je vrlo velik i opsežan posao, koji nije trpio improvizaciju i propuste.

Drugu momčad skipera sačinjavali su obično Edi Murtić, Ante Šperanda, Hari Damjanović i Cvijeto Hrušt.

I mnogi drugi, a prije svega pučanstvo Broca, Kobaša i okolnih mjesta: Ante Bjelančić (Bjelko), Ante Bulica, Ante Lapačina, Ivo Mekišić, Ivica Baća, Niko Bilić, Ante Bilić, Stijepo Bjelančić, Petar Belančić, Ivo Lučić, Baldo Lapačina, Miho Skurla i, neka mi drugi oprostite što im imena zaboravih, staro i mlado, muško i žensko, svi su dali svoj doprinos da bi se ovaj nadasve humanitarni zadatak izvršio u cijelosti. Mještani su svoj doprinos dali u krcanju tereta, pripremi brodova i osiguranju svih potrebnih uvjeta za nesmetano odvijanje redovnih zadaća.

Kada već spominjemo sudionike, spomenimo i nesebičnu pomoć HPT Split, koja je sa svojim kombijem uvijek bila na raspolaganju, kao i AMS Hrvatske sa svojim vozilima i vrsnim vozačem Markom Kovčom, Duvnjakom, kojemu nikada i ništa nije bilo teško.

"Jadrantrans" iz Splita također je bio među onima kojima nije trebalo dva puta govoriti, te je svoja sredstva i ljude stavljao na raspolaganje kad god je to bilo potrebno.

Ovdje treba spomenuti da mi u odjelu nismo htjeli mobilizirati vozila od poduzeća i pojedinaca. Razlog za ovo bio je jednostavan: što smo god trebali dobijali smo na vrijeme i u potrebnom broju. S duge strane, cijenio sam da je poštenije zatražiti od poduzeća i pojedinaca vozila koje će voziti njihovi vozači koji su ih poznavali, a mi smo davali naknadu za gorivo. U međuvremenu ova vozila su normalno obnašala svoje poslove u poduzećima koja su ih imala i trebala.

"Atlantska plovidba" iz Dubrovnika stavila je "Dubrovnik expressu" na raspolaganje dvije velike i brze "gume" (ovo spominjem da današnji diverzanti ne bi zaboravili odakle potječu ti brodovi), a za organizaciju veze pobrinula se ekipa "Atlasa" na čelu s Antunom Kumajićem. Oni su ustupili i osposobili repetitore i programirali stanice za rad. Navedene osobe i poduzeća u ovolikom broju, iako sam mnoge ispustio, dovoljno govore o veličini posla koji je započet i koji se odvijao mjesecima.

Nikako se ne smije zaboraviti solidarnost i pomoć "Sindikata pomoraca" iz Splita, u kojem smo imali nepresušno vrelo iskusnih kadrova kao i ne malu materijalnu pomoć. Tako isto "Etas" iz Splita sa svojom opremom i ljudima. Itd.

Što da kažemo o ljudima koji su prvi počeli s pomorskim prometom za Dubrovnik? Samo skiperi nisu bili, jer su radili oko čamaca sve - i ono što treba i ono što ne treba. Vozili su u vodama gdje je rizik po život ljudi i po teret bio stalan. A opet su bili dobrovoljci i radili svoj posao bez ikakve naknade. Tek u siječnju 1992. uspjelo se izboriti da dobiju plaće kao i ostali borci - gardisti (nekolicina njih pak nije ju preuzela, uz obrazloženje da sloboda Hrvatske nema cijene).

Malo je hrvatskih branitelja i mornara bilo izloženo na milost i nemilost protivniku u tako dugom vremenu kao te prve momčadi koje su vozile pomoć Dubrovniku.

O njima se mora ovdje ipak nešto iznijeti, onako kako ih je doživio zapovjednik Odjela za podvodna djelovanja: Tihomir Luković, odmah po osnivanju HRM, javio se u njezine redove kao dragovoljac, zajedno sa "svojom ekipom", s namjerom da se uvrste u postrojbe posebne namjene, uz mogućnost što većeg samostalnog djelovanja. U Odjelu za podvodna djelovanja našao je pravu adresu za posao koji je više-manje bio kao stvoren za njega i njegove ljude. Široke i svestrane izobrazbe, imao je zaista velike potencijale u organiziranju bilo kakvog posla.

Ante Ondini jedan je od onih ljudi, individualaca, koji je izuzetno dobro primljen u svakoj ekipi. Radišan i nenametljiv, jutrom i večerom radio je oko svojih brodova, uređivao ih i dotjerivao. S vremenom, su mu ljudi mještani, sami prilazili i pitali ga mogu li mu pomoći. Uskoro je g.Ondini znao inventar svekolikog alata u posjedu mještana, svakog mještana posebno s njegovom užom i širom obitelji.. Uglavnom je objedovao kod mještana jer je bio rado viđen u svakoj obitelji.

Petar Mihovilović u prvi mah djeluje nenametljivo, skromno i tiho, ali je izuzetne energije i velika srca. Ničega i nikada se na postavljenim zadacima nije bojao, te se na njega uvijek i u cijelosti moglo osloniti. Sve nenormalno što se događalo oko njega (kada se pucalo i naganjalo s brodovima JRM) on je primao kao prirodno, kao dio svakodnevice.

Maro Rathman, Dubrovčanin, na vrijeme je spazio crne oblake nad rodним gradom te je svu svoju energiju uložio da iza oblaka iziđe sunce. Uvijek je bio pun ideja, koje nije samo spominjao nego ih i provodio. Njegovom zaslugom uspostavljen je sustav radiveza koje su omogućile veću sigurnost plovidbe. Svojom nazočnošću, te odlascima i dolascima, ohrabrivao je sugrađane da istraju bez obzira na okolnosti. Dok je Hrvatska i Hrvata neće biti prepušteni ničijoj sudbini. Njegova je ideja o raspačavanju "Slobodne Dalmacije" okupiranom Dubrovniku.

Milan Grba, također Dubrovčanin, sa svojim gliserom koji je bio desetak milja bržim od svih ostalih, stavio se na raspolaganje odmah, bez ikakvih ograda. U najtežim situacijama sa svojim se brodom zalijetao na brodove JRM kako bi odvratio njihovu pozornost od brodova što su prevozili teret, i nekim čudom ostao je čitav. Imao je zadovoljstvo da zapovjednika Odjela za podvodna djelovanja, s njegovih 120 kg, provoza dubrovačkim akvatorijem u svom gliseru najvećom brzinom u po bijela dana. Pošto je svom pretpostavljenom "namjestio sve kosti" na mjesto, vratili su se živi, zdravi i dobro raspoloženi na početni položaj.

I mnogi drugi, spomenuti i oni čijih se imena ne mogu sjetiti, dali su sve od sebe da započeti posao bude i dovršen.

Kako je Dubrovnik sve više padao u okruženje, a JNA nadirala prema Slanome, tako je i ekipa zadužena za promet postajala brojnija i organiziranija. Uskoro su se javili i mnogi Dubrovčani koji su sve više ulazili u posao, tako da se pomorski promet odvijao na relaciji Broce-Luka (o.Šipan) te kopnom do luke Sudurađ, a odatle za Dubrovnik. Ovakav raspored i podjelu posla "diktirao" je protivnik, čije su pomorske snage neprekidno patrolirale na području prolaza Mali i Veli Vratnik, oko otoka Sv.Andrija i prolaza Velika vrata.

Za prijevoz su u početku služili gumeni čamci, ili kako su ih skiperi zvali, jednostavno "gume", raznih oblika i izvedbi, a najčešći pogon bili su vanbrodski motori tipa "Johnson" od 45 KS. Ovi su motori, koji su već imali dosta vožnji iza sebe pokazali su se izvanrednima. "Gume" su bile djelotvorne i stoga što su bile dosta neuočljive za vizuelno i radarsko uočavanje od protivničkih brodova. Brodovi su bili malih protežnosti te su se mogli dobro skriti i maskirati, i u vožnji i na kraju. Osnovni nedostatak bio im je mali kapacitet ukrcaja tereta, što je iziskivalo više partija prevoženja. Drugo, brodovi su bili niski i svako malo voda je polivala teret i ljude u njima. Skiperi su se morali odijevati u kišna odijela, kojim nisu bili oduševljeni. Brojno stanje guma, po knjigama koje imamo bilo je jedanaest. Vraćeno ih je puno manje, a što je najžalosnije među inima nedostajala su i dva vanbrodska motora koja sam kasnije uočio kod ljudi koji se nisu previše pretrgli da pomognu ekipama u prijevozu.

Vremenom, smo uključivali i "tvrde" brodove. Oni su bili kudikamo pogodniji, posebice u uvjetima kada se moralo poći odmah do samog Dubrovnika. Iako uočljiviji od "guma" na radarskim zaslonima protivničkih brodova, ovi su brodovi mogli svojom brzinom izbjeći svaku opasnost na vrijeme. Skiperi u tvrdim brodovima manje su se nalijevali vodom te su ih ljudi brzo zavolili. Na ovim brodovima, slično kao u prometu prema srednjedalmatinskim otocima, nisam dopustio opremanje teškim strojcima. Razlozi su bili isti. Naoružani brodovi koji bi bili primijećeni od strane brodova JRM, bili

bi istog trena potopljeni. Ovako imali su šansu da se prave nevješti i da izigravaju kojekakve švercere kojih je u to vrijeme i na tim prostorima bilo.

Ali, učinio sam sa svoje strane ogroman napor da ljude opskrblim osobnim, pješačkim naoružanjem. Znao sam da to moraju imati i dobili su ga. Tu sam cijenu osobno sam platio: teško je bilo u Splitu razoružavati stražara, koji je čuvao Zapovjedništvo HRM i njegovo oružje slati na jug. Ti ljudi su plakali. Kao da je meni bilo lakše. Uskoro, skiperi su se snašli sami za oružje, te smo iz tog njihovog arsenala opremili i diverzante pješačkim naoružanjem.

Skiperi iz Lukovićeve ekipe bili su u prosjeku od 20 do 40- ak godina stari, može biti neki i koju više. Ono što je mene radovalo bilo je njihovo ponašanje i odnos prema poslu. Njihova ozbiljnost i revnost u provođenju zadaća uveliko su pridonijeli dobrim odnosima mještanima. Uskoro, su se svi međusobno poznavali, a mještani su se nadmetali ko će im više pomoći.

Gorivo nije bilo problem. U početku, dok je radila benzinska crpka na križanju magistrale i odvoda puta za Ston, snabdjevanje je bilo odatle. Padom tog područja, gorivo je stizalo iz Trpnja. Uvijek ga je bilo dovoljno i nikad nije zadaća trpjela zbog nedostatka benzina. Mada, moram reći da su utrošene količine goriva, koje sada ne znam točno, bile pozamašne. Logistika HRM tu se iskazala u pravom svjetlu i sve potrebe u gorivu bile su podmirivane na vrijeme.

Vanbrodski motori pored benzina troše i ulje. Nastojao sam uvijek da ulje, koje je vrlo značajno u ovom, poslu bude najbolje kakvoće. Iako su se gospoda iz logistike koji put hvatala za glavu na račune koji su pristizali, Svi su ti računi, koliko znam, uredno servisirani i plaćeni.

Visok stupanj ispravnosti tehnike, koja je u tim danima značila život, zahtjeva prvenstveno prevenciju u održavanju. Nisam dao da se čeka da se nešto desi i da se stoji i plače, već smo činili sve da se redovitim održavanjem ispravnost tehnike drži i održi na potrebnoj razini. Zato smo trebali svječiće za motore, filtre za zrak i ulje, propelere, osigurače propelera (štiftove) itd. itd. Posebnu brigu zadavali su nam propeleri i njihovi osigurači. U nedostatku odvoza smeća iz samog grada, Dubrovčani su riješili problem, na način da su bacali smeće u more. Morska struja u tom području, kao ogranak Gofske struje, ide od grada prema Stonu, pa je nanosila sve ono što pliva i što nije spaljeno duž Koločepskog kanala prema Slanom, Brocamu i Stonu. Ovo smeće je prouzrokovalo ogromnu potrošnju propelera i njihovih osigurača. Za vanbrodske motore tipa "Johnson" mogli su se naći, jer su tipski, a osigurače smo sami pravili.

Međutim, tvrdi gliseri su bili raznotipni, a propeleri svaki priča za sebe. U slučaju njihovog kvara nastajali su problemi. Bili smo toliko drski da smo zvali vlasnike brodova i da ih priupitamo da li oni imaju što u pričuvi od propelera. Najveći broj njih je imao. Ja, bih da bih sačuvao ovo malo obraza, ipak na kraju namirio vlasnika s tim djelom i na kraju bi svi skupa bili zadovoljni.

U korištenju brodova dopuštao sam da svaki tvrdi gliser može imati samo po stotinu sati rada stroja, nakon toga bi se brod vraćao vlasniku, uz opasku, da smo brod prije toga servisirali, ili u ACY- u Marini Split, ili ACY Milna, o trošku HRM.

Radi učinkovitijeg izvršenja zadaća, uskoro su zadaci pred ovu flotu podijeljeni po etapama, vremenski i prostorno. Naime, prodiranjem protivnika prema Slanom i poluotoku Pelješcu, ova mala flota sve više je postajala metom izvipljavanja četničkih topnika. S druge strane, javili su se Dubrovčani, već dobro organizirani, sa svojim plovilima, uključeni u istu zadaću. Svaka pomoć, a ova posebno, bila je dobrodošla. Umjesto vožnje cijelim Koločepskim kanalom, ista se dionica uskoro podijelila kako bi se teret ravnopravno podnio, a posao odvijao kako treba. Otok Šipan je najveći i dominirajući u skupini Elafitske grupe otoka. Na zapadnom dijelu postoji mjesto uvala Luka koja se duboko usjeca u otok, te tako duboko zaklanja samu luku i mjesto. Bila je idealna kao utočište našim skiperima i na neki način tranzitni centar. S druge strane otoka, na samom njegovom istočnom dijelu, postoji mjesto i luka Suđurađ. Ova dva otočna mjesta povezana su prometnicom preko otoka u dužini od 7 kilometara. Otok Šipan i njegovi mještani tako su se našli uvučeni u ovaj posao, i pružili su dragocjenu pomoć. Na samom otoku uskoro je napravljeno privremeno skladište, a ljudstvo u tranzitu moglo je uvijek naći mjesta za odmor i spavanje.

Splitska momčad imala je prvu dionicu, koja je vodila do Luke, na o.Šipan, a "Dubrovčani" (čiji je zapovjednik također bio Splićanin) drugu. U slučaju hitnih i važnih prevoženja, vozilo se izravno za Dubrovnik.

Vođenje posla bilo je u nadležnosti vođa ekipa. Usput, nastojao sam da se vođenje ne sprovodi krutom vojničkom linijom, već da pri svemu tome prevlada funkcijski tip organizacije i rada, koji je bio, smatrao sam najprimjereniji okolnostima u kojima se sve skupa odvijalo. Istina bilo je ponekad prepucavanja o nadležnosti pojedinih lica koje su mislila isticati sebe u prvi plan, ali što ja osobno, što sam posao koji nije trpio nikakva prepucavanja, kao i vrijeme, sve je postavljeno na svoje.

Svima ekipama je bilo zajedničko, da niko od njih nije volio nikakve papire. Često sam ih opominjao da bi se o svemu važnijem trebala voditi nekakva evidencija, ali oni su imali stotinu i jedan odgovor na to, od onog slavnog da nema vremena da to oni ne znaju, pa do raznoraznih smicalica. Da bi se to preovladalo, u Broce sam u

nekoliko navrata slao ljude da pomognu. Bili su to poručnici bojnih brodova Dragan Stipković i Adem Hamzić. Njih dvojica nisu se dobro snašla, skiperi ih jednostavno nisu previše "obadavali", niti su se oni nametali svojim znanjem i voljom. Kao da nisu znali sentencu: da je ovaj svijet tako sazdan da onaj koji se plaši već izgubljen. Tek se dolazak poručnika bojnog broda Zorana Šimića u Ston, odmah osjetio, ali ne i dovoljno da bi problemi "papirologije" (ovdje mislim na statistiku) bili prevladani.

Oružja, dakako, u početku nije bilo dovoljno. Ono što se imalo davalo se pojedincima kako bi se barem netko u konvoju mogao suprotstaviti opasnosti i signalizirati je ostalima.

Poslovica kaže da je s pametnim ljudima lako raditi. Tako je bilo i s ovim ekipama. Svakodnevno su sami sudionici davali prijedloge o poboljšanju organizacije, opreme, ekipiranja, sustava veza itd. Dakako, davalo se ono što se moglo i imalo, a sredstva nikada nije bilo ni približno kolike su bile potrebe.

Nekoliko riječi o brodovima koji su prevozili!

Od samog početka u pomorskom je prijevozu sudjelovao već spomenuti gliser Milana Grbe, tipa "formule", izuzetne brzine, koji se pokazao prikladnim. Tako je uskoro zatraženo da se u Broce prebaci još nekoliko glisera sličnih značajki, koji bi se priključili ostalima.

Za razliku od prometa u srednjodalmatinskom području, gdje smo imali podatke o kretanju brodova JRM, u dubrovačkom to nije bilo tako. Zato se nastojalo da mobilizirani brodovi budu što manje silhuete, bez većih nadgrađa, pouzdani na valovitom moru i, što je najvažnije, vrlo brzi.

Jedan od mnogih brodova koji zaista zaslužuju priznanje bio je u vlasništvu Ivice Šurjaka, bivšeg "Hajdukova" nogometaša, tipa "formule". Iako je bilo i bržih, malo ih je bilo pouzdanijih i izdržljivijih po velikom moru. Nabranje svih zauzelo bi previše prostora: treba još spomenuti "crvenka", najbrži brod iz cijele "ergele", te nenadmašnu "Elisabetu Rose", kojoj je vlasnik hrvatski iseljenik Petar Bačić s o.Korčule, a koju je tako uspješno vozio Ante Ondini.

Problem sigurnosti ljudi, brodova i tereta bila je svakodnevna briga kako zapovjednika Odjela za podvodna djelovanja tako i skipera skupčanih u malom kokpitu, koji su se snalazili u navigatorsko teškom području zbrojenom navigacijom i uglavnom procjenom "od oka".

Uskoro je utvrđen sustav radioveza na cijelom području od Broca do Dubrovnika, koji je obuhvatio sve otoke. Ljudi na brodovima nisu imali radija, bar ne većina njih, jer

se zbog prevelike buke motora ionako ništa nije moglo čuti. Sustav radioveza organizirao je i uspostavio Maro Rathman. Prijenosne toki - voki uređaji postavljeni su na sve otoke, tako namješteni da nas protivnik koji nas je nesumnjivo čuo, najvjerojatnije nije mogao razumjeti. Nastojali smo da u tom sustavu veza bude što manje prometa i nepotrebnih razgovora, kako bi se tajnost ove veze održala čim više.

Sve obavijesti o stanju u području plovljenja javljale su se šifrirano, te su skiperi imali podatke o stanju neposredno prije isplovljenja. U samom plovljenju, koje se odvijalo združeno, grupno, funkcionirala je signalna veza, svjetlom, s najjednostavnijim, ali djelotvornim legitimiranjem i primanjem poruka o pojavi opasnosti na moru.

Nastojali smo što više ući u situaciju kretanja brodova jugomornarice. Ovakvi podaci omogućavali bi uporabu većih brodova koji su mogli ponijeti veće terete. Brodovi jugomornarice nisu uvijek bili u patroli, znalo je proći po nekoliko dana da se nepojave ispred prolaza Mali i Veli Vratnik. Ali, to ne znači da nisu znali iznenaditi svojom pojavom. Brodovi PČ imali su mogućnost nečujne vožnje (putem aku baterija) i nekoliko su puta pošteno uplašili naše ljude, pojavljujući se tamo i onda gdje im se malo tko nadao. Upravo to vrijeme nastojali smo iskoristiti za prijevoze teže tehnike (topova, traktora, kamiona, veći kontigenti vojnika i sl). Postavljanje radara moglo je biti s o. Olike, o. Šipana ilipol. Pelješca. Međutim, ljude koje sam poslao da tu zadaću obave nisu uspjeli. Istina bilo je velikih problema s izvorima napajanja, dežurstvima, skrivanjem položaja itd., međutim, kad smo mogli sve trebali smo i to.

Kako je izgledala svakidašnjica ljudi koji su prevozili?

Dnevne aktivnosti svodile su se na uređivanje brodova i opreme, krcanje goriva i sve one poslove što su prijeko potrebni za brodove koji su neprekidno u pogonu. Nije bilo određeno vrijeme za ustajanje, kao što nije bilo moguće predvidjeti ni vrijeme za spavanje.

Predvečer su brodovi koji su bili disperzirani u širem okrugu Broca dovoženi u luku, krcali materijal, te im se određivala i "taktika" za slijedeću etapu. Pošto su određene momčadi i brodovi kretalo se na zadatak. Vrijeme polaska nikad nije bilo istovjetno s prethodnim, a način izvršenja zadatka polazio je od procjene i primljenih izvještaja o stanju na plovnom putu, prvo upute izviđačke grupe. Nju su obično činili gumeni čamci, koji bi obišli prolaze M. i V. Vratnik, nakon čega bi prolazila glavnina ili glavni teret. Sve se to moralo raditi disciplinirano, bez suvišnih riječi, svjetala ili manevara.

U slučaju nailaska neprijateljskih brodova, naši brodovi bi se sklanjali u sjenku obale i čekali da opasnost mine. Više puta se događalo da brodovi JRM prvi opaze

izviđačku skupinu ili brod. Tada bi brodovi povećavali brzinu na maksimum, razdvajali bi se i sklanjali iza otoka. Gledano iz ovog vremena, to izgleda dosta simpatično-sami skiperi ovakve su postupke nazivali "igrom na vatala" - no bio je to naporan i opasan posao.

Provođenje zadaća nije trpjelo nikakve improvizacije niti je dopuštalo lude pothvate pojedinaca koji bi mogli ugroziti život ljudi i teret. Sve se moralo raditi planski i koordinirano s cijelim sastavom, a rizik koji je bio svakidašnjica morao se podijeliti na one najbrže. Jer imalo se posla s profesionalcima iz redova JRM, čije ljudstvo danima na okidačima svojeg oružja nije opraštalo nikakve greške.

U takvim okolnostima ljudi, koji su bili samovoljni i poduzimali nešto na svoju ruku, pa bili oni i najboljih namjera, nisu uvijek dobro prolazili ako se ne bi uklopili u stvorenu shemu.

Tako npr. skupina naših ljudi, koji su služili u Legiji stranaca, prezirući primjedbe naših ljudi o prijetnji brodova JRM, isplovila je iz Broca s namjerom da se dočepa o. Mljeta. Nisu ni izišli iz prolaza M. Vratnik, već ih je napao PČ JRM. Naš brod je odmah potopljen, a ljudi se smatraju nestalima.

Isto tako, jedna elitna postrojba kopnene vojske, bez obzira na savjete naših ljudi, imala je svoje planove u svezi s prebacivanjem u Dubrovnik. Jedva su se uspjeli vratiti u polazište nakon svega pola sata vožnje, s trojicom ranjenih ljudi. Sada se treba upitati kako je to našim ljudima uspijevalo da prođu ove relacije i da ostanu čitavi? Nisu srljali, radili su planski i, što više, na sigurno. Vodio se računa o svakom detalju. Ništa nije smilo biti prepušteno slučaju. Pored općih opredjeljenja u pristupu rješavanja problema prijevoza, svaki put se razrađivala "taktika" za narednu zadaću.

Nastojalo se elemenat iznenađenja protivnika svesti na najmanju moguću mjeru. Ostalo bi bio samo zanatski dio posla. A uvijek je bilo iskušenja. Vozilo se u širokim strojevima, a nakon pojave opasnosti, najbrži brodovi skretali bi pozornost na sebe, izdržali bi topovsku paljbu i nestajali zajedno sa štićenim brodovima u sigurnost sjene i blizine obale.

U tome se posebno istaknuo Milan Grba i njegov brod. Kad bi bio napadnut brod iz konvoja, Milan se prosto zalijetao na brod JRM, te skrećući na sebe njihovu pozornost, a time i ciljačke sprave protivničkih topova, najvećom brzinom bježao u smjeru suprotnom od brodova kojima je pomagao. Sama Providnost ga je spasila.

Po mrklom mraku, a tada su uvjeti za vožnju i prikrivanje bili najpovoljniji, iz malog broda bez ikakvih navigacijskih pomagala malo se toga moglo vidjeti.

Iz razumljivih razloga svi su svjetionici bili pogašeni, što je dodatno otežavalo vožnju. Unatoč velikom iskustvu, uvijek se mogao dogoditi sudar ili nasukavanje. Srećom, to se nije često događalo. Bilo je nekoliko "tvrđih" pristajanja, a jednom zgodom Milan Grba, koji je rođen i odgojen na tom području, i poznaje ga do u tančine, izletio je s brodom na pješčanu obalu i tako da "dokovao" silom prilika.

Padom Slanoga, neprijatelj je postavio jednu haubičku bitnicu na samu obalu, koja se, pored ukopanih tenkova u blizini, oglašavala u svako doba za dobre vidljivosti čim bi se naši brodovi pojavili. Isto tako na Mljetu, na samom rtu Goli, postojala je topnička bitnica, koja se, istina, malo oglašavala, ali je imala izuzetan radar koji je registrirao prolaz brodova, te to dojavljivao brodovima JRM u patroli i topovima pored Slanog.

Zauzimanjem obalnog ruba i presijecanjem jedine kopnene komunikacije s poluotokom Pelješcem, Pelješac je za nas postao otok, a baza za opskrbu prebačena je iz Broca u uvalu Prapatna, na jugoistočnom dijelu Pelješca. Iz te baze nastavljena je opskrba ali ovaj put po otvorenom moru. Tada se ipak nakupilo dovoljno iskustva da se i to moglo izvesti te se uvođenjem broda "Lafodije", koji i danas (20. srpnja 1992.) održava prugu s Elafitskim otocima, promet nastavio.

Koliko je točno ljudi i materijala prebačeno za Dubrovnik?

Zaista se ne zna. Evidencija je vođena po određenim sektorima i skladišnim odjeljcima (naoružanje je išlo posebno, ljudi posebno, a tako i lijekovi i ostali materijal). U svakom slučaju, svaki branitelj, svaka puška, svaki top išao je morskim putem i to putem malih brodova HRM. Oružje, kojega je, naravno, bilo najviše, uredno je evidentirao vojni policajac Zdenko Bošković, te je ne samo svaka puška nego i svaki metak bio evidentiran. Autor se ispričava što mu ti podaci trenutno nisu dostupni.

Slično kao i kod pomorskog prijevoza na pomorskim komunikacijama srednjodalmatinskog područja, i ovdje se, osim već ustaljenih vojnih tereta, uskoro prevozilo svašta. Dubrovčani, vidjevši što se događa, kako je trajektna pruga neredovita, a i kad ide redovno je "cenzurirana", tako da se osim lijekova i propisane hrane ništa drugo ne može dopremiti u grad, počeli su potraživati stvari kako bi olakšali turobnu svakodnevicu. Novine "Slobodna Dalmacija" stizale su redovitije od trajekata i uskoro su dubrovčani i njihovi prijatelji počeli kucati na naša vrata. Tako je preko naših "brodara" uskoro za grad prevoženo gorivo za svjetiljke, hrana za djecu, baterijski ulošci (i oni drugi) te sve što je bilo potrebno ljudima koji su tjednima i mjesecima živjeli nenavikli na izolaciju, u mraku i bez dovoljno vode.

Kapetan Miki Jerković jednom je zgodom prevezio klorni kreč za dezinfekciju vode po dosta nemirnom moru. Pri prodoru vode u brod, kreč ga je dobro zasuo, a kapetan Miki morao se spašavati kupanjem u moru pored broda. To je bio završetak kupališne sezone za tu godinu u prosincu 1991.

Posebno je bilo problema s novinarima. Oni se nisu smjeli voziti redovnom brodskom vezom, koja je bila, istina, sve samo ne redovna, te su se, vjerojatno preko svojih kolega iz "Slobodne Dalmacije" koji su se kod nas osjećali više nego domaćima, slobodno obraćali nama za pomoć kako bi mogli ući u Dubrovnik i ondje raditi svoj posao. Tako su se osim ekipa "Slobodne Dalmacije", koje su se sa skiperima poznavali odavno, uskoro put Dubrovnika otisnule ekipe HTV-a, kompanije ITN, francuske, engleske, mađarske i belgijske novinarske ekipe. Od "zanimljivih" osoba bilo je planinara, koji su imali akreditaciju Stipe Božića, itd, i drugih koji su našim skiperima poturali pod nos potpise s raznih strana i od raznih ljudi.

Iz Dubrovnika se svaki dan vraćala prema kopnu video kasete sa snimljenim materijalom, što se iste večeri emitiralo na većini svjetskih televizija.

U Zapovjedništvu HRM Odjel za podvodna djelovanja zauzimao je dva ureda. Oba su bila redovito zatrpana paketima i opremom koje je trebalo prevesti bilo za srednjodalmatinske otoke ili za Dubrovnik. Uza sve to, odvijala se planska djelatnost o angažiranju ljudi na redovnim zadacima, a tih je također bilo dosta. U prosjeku je u uredima bilo 10 do 15 ljudi istodobno, nerijetko mnogo više, dosta bučnih, što je sve skupa onima koji bi prvi put ušli u te prostorije djelovalo u najmanju ruku čudno.

Osnivanjem ureda za pomoć Dubrovniku u Splitu (u zgradi Jadran-ribolova) i na Rijeci, građani tih gradova dolazili su i donosili pakete za Dubrovnik. Isporuka pošiljke na adresanta trajala je oko tri dana, što je gotovo ravno radu HPT-a u redovitim uvjetima.

Dubrovčanima je ova pomoć mnogo značila. Iako ograničenih količina, govorila im je da nisu sami ni napušteni. Tome u prilog išlo je i organiziranje prijevoza lista "Slobodna Dalmacija", koja se gotovo redovito slala u grad i ondje raspačavala. I ljudi. Puno je značilo da se u gradu svaki dan pojavi neko novo poznato lice pa da se to brzo pročuje. To je zaista imalo veliki poticaj i uvjerilo i najnevjernije da nisu sami. Obavljajući potrebe prijevoza i za sve ostale "male" ljude, to ih je uvjerilo da su na vidiku bolji dani i da nisu daleko.

Podjela onoga što je u grad stiglo, za vrijeme granatiranja bio bi ponekad problem. Granata je granata, ona ne bira cilj. Nosi ono što je suđeno da odnese. Pa iako se naši ljudi nisu previše bojali granata, nisu dobro poznavali grad, i nisu se

mogli brzo snaći za pojedine adresante. O tome ima više zgoda a evo jedne koja mi se dojmila. Za vrijeme najžešćih bombardiranja Dubrovnika, promet gliserima odvijao se redovito. Skiper Hari Damjanović prevezio je novine. Vidjevši sutradan da jučerašnja pošiljka stoji na istom mjestu i da nije podijeljena, mirno je uzeo i jednu i drugu pošiljku i pošao od skloništa do skloništa te osobno podijelio novine koje je donio. Po završetku posla, neposredno prije nego se vratio na brod, granata je udarila u bovu za koju je brod bio vezan. Srećom, brodu nije bilo ništa te se Hari u rekordnom vremenu dohvatio pučine.

Značajno je napomenuti da je dr. Slobodan Lang, pišući u studenome 1991. iz okupiranog Dubrovnika, upravo raspačavanje "Slobodne Dalmacije" označio jednim od najvećih uspjeha HRM.

Što kazati na kraju?

Na Republiku Hrvatsku izvršena je bezočna agresija tehnički i materijalno višestruko nadmoćnijom silom. Na moru su gospodarili ratni brodovi JRM, namećući način ponašanja hrvatskim brodovima. Naravno, to je bilo samo u početku.

U Odjelu za podvodna djelovanja nikome nije bilo ni na kraj pameti da će takvo stanje potrajati. Hrvatska, kao pomorska zemlja, tada nije imala operativno spremnih ratnih brodova. S tim je protivnik i računao te se ponašao s pozicija sile. No - mornarica nije samo u brodovima. Bitniji su ljudi, ljudi sa svojim znanjem i htijenjem. Ti ljudi su znali mnogo, a tražili malo. Tražili su samo da žive u svom i na svom, te od svojih napora na moru i oko njega. To je bio osnovni preduvjet za prva uspješna djelovanja embrija HRM, koja je narastala, stasala i postajala djelotvornija i ubojitija.

Na planu pomorskog prometa protivnik, iako nemjerljivo jači, nije uspio narušiti ono što je počelo i razvijalo se. Cjelokupan se posao od početka odvijao bez shema, što je bilo oživotvorenje ideja mnogobrojnih koji su htjeli pomoći, ne savjetom nego osobnim sudjelovanjem u onome što su predlagali.

Nije bilo stihije. Sve se odvijalo manje-više planski, usmjereno i osmišljeno. Nastojalo se da svaki posao obave ljudi od struke i zanata, jer takvi bi uvijek učinili ono što je potrebno. U jednom od svojih rijetkih nastupa gržnje savjesti, admiral Jokić zapovjednik sektora Boka, je u nekim beogradskim novinama izjavio da je pretresanje velikih brodova bilo nužno s obzirom da se Dubrovnik ionako opskrbljivao drugim kanalima, odnosno putem malih brodova koji su vozili svakodnevno. Spomenuti admiral se pri tom nije upitao jesu li ti mali brodovi mogli dovoljno toga prevesti jer se drugim brodovima nije smjelo ni moglo.

Ljudi i ideja nije nedostajalo. Ono što je uvijek nedostajalo, oružje i materijal, nadomještali su ljudi. A ljudi? Svi su odreda stupili dobrovoljno u HRM i bili ponosni što su članovi jedne velike obitelji, koja se bori za sebe i one što dolaze.

Odjel za podvodna djelovanja tada je bio najbrojnija organizacija u sastavu HRM, a Odjeljenje za pomorski promet zauzimalo je u tome posebno mjesto.

Ljudi se, istina, u to vrijeme nisu dijelili po specijalnostima, svatko je radio sve što zna. Tako su pomorski diverzanti čuvali prolaze M.i V. Vratnik, gdje su svojim uspjesima ispisivali najsvjetlije stranice povijesti HRM. U tim prolazima, od mnogih pogođenih potopljena su dva broda JRM. Znali smo da trebamo, pored toga što rastemo prema vani rasti i prema unutra, što tiše i neprimjetno napredovati. Ne vezivati se s onima puno glasnim i razmetljivim. To bi samo značilo plesti sebi zamku, pripremati svoj vlastiti pad. Dani koji su prolazili, događanja koja su se zbivala i zadaće iza nas bili su dovoljno iskustvo za potvrdu naših razmišljanja.

Smatram da je malo primjera, makar u HRM, da su sposobniji ljudi odrađivali svoj posao osiguranja i provođenja pomorskog prometa na tom dijelu Jadranskog mora kao što su bili ljudi koje sam naveo. Visoka profesionalnost, poznavanje terena, pomoračko iskustvo, te njihova želja da se priključe općim naporima, učinila je od njih bezimene heroje koji su nesebično utkali svoj dio slobode za Hrvatsku.

Ti ljudi nisu samo čekali zapovijedi, odrađivali su mnoge stvari i prije njih. Treba li spominjati brod "Perast"? Hrvatski mornari nisu namjeravali sudbinu svojih brodova prepustiti drugim da o njima sude. Bez ikakve zapovijedi "Perast" je spašen. Spasili su ga naši pomorci i mornari HRM koji su vidjevši priliku da spase brod, to odmah i učinili, uprkos žestokoj paljbi i velikoj pogibelji kojoj su bili ne malo vrijeme izloženi.

Bio sam na "Perastu" nekoliko dana nakon akcije spašavanja. Htio sam da vidim na brodu teške rane koje su mu protivnici učinili u svojoj bestijalnosti. Takvi bijeli brodovi služili su i služe kao mostovi za povezivanje ljudi i dobara. Šteta koja je brodu nanešena te bez ikakva razloga ubijena posada... to su mogli učiniti samo oni koji nisu došli u dobrim namjerama i imaju nešto patološki urođeno da unište, slome, zatru. Neka i taj brod i njegova posada budu još jedan znak za amneziju onih kojima je kao bolest počela dolaziti.

Kasnije, Ante Ondini sa svojim brodom "Tuku-Tuku", ili pravim imenom "Elisabete Rose", polaže mine u prolaze. To je prvi put, koliko ja znam, da jedan gliser, sagrađen za sportsku djelatnost, polaže mine.

U nedostatku snaga da se fizički brane Elafitski otoci, na njihovim svjetionicima istaknute su hrvatske trobojnice, kao znak da je HV i na njima. I protivnik se nikada,

mada je imao snaga za to, nije iskrcao na te otoke. Da je zauzeo samo jedan od njih, Dubrovnik bio bi definitivno odsječen.

O pomorskom prometu za Dubrovnik ili "Dubrovnik expressu", kako su ga zvali skiperi, bilo je dosta polemičnih napisa na stranicama našeg tiska. Nesuglasice su izbile oko svojatanja početka prijevoza za Dubrovnik. Stoga neka i ovaj zapis posjedoči kako je sve to skupa počelo i tko je sve i kako sudjelovao iz Odreda za pomorski promet iz Splita. Hrabrim skiperima HRM, koji su toliko puta bili na kušnji, velika hvala za humanost, hrabrost i umijeće.

Šestog svibnja pomorsko- transportnu grupu Ston pismeno je pohvalio načelnik GSHV, general zbora Anton Tus.

Završetak ili nastavak?

U prosincu 1991. godine, neprijateljska vojska zauzela je Stonsku prevlaku te je tako Pelješac za snage HRM postao još jedan otok, koji je trebalo opskrbljivati i braniti.

Odlučeno je da se stonska prevlaka odlučno brani kako bi Pelješac ostao slobodan. Tu zadaću uspješno je proveo brigadir Ante Bilić, a HRM je u međuvremenu s HV na kopnu, učinila sve da se nadirući plimni val jugovojске zaustavi i uzmakne.

U tom smislu počelo je ojačavanje Elafitskih otoka, samog Pelješca i Dubrovnika. Dovožilo se ljudstvo i topništvo i razmještalo na čitavom prostoru koji je trebalo braniti i obraniti.

Na o.Šipanu popravljeni su topovi iz sastava obalnog topništva toga otoka, te je uspostavljena topnička bitnica s poslugama, topovima i nešto strjeljiva. Popravak topova 88 mm organizirao je i samoinicijativno sproveo g. Ante Ondini uz pomoć jednog topničkog mehaničara (svog osobnog prijatelja) iz brodoremontnog poduzeća iz Šibenika.

Uskoro su pomorske snage HRM jednim DJČ (zapovjednik stožerni narednik Bošnjak) dovezli su o. Šipan jedan protuzrakoplovni top Bofors 40 mm i 20/3 Hispano. Bilo je to 19/20. siječnja 1992. Otada pomorske snage HRM raspolažu dvama brodovima tipa DJČ koji prevoze prevazilazeći svojim kapacitetima mogućnosti flotile glisera.

U Dubrovnik je DJČ prvi put pristao 20. veljače 1992. godine, kad je dovezeno i teško naoružanje, strjeljivo i gorivo. Otada su DJČ iz sastava HRM stalno uključeni u aktivnosti prevoženja i potpore djelovanju južnog bojišta, koje se stvorilo, organiziralo i krenulo u deblokiranje Dubrovnika i oslobođenje južne granice Republike Hrvatske. Treba se reći da su zadaće DJČ koje su oni izvršavali bile samo nastavak rada odreda glisera

i da su odražavali trend rasta snage i moći HRM. I brodovima DJČ nije bilo lako na ovim zadaćama. Prijetila im je opasnost s obale i od brodova JRM koji su prometovali od Boke do otoka Visa i Lastova. Stoga su njihovi zapovjednici u to doba bili izvanrednih refleksa, vozili su uz samu obalu i najvećom brzinom. Sudbina je nekako htjela da i ja osobno najveći broj puta za vrijeme prevoženja s DJČ na ovom području budem ukrcao na ovim brodovima.

Oslobođenjem stonske prevlake, osnivanjem Pomorskog zapovjedništva za južni Jadran, većim uvođenjem i angažiranjem pomorskih snaga HRM, nestaje potreba za dijelom flote glisera, te se najprije gasi odred za pomorski promet iz Splita, koji je najvećim dijelom demobiliziran koncem siječnja 1992. Odred naoružanih brodova iz Dubrovnika preuzeo je kao zadaću pored redovne koja je ostala, i logističku potporu bojnih djelovanja snaga iz sastava južnog bojišta, pod zapovjedništvom generala zbora Janka Bobetka. Oslobođenjem Dubrovnika i otvaranjem kopnene komunikacije prema tom gradu i prostorima južno od njega sve do Prevlake, demobilizira se i odred naoružanih brodova iz Dubrovnika.

Moram pripomenuti da se osobno osjećam krivim što nije bolje funkcionirala veza između skipera HRM i Odreda naoružanih brodova iz Dubrovnika. Taj problem imao sam na umu i mislio ga riješiti već u listopadu 1991. godine, kad sam u više navrata namjeravao posjetiti Dubrovnik i ovu postrojbu, te postaviti osnove ustroja i suradnje, vezu, osnove sigurnosti plovidbe i druge načelne zadaće. Time bi sve skupa bilo dignuto na veću razinu uz veću djelotvornost sviju. Kritika i samokritika, uvijek mudra poslije svršenog čina, ne može me osloboditi mog dijela odgovornosti. Uvjeren sam da bi izostala prepucavanja po novinama na temu: tko je prije počeo i tko je više učinio. Malo nas je, a zadaće su nam iste, da bismo smjeli dopustiti sebi luksuz svađanja i zadjevica oko, čini mi se nevažnih stvari.

Time je spušten zastor na rad ove male, ali izabrane flote, kojoj je uvijek nedostajalo svega osim vrlina. Iza njih je ostao slobodni Dubrovnik, četiri prekinuta mlada života, ostalo je htijenje i volja hrvatskih mornara i boraca da se od nemogućeg napravi moguće.

PROTUMINSKA DJELOVANJA

Borba sa minskom opasnošću u svim je ratnim mornaricama svijeta, uvijek bila predmet posebne pozornosti, ne samo vojnih stručnjaka, nego i svih onih kojima je potrebno pravo slobodnog korištenja mora. Trend rasta flotnih kapaciteta i mogućnosti, u svjetskim ratnim mornaricama, uglavnom je prikazivao povećanje udarnih pomorskih snaga. Minsko oružje, kao i mjere, sredstva i metode za njihovo uklanjanje, redovito su potiskivani na margine pomorske moći, i to sve do trenutka dok nije postojala potreba za njihovom uporabom. Bezbroj je primjera u ratnoj praksi da su i najmodernije flote bile spriječene u svojim napadačkim nakanama upravo zbog ovog oružja.

Tako je i HRM u svojim počecima imala potrebu, da u sukobu sa superiornijom JRM, a poradi zaštite svoje pomorske privrede i turizma osnuje i odmah upotrijebi snage za protuminsku obranu (PMO).

Početak ovakvih aktivnosti vezan je za polaganje minske prepreke u Kaštelanskom zaljevu, za koje su časnici HRM, a posebno u Odjelu za podvodna djelovanja, bili uvjereni da će uklanjanje iste, izvršiti mnogobrojne protuminske snage JRM.

Istina je, da je ta minska prepreka položena na način, da se vodi računa o uslozňavanju postupaka protuminskih snaga, vezano za izobate dubine i mogućnost protudjelovanja snaga HRM i HV, posebno za djelovanje mehaničkih minolovki s brodova - minolovaca, koje su snage JRM, u to vrijeme imale dovoljno.

Zadatak uklanjanja mina, uskoro je, bio u nadležnosti HRM odnosno Odjela za podvodno djelovanje. Naime, na pregovorima koji su vođeni, JRM se ponudila da će ona, pošto je opremljena i osposobljena za ovakve vrste djelovanja, obaviti zadaću čišćenja mina. Ovakav prijedlog je odmah odlučno odbijen, jer zapovjednik HRM nastojeći steći kredibilitet i legitimnost HRM nije htio dopustiti da JRM provodi bilo kakve radnje u našem moru. Valja naglasiti da svaka pomorska zemlja ima obvezu, prema međunarodnom ratnom pravu, da svoje morske prometnice drži otvorenim i sigurnim za plovību. Kvalitetnim i brzim izvršenjem ovih zadaća, HRM bi nesumnjivo dobila na vjerodostojnosti i ugledu.

U vrijeme donošenja odluke o zadaćama protuminskih djelovanja koje treba da sprovede HRM, ona nije bila osposobljena, nije imala nikakva materijalna ni oružna sredstva niti uvježbane ljude na visokosofisticiranoj opremi i zahtjevnim taktičkim

protuminskim radnjama. To je stanje na koje smo se do tada gotovo svikli. Srećom, bilo je nekoliko ljudi protuminske specijalnosti koji su se razumjeli u ovaj problem i koji su bili u stanju organizirati početno opremanje, uvježbavanje i djelovanje.

4.1. Kako je počelo ?

Borba s minskom opasnošću, iako u sredstvima vojne publicistike zapostavljena za račun drugih interesantnijih tema o vojnoj moći ofenzivnih oružja, ipak je bila predmetom mnogobrojnih napora, redovito skrivenih od očiju javnosti, stidljivo prikazivanih na manevrima i vježbama RM blokova i nacionalnih RM.

Slično kao minsko oružje, protuminske mjere i oružje obavijeni su velom tajnovitosti. Međutim, produkcija lovaca mina kao nove tehnologije u borbi sa minskom opasnošću, te njihova visokosofisticirana i skupa oprema, dugotrajnost obuke protumina, vrlo brze promjene i unapređenja tehnologije na polju borbe protiv mina jasno su ukazivale da se na planu PMO RM brižljivo pripremaju, trošeći pri tom enormna novčana sredstva. Rast mogućnosti u protuminskim djelovanjima velikih RM- a koji se krio od javnosti, samo je pokazivao strah velikih sila od ovog oružja. To dobro ilustriraju napor saveznika u suzbijanju minske prijetnje u operaciji "Pustinjska oluja", kada je minsko oružje RM Iraka bilo predstavljalo jedinu prijetnju pomorskim snagama saveznika. Daleko od očiju znatiželjnih gledatelja za osiguranje ove operacije odvijala se najveća protuminska operacija saveznika u borbi s minskom prijetnjom od svršetka Drugog svjetskog rata. Za razliku od bojnih djelovanja u Kuvajtu, ova operacija obuhvatila je gotovo sve protuminske snage saveznika koje su provele akciju protuminskog pretraživanja i traženja na cijelom području Mediterana. To je samo usputni dokaz kako nitko, pa i oni najbogatiji, ovih snaga nikad nemaju dovoljno. Za nas u HRM bila je to ponovno jedna od zadaća koja se morala izvršiti, u uvjetima kada se nije imalo ničega.

Svima je bilo jasno da se radi o podvodnim bojnim sredstvima izuzetne razorne snage, da za vježbe i uvježbavanja nema vremena, a da će se sva djelovanja odvijati ispred nosa snaga JRM u ratnoj luci Lora. Tih dana luka Lora bila je puna crnogorskih rezervista, spremnih i sposobnih za svakakve nipodopštine, što je dodatno otežavalo čitav proces.

Odmah se postavilo pitanje: kojim snagama i sredstvima treba riješiti zadatak i na koji način ?

Da su postojale ikakve snage pogodne za protuminska djelovanja, bilo bi nesumnjivo puno lakše. One bi ako ništa drugo bile okosnica novih koje bi se osnivale,

popunjavale obučavale i bile angažirane na izvršenju osnovnih zadaća u skladu sa svojim mogućnostima.

Međutim zadatak koji je dat Odjelu za podvodna djelovanja sadržavao je zadaću koja se mora izvršiti i rok izvršenja. Ostalo je bilo na nama da se stvori, oformi i djelotvorno upotrijebi.

Osnovna sredstva za protuminsku borbu u svijetu odavna su postali hidroakustični sustavi, raznih izvedbi, konfiguracija i mogućnosti, sposobni za jednoznačno otkrivanje, identifikaciju i uništavanje mina. Oslanjanje na rad bilo kakvog lovca mina ili minolovca nije dolazilo u obzir, jer ih naprosto nije bilo. Nije postojala mogućnost ni mobiliziranja istih. Sve ostalo predstavljalo bi improvizaciju, koja suočena sa stvarnom minskom prijetnjom ne bi imala nikakve šanse da bude ni blizu traženih zahtjeva.

Mobiliziranje popisnih minolovaca (pML) nije dolazilo u obzir, kako zbog same prepreke (izobate dubine, mala položajna dubina položenih mina kao ni manevarski prostor, nisu dozpuštali uporabu mehaničkih minolovki), a i zbog kratkoće vremena za opremanje brodova kompletom opreme i obučavanjem posada.

Hidroakustičkih sredstava koji bi bili pogodni za ovakvu vrstu djelovanja također nije bilo, niti se znalo za njihovo postojanje. Kasnije se ipak ustanovilo da pojedine radne organizacije, kao npr., "Brodospas" iz Splita, te Državni Hidrografski institut imaju pojedinačne hidroakustične naprave, čija je osnovna zadaća motrenja i zapisivanja parametara podmorja i dna mora. Osnovna svrha posjedovanja ovih sustava, koji između ostalog koštaju i traže visoko izobraženo ljudstvo za njihovu uporabu je: instaliranje komunikacijskih sustava i snimanje hidrogeoloških značajki podmorja. Ovi su sustavi u svojoj početnoj verziji bili daleko od toga da budu uporabljeni protivu položenih mina bilo koje vrste i tipova. Međutim, nužda nas je tjerala da uporabimo sve ono što posjeduje mogućnosti da bi se pronašle pozicije položenih mina i stvorili uvjeti da ih učinimo neškodljivima. Ova sredstva, kao i ljudi koji su njima upravljali, istina tek kasnije, pokazali su se u najboljem svjetlu.

Međutim vrijeme provođenja zadaće protuminskih djelovanja nije trpilo odlaganje. Moralo se odmah pristupiti poslu uklanjanja mina, ako ni radi čega drugog, a onda zato što su HRM tjerale zadaće, rokovi i naravno, s tim u svezi, preuzete političke obveze.

4.2. Uvjeti u kojima je stvarana postrojba protuminera

Odjel za podvodna djelovanja početkom 10. listopada 1991. godine, imao je zaista mnogo posla. Pored organiziranja i sprovođenja minskih, diverzantskih djelovanja te organizacije pomorskog prometa, nazirala se mogućnost preuzimanja obveza na uklanjanju položenih mina.

Tako je na sastanku u Zapovjedništvu HRM, kojim je rukovodio zapovjednik HRM, admiral Letica, a bili prisutni Veljko Rogošić, Joško Perak i ja, odlučeno da se pored diverzantskih postrojbi pokrene proces za sagledavanja stanja i mobiliziranja protuminskih ronitelja.

Odluka o udjelu lakih protuminskih ronitelja (LPMR) u protuminskim djelovanjima bila je tada jedina moguća opcija. Ona nije bila vezana samo za protuminsko djelovanje u Kaštelanskom zaljevu ispred I. Lora, već su LPMR bili i ostali najmasovnija snaga u protuminskoj obrani na čitavom prostoru angažiranja HRM. Kad se ovo govori, mora se imati na umu da bilo koja druga mogućnost, troši previše vremena za njezinu pripremu, adaptaciju, uvježbavanje posada i bojnu uporabu. Sve ovo je dolazilo na uvid, ali njihova djelovanja mogla otpočeti znatno kasnije nego bi HRM mogla naći opravdanja za svoje neaktivnosti o preuzetim obvezama.

Stoga se otpočelo s prikupljanjem i pozivanjem LPMR na bazi već postojećih postrojbi u općinama, gdje su isti bili evidentirani, kao i članova roniteljskih klubova, koji su nam se odmah stavili na raspolaganje. Tako su uskoro formirane postrojbe PMLR u Trogiru, Splitu, Omišu i na Braču.

Veličina samih postrojbi je varirala, a Splitska ekipa imala je najviše oko 45 ronitelja odjednom. Jasno je da je ovo ujedno bila najmnogoljudnija ekipa PMLR na čitavom Jadranu pod ingerencijom HRM.

Sljedeći problem koji se nameće sam po sebi bila je oprema angažiranih ronitelja. U to vrijeme (listopad 91. godine) oprema roniteljskih klubova prosto je raznijeta. Mada se znalo tko je najviše odnio, radi nepostojanja dokaza, malo se moglo učiniti da se to stanje prevlada. Tako su sami ronitelji bili prisiljeni roniti u osobnoj opremi do iznalaska novih rješenja, koja su sespore realizirala. Usput, njihova oprema nije odgovarala samoj namjeni, jer je bila magnetična, a nije bilo niti aparata na zatvoreni krug disanja. Nadalje, odijela su bila od tanjih materijala i nisu bila pogodna za uvjeta ronjenja u zimu, koja se približavala. Kako se znalo da se u prvom minskom polju radi o sidrenim kontaktnim minama, na to se nije obraćala pozornost.

Većina ljudi koje smo mobilizirali nisu bili po specijalnosti protumineri, nisu nikad u životu vidjeli ni školsku minu, a trebali su se sresti s bojevim.

4.3. Razminiranje minske zapreke u Kaštelanskom zalivu ispred ratne luke Lora

Desetog listopada uručeni su pozivi za privremeni mobilizacijski zadatak za ronitelje po općinama, a preliminarni sastanak ove ekipe zakazan je za naredni dan u lučici Špinutu u Splitu.

Na sastanku se objasnila ideja o namjeri uklanjanja mina u Kaštelanskom zaljevu ispred ratne luke Lore. Sastanku je bilo nazočno oko 60 ronitelja od kojih su tek neki imali završenu specijalističku roniteljsku obuku i bili provedeni kroz određene forme protuminske izobrazbe u sklopu pričuve bivše JRM.

Pored onih osoba koje su bile na izobrazbi u bivšoj JRM, pozvani su bili ronitelji iz privrednih poduzeća u kojima su se bavili tom djelatnošću. Na taj način, sakupljeno društvo bilo je šaroliko u svemu, od uzrasta, naobrazbe i zanimanja.

Na sastanku je otvoreno rečeno o čemu se radi: da predstoji zadaća uklanjanja bojevih mina, koje su položene, koje treba naći i učiniti ih neškodljivima. Kako se nije tajilo ništa, date su osnovne naznake prvih zadaća, jasno iz razloga sigurnosti, što je moglo općenitije. Nije se tajio podatak da zadaća nije nimalo laka i da je skopčana s mnogim opasnostima i poteškoćama. Stoga smo rekli da će za zadaću biti primljeni samo dragovoljci, bez obzira na primljeni službeni poziv. Zatim je data kratka stanka da ljudi porazmisle ponovo o svemu i odluče se. Dragovoljnost nije bila ni u kakvoj svezi s mojim htjenjem da se ide dragovoljno. U svim RM na ovom planu rade se dugotrajni testovi da bi se utvrdilo da li pojedine osobe reagiraju pozitivno na ubojna sredstva u moru. Kod pojave panike ili narušenog ponašanja bilo kakve vrste kod ljudi mogu se pojaviti određeni znaci neadekvatnog odnosa prema tim sredstvima ili svojim kolegama. U tim uvjetima kod pronalaska mina pojedinci iste ne prijavljuju jer su prosto bili u šoku od saznanja da su to vidjeli, ili odbijaju suradnju s kolegama kad im trebaju pomoći pri obilježavanju ili radnjama njihovog uklanjanja. To su, znao sam, na neki način već detektirane pojave, time i normalne, te je ljude s takvim simptomima bolje uporabiti na drugim zadaćama kojih je bilo, nego riskirati kvalitet operacije i živce tih ljudi. Stoga sam otvoreno rekao da će zadaća biti za ronitelje i drugih i da se slobodno izjasne ako netko ne želi sudjelovati.

Pored samih mina, ljude, kako su sami izjavili, dodatno je plašilo ponašanje pripadnika JRM, stacioniranih u RL Lori neposredno uz mjesto izvršenja zadatka. Za

korektno ponašanje pripadnika neprijateljske vojske mogli smo imati jamstva od Zapovjedništva JRM u Komandi VPO, i njima vjerovati. Slučaj je htio da su upravo tih dana ronitelji JRM počeli sa izviđanjem i djelomičnim uklanjanjem minske prepreke ispred Lore. Kako je takvo izvješće dostavljeno na vrijeme, imali smo priliku posmatrati dvojicu podvodnih diverzanata iz Lore, kako izviđaju minsku prepreku, od koje su potkinuli dvije mine sa sidrenih konopa i odveli ih u Loru.

Kako je svijet ronitelja mali, znali smo svakoga od tih diverzanata - protuminera ponaosob (većini njih ja sam bio nadređeni), ali nismo ništa učinili da ih spriječimo u nakani izviđanja MP. Kad je postalo jasno da isti pored izviđanja MP podsjećaju sidrene konope položenih mina, nedvojbeno im je stavljeno do znanja da to više ne čine. Tako je između zapovjedništva HRM, gdje mi je admiral Letica prepustio pregovore kad se radilo o dogovoru o protuminskim djelovanjima, i Komande VPO uspostavljen telefonski dijalog, gdje su se pregovarači smjenjivali, od admirala Fridriha Morettija, do k.b.b. Save Jovovića. Na strani VPO najviše je agilnosti pokazao general Nikola Mladenčić, koji ničim što radimo nije bio zadovoljan i stalno je htio davati savjete o problematici u koju se sam nije dovoljno razumio.

Za vrijeme protuminskih djelovanja, koje se odvijalo neposredno ispred RL Lore, što se sigurnosti naših ronitelja tiče, morali smo odgovornim ljudima u Komandi VPO vjerovati na riječ. Ovo je daleko lakše reći nego napraviti. Naime, ronitelji su pod vodom izuzetno osjetljivi na sve podvodne detonacije i s obzirom na svoju reduciranu pokretljivost, mogu biti izloženi pogibelji bilo kojeg neodgovornog pojedinca ili grupice s druge strane.

Treba ipak biti pošten pa reći da, makoliko bilo dvojbe u njihovu riječ i usprkos gotovo svakovečernjem prepucavanju iz pješačkog oružja između onih u RL Lori i pripadnika ZNG-a, nikada nisu ništa učinili što bi ugrozilo živote ljudi koji su vršili protuminsko djelovanje. Nadali smo se činjenici, da će i u njih prevladati razum, jer im je to bio jedni put povratka iz Splita, a sami ga bez naše svesrdne podrške nikad ne bi mogli učiniti slobodnim za plovidbu. Tako smo za svaki slučaj u dane kad se vršilo protuminsko djelovanje svaki dan najavljivali protuminsko djelovanje i tražili jamstva za sigurnost naših ronitelja.

Stanje opreme nije bilo zadovoljavajuće. Ona se razlikovala od jednog do drugoga ronitelja. Malo je bilo novih kompleta. Gotovo svi ronitelji bavili su se podvodnim ribolovom kao dopunskim izvorom ili stalnim izvorom prihoda za život. Koliko je bilo ronitelja toliko je bilo i različitih oprema. Sami su se šalili da tko je u kojoj ekipi, misleći na opremu kao na dresove.

Od opreme nedostajalo je masu stvari. Bilo je to u vrijeme embarga na uvoz vojne opreme, a roniteljska oprema je također bila na popisu zabranjenih roba te se nije mogla nabaviti. Mala pomoć dobijena je iz Šibenika, gdje je stara oprema od ronitelja data nama na raspolaganje. Trebalo ju je trebalo remontovati, ispitati, kalibrirati, baždariti i učiniti niz drugih stvari za koje je trebalo dosta vremena. Pored ronitelja, nastojalo se iznaći i niz drugih sredstava koja bi pospješila rad LPMR i uticalo na kvalitet djelovanja. U tu svrhu pronađena su tri roniteljska sonara tipa TSM 5400 s punjačima baterija. Svi drugi pokušaji nabavke hidroakustične tehnike nisu dali rezultate.

Opremanje "Određa lakih protuminskih ronitelja" dopunjeno je s pet brodića u privatnom vlasništvu sa unutarnjim motorima. Ovi brodovi dugi od 6 - 10 metara, služili su kao baza roniteljima, za presvlačenje, odvoženje, dovoženje do mjesta rada, objedovanje i sve ono što bi ljudima olakšalo poslove ronjenja i plivanja. Potrebno je istaći da su se vlasnici brodića sami stavili na raspolaganje HRM. Brodovi su nosili sljedeće oznake: 3 ST 6107, 3 ST 4630, 3 ST 620 i 3 ST 555.

Ostala oprema za obilježavanje polako je pristizala. Najveći dio uzet je na pozajmicu od sportskih društava, a dio je kupljen. Pri polaganju oslonih plovaka i trase za ronjenje pomagalo je nekoliko gumenih čamaca. Sva oprema za obilježavanje kupljena je sredstvima HRM i nakon toga zadržavana. Naime, završetkom protuminskih djelovanja za jedan dan, postavlja se trasa od konopa i plovaka koja označava završetak rada i njegov naredni nastavak. Ovi konopi i plovci rijetko su kada osvanuli jer su ih naši ribari, usprkos blizine Lore skidali i prisvajali. Mora se reći da nam je upravo ovo predstavljalo veliku teškoću, te smo uskoro zbog stanki između dvaju radnih dana morali prilaziti drugim rješenjima.

Tako su za samo dva dana postavljeni temelji za protuminsku postrojbu, koja će biti glavna uzdanica u protuminskim djelovanjima, ne samo za prepreku koja je zadana, nego za sve ostale koje bude trebalo učiniti neškodljivim.

I pored toga što je većina sudionika koje smo pozvali bila na popisu za protuminske ronitelje pri Uredima za obranu, rijetko je koji od njih do tada imao ikakvu protuminsku obuku. Zato se odmah nakon liječničkih pregleda pristupilo cjelodnevnoj obuci. Najviše vremena provedeno je na upoznavanju minskog oružja i njegovim značajkama.

Pored toga, napravljeni su planovi pretraživanja i uništavanja mina. Planirano je da se najprije pretraživanje izvrši metodom pregleda podmorja s površine tj., plivanjem po pojasevima i traženje mina. Ovakav postupak bio je jedini moguć obzirom na malu položajnu dubinu položenih mina (oko 1.5 metar).

Za vrijeme izobrazbe ronitelja, ostali su se, a posebno ljudi iz "Baze" za potporu podvodnih djelovanja, vršili su tehničku i svekoliku drugu pripremu opreme i stvaranje potrebnih uvjeta za predstojeći zadatak. Tako su određena mjesta za objedovanje, nađeni ljudi za posluživanje i pranje posuđa (u početku su to radili ljudi s mobiliziranih brodića i ronitelji), nabavljeno i distribuirano gorivo, ulje, kompresori, iznađeno mjesto za prihvatnu ambulantu, i sve ono što ide uz roniteljske poslove. Radilo se zdušno, a kako ovaj posao ne trpi improvizacije, o svakoj se "sitnici" najozbiljnije moralo voditi računa.

Odredu je na ruke išla i nova zapovijed zapovjednika HRM, koji je u prvo vrijeme naložio da se minsko polje osmotri a da se same mine ostave gdje jesu i da ih se ne dira.

U području minskog polja situacija je bila sljedeća: ispred ulaza i južno od ulaza u l. Loru ostali su položeni plovci koje su položili diverzanti JRM. Vizualnim određivanjem njihove pozicije ustanovljeno je da nisu u minskoj liniji. Ljudi iz Komande VPO nisu znali, ili nisu htjeli javiti o čemu je riječ. Odlučeno je da se pretraži dio uz plovke i da se isti uklone, što je uskoro i učinjeno, uz veliko negodovanje pripadnika JRM iz Lore. Naši se ljudi nisu na ove povike obazirali, već bi podsjećene plovke smjestili na gumeni gliser, koji se zatim provozao ispred samog lukobrana RL Lora.

Navodeći ove podatke ovako taksativno, može se steći dojam da je sve to bilo jednostavno i lako izvodljivo. Prisjećajući se tih trenutaka, kad su u ratnoj luci Lora bili crnogorski rezervisti (kojih su se bojali i sami četnici iz Lore), stvarnost je bila drugačija, ali nikako ne umanjuje navedene navode. Ti "djetinji" bili su impresionirani s nekoliko preostalih diverzanata koji su ostali u luci Lori, njihovom opremom i zadaćama. Međutim, videći naše momke koji su vršeći zarone do samog lukobrana, te shvativši da se ovi ne boje niti njih niti mina, neke im stvari nisu bile najjasnije. Uglavnom, sve buduće aktivnosti koje smo izvodili ispred ratne luke Lora, bile su "dobro posječene", a glavna publika bili su upravo ovi crnogorski rezervisti, koji nisu imali pametnijeg posla nego da gledaju šta radi "ustaška mladež". Pored samog gledanja, jedne i druge strane, uskoro su otpočeli verbalni dueli, više manje duhoviti i srećom bez posljedica.

To su bili počeci protuminskih djelovanja, koji će se, neizvjesni kakvi već jesu, produljiti.

Prvi pojasevi bili su postavljeni u kursu 90/ 270 daleko van opasnog prostora i presjecali su minsku liniju pod 70 . Počelo se sa južne strane minske linije, gdje je voda najplića u nastojanju traženja i proznavlaženja prve mine kao repera za sve ostale.

Na prvu zadaću protuminskih djelovanja isplovilo je pet mobiliziranih brodića, a prvu sam liniju plovaka položio osobno s velikog glisera iz sastava MUP PU Split

“Hrabri”. Pored pregleda plovaka koji su se vidjeli i čija je okolina pretražena, učinjena su dva pojasa sa po pet ronitelja za demonstriranje i pokaz ostalima. Prelazi su učinjeni u školske svrhe kako bi se ustanovila trenutna vidljivost i stimeveličina pojasa koja je uvijek u funkcijiprozirnosti mora.

Na žalost prva iskustva sa prozirnošću mora u području Kaštelanskog zaljeva i ispred luke Lore bila su poražavajuća. Vidljivost s površine bila je jedva par metara, te je širina pojasa bila mala. Ovakve okolnosti uvjetuju da sam pristup i protuminsko djelovanje mora biti temeljito, stručno i postupno izvedeno. Vidljivost koja je bila trenutna mjenjala se od lokacije do lokacije. Kaštelanski zaljev je jedno od područja koje je zagađeno otpadnim vodama, cirkulacija vode je mala, što uvjetuje zagađenost mora i time veliku neprozirnost. Ipak, cijenili smo, da je i takva vidljivost trebala je biti dostatna da se pronađu položene mine, čija je položajna dubina bila jedan i pol metar.

Međutim, ozbiljnost posla zahtjevala je isključivanje svih mogućih grešaka, bilo one taktičke prirode, a i one subjektivne od strane ronitelja. Odlučeno je da stroj ronitelja za vrijeme protuminskih djelovanja prate uvijek dvije brodice, prateći manevar krilnih ronitelja i ujedno vršeći posadom vizuelno dodatno motrenje podmorja. Stroj ronitelja nije mogao biti uvijek isti, morao se prilagođavati uvjetima. Ono što je najvažnije, čelni ronitelj uvijek je imao orijentir u položenom konopu i plovcima. Ostali u stroju ravnali su se prema njemu.

Pored ronitelja na brodove koji su ih pratili postavljena je takozvana spojna minolovka. Ova minolovka sačinjena je od konopa koji su između sebe teglili brodovi koji su pratili ronitelje, otežani olovnicama da bi njihova dubina tegljenja bila što veća. Cilj ove naprave je bio pronalaženje svih predmeta u moru koji su bili van vidljivosti ronitelja koji su plivali u morskom mediju. Čamci koji su pratili ronitelje pokretani su veslima tako da je i dubina do koje su konopi ovako improvizirane minolovke dopirali bila velika.

Sve je ovo trebalo uvježbavati u živo u miniranom prostoru, te kako je opasnost po angažirane brodove bila stvarna, sami su zapovjednici brodova insistirali na temeljitosti svih poduzetih aktivnosti.

U međuvremenu zapovjednik HRM je naložio da se protuminska djelovanja intenziviraju i da se pokažu prvi rezultati, a s njima djelotvornost poduzetih mjera i ozbiljnost naših namjera da se postupak provede u cjelosti. Naporedo s tim, general Mladenović iz Komande VPO pitao me je, u sebi svojstvenom tonu, da li to mi ponovno otvaramo sezonu kupanja, da li znamo u kom vremenu živimo, što oni mogu učiniti u tom smislu, itd.

Brzina provođenja protuminskih djelovanja uvijek je zavisila od mogućnosti i vjerojatnoće otkrivanja mina i brzini prelaza na pojasu traženja (na ovoj temi u području vojne znanosti u svijetu je načinjeno nekoliko doktorskih disertacija). Istina je mi smo mogli mine tražiti u nekoliko pojaseva i teorijski pronaći u par dana najveći broj mina. Međutim, opće nepovjerenje koje je s pravom vladalo tih dana, između sukobljenih strana, Odredu za protuminska djelovanja nije ostavljalo nikakve dileme: moralo se raditi sustavno i planski. Tu su se otvarale velike dvojbe: može se požuriti s djelovanjima, bilo je ljudi i sredstava, ali djelotvornost u tim okolnostima bila bi upitna.

Dileme je opet riješio zapovjednik HRM zapovješću da se odmah pronađu, podsjeku i unište dvije do tri mine, čime bi se pokazala namjera da te stvari HRM može učiniti i da će taj posao odraditi do kraja. Ovo napominjem stoga, što je admiral Moretti (načelnik štaba JRM) u telefonskom razgovoru sa mnom pitao, slično kao i general Mladenčić : "da li su to protuminska djelovanja, ili kupanje u zabranjenim vodama". Zapovjednik HRM je stoga odlučio da se iznađu periferne mine, a admiral Moretti je sa drugog telefona dobio adekvatan odgovor od zapovjednika Odjela za podvodna djelovanja u svezi poznavanja problematike protuminskih djelovanja, o sezoni kupanja koja je na izmaku i još nekoliko stvari koje nisu za objavljivanje. Epilog toga bio je da se taj admiral ubuduće nije obraćao, nego je tu ulogu prepustio svojim pomoćnicima.

Dana 17. listopada 1991. u svezi zapovjedi admirala Letice, intenzivirana su protuminska djelovanja, koja su se primicala i zalazila u opasno područje, te je tog dana u 1230 pronađena i označena jedna mina.

Na žalost zbog obrastanja mine morskim raslinjem i korozivnog djelovanja vode, nije se vidio njen serijski broj. Pokušaji da se odstranjivanjem raslinja dođe do broja nije urodio plodom. Vanjska boja mine bila je korozivnim djelovanjem morske sredine potpuno uništena, zajedno s njenim serijskim brojem.

Iako jedan dan u obuci i bojevom djelovanju ne znače puno, napredak se pokazivao na mnogim područjima. Priče u nastavi su za informiranje, crtanje na ploči usmjeravajuće, filmski materijal dopadljiv, a praksa je u protuminskim djelovanjima, bila i ostala glavnim mjerilom ostvarenja cilja. Tako je taj proces počeo da se radi sa sve većom sigurnošću, postupci su se već poznavali i uhodavali, pazilo se na daljinu vidljivosti kao glavnog činitelja djelotvornosti i sigurnosti (ronitelji su se najteže svikli na prisustvo pripadnika MUP-a, jer je većina njih, prije Domovinskog rata djelujući u istom ambijenu kao i sada, samo od boje njihove odore bježali kao od najveće kuge. Najveći broj njih je naime, radi podvodnog krivolova bio evidentiran), brodice iz pratnje su ih sigurno slijedile, a najveći dojam bila je unaprijed položena linija plovaka koja je bila, unatoč promjenljivim strujama i morskim valovima, ravna kao da je položena ravnalom.

Za ovo posljednje pobrinuo se Ante Kuzmanić, po zanimanju ribar, koji je ovaj posao obavljao stručno i profesionalno i to od početka do kraja. Samo stručnjaci od zanata znaju cijiniti takav rad, jer od njega izravno zavisi djelotvornost poduzetih protuminskih radnji, njihova brzina napredovanja, a tako isto i sigurnost poduzetih mjera.

Iako je pronađena jedna mina na mjestu gdje se pretpostavljalo da treba biti, zabrinjavajući podatak bio je da u pojedinim trenucima, zbog loše vidljivosti i morske struje, ronitelji nisu bili u stanju viditi ni vlastita peraja.

18. listopada 91. godine, ponovo se krenulo na zadatak, da se "izvrši" zapovjed tj., da se pronađu još jedna, ili dvije mine, kako bi se prezentirao uspješan rad odreda.

I zaista toga dana, nastavljajući zacrtani plan, pronađene su i označene još dvije sidrene kontaktne mine. Ujedno je označen linijom plovaka zadnji kraj pretraživanja.

Djelovanje Odreda bilo je objavljeno i u sredstvima javnog priopćavanja, te je dogovoreno da ona što prije konkretiziraju vidljivim rezultatima.

Stoga je odlučeno da se pronađene mine podsjeku i unište, uz znanje obiju strana. Podsjecanju mina prethodio je njihov detaljni pregled iz bojazni da se na njih u međuvremenu nešto nije "nakalemilo", što bi moglo imati štetnih posljedica po ljude angažirane na njihovom uklanjanju. Pošto na minama i oko njih, ništa nije nađeno, izvršeno je podsjecanje mina hidrauličnim kliještima (koja su posuđena za tu priliku od vatrogasne službe Splitske brigade). To se zbivalo 19. listopada 91. godine.

Podsječene mine otegljene su u uvalu Bene, gdje ih je razoružao (učinio neškodljivim) Lovrić Rozario. Potom su mine ukrcane na brod "Svjetionik" pomorskog preduzeća "Plovput" i prebačene za I. Slatine na Čiovu. U Slatinama su mine ukrcane na kamion, vlasništvo poljoprivredne zadruge, i u organizaciji gospodina Ante Lučin i njegova dva sina prebačene u slatinski kamenolom na rtu Čiova.

Organiziranje ovakve djelatnosti je na neki način poznato, a kako nikad prije nije izvođeno, niti su se poznavale osnove bilo kakve organizacije, bila je pravi "kuluk". Iako su se svi pozvani odmah javljali i bili spremni za svaki posao, bilo je potrebno toliko telefoniranja da sam nakon svega ovog promijenio telefone s bročanicom na one s "botunima".

U to vrijeme, svi su htjeli pomoći i biti na raspolaganju. Međutim, trebalo je za to prije svega poznavati ljude, mjesta, sredstva i mogućnosti. Trebalo je sve skupa uskladiti i učiniti djelotvornim. U tim situacijama imponirala mi je inicijativa ljudi u njihovoj namjeri da pomognu i da budu nenametljivi. Moje divljenje zaslužuje gospodin Ante Lučin iz Slatina (o. Čiovo), sa svojom obitelji, dva divna sina i ženom.: Uvijek

kada je bilo potrebno stavljao se bez ikakvih suvišnih pitanja na raspolaganje za ovu opasnu vrstu posla, koju nije poznao, a koja je kasnije postala gotovo redovita.

Uništavanje pronađenih mina izvedeno je 21. listopada. 91. godine, po unaprijed datoj najavi u sredstvima javnog priopćavanja. Eksplozije podvodnih mina prilikom njihovog uništavanja na kopnu bile su impozantne i nama minerima po zvuku i po efektu. Echo eksplozije čuo se nekoliko puta između otoka Čiova i Kozjaka, a u samom gradu Splitu podrhtavali su prozori na zgradama.

Dana 22. listopada 91. godine, zapovjednik HRM naredio je prekid rada na eliminiranju minske prepreke ispred luke Lore do daljnjeg. Ne treba ni pominjati da su ovakve zapovijedi bile zaista ugodne, ne samo za uši, jer su stvarale vrijeme za sve ono što je još trebalo doraditi, učiniti i na kraju razmisliti o onome što je učinjeno do tada. Dodatne raščlambe svega što je bilo nikada nije bilo na odmet. A zaista je bilo stvari o kojima se trebalo intenzivno razmišljati: od onih koje su nedostajale do onih koje smo i kako do tada učinili.

U međuvremenu su tražena rješenja na poboljšanju djelotvornosti LPMR, uvođenjem hidroakustičkih sustava, te su u tom smislu pronađena tri ručna roniteljska sonara tipa TSM - 5400, sa punjačem baterija. Sonari su dobijeni iz bivšeg vojnog skladišta u Segetu i odmah je počela obuka na njima.

Stanka između prvog djelovanja i njezinog nastavka trajala je točno mjesec dana. Ova stanica iskorištena je za dodatni angažman ljudstva iz Trogira i Omiša. Njihov angažman nije bila stvar potrebe koncentriranja snaga, već njihove izobrazbe i jednakomjernog uključivanje u zadatak.

22. studenog 91. godine dobijena je zapovjed za konačno otvaranje ulaza u RL. Loru, shodno sporazumu u Žitnici između hrvatske strane i JNA. Hrvatska strana se obvezala za deblokadu svih vojarni, te su protumineri morali ponovno krenuti na posao.

Isti dan izvršen je dogovor i priprema za predstojeći zadatak, a sam nastavak djelovanja otpočeo je 23. studenog 1991. godine, uz odobrenje i jamstva čelnika JRM da roniteljima i angažiranim ljudima osiguravaju nesmetano djelovanje.

Taj dan dvije grupe od po 6 ronitelja, koje je osiguravala policijska barkasa iz Šibenika, nakon uspostavljanja linije nastavka (koju je u međuvremenu odnijelo nevrijeme i ribari), provela je daljnje protuminsko pretraživanje po planu.

Pronađena je jedna galvanoudarna mina. Značajno je napomenuti da minu nije pronašao ronitelj, nego je osmotrena s broda koji ga je pratio. Ovo pripominjem samo

da bih opisao uvjete u kojima su ronitelji radili i opsežnost mjera koje su bile potrebne poduzeti da bi PMD bilo kvalitetno završeno.

Sljedećeg dana, bez obzira što je bila nedjelja nastavljena su protuminska djelovanja. Taj dan pronađene su tri mine koje su zatim otegljene u uvalu Bene, razoružane, te već ustaljenim kanalima prebačene u I. Slatine. Iz Slatina mine su kamionima odvezene u kamenolom na rtu Čiovo gdje su postavljene u već impozantne rupe od eksplozija prijašnjih mina.

Nastavljajući kronološki, 25. studenog pronađena je jedna mina, a naredni dan još dvije.

27. studenog 1991. bio je neplanirani dan odmora, zbog loših meteo uvjeta, koji je iskorišten za predah, dovođenje opreme u ispravno stanje i stotinu drugih poslova koji idu uz ovakve aktivnosti.

Sljedeći dan nastavljeno je sa PMD. Taj dan nije pronađeno ništa. Sa pretraživanjem se nastavilo i sljedeći dan, kada se sa pojasevima dobrano odmaklo sjeverno od ulaza u I. Lora, pronađena je još jedna mina.

30. studenog, u cilju odmora i obuke ronitelja dnevno angažiranih na zadaćama, stigli su omišani da za kratko vrijeme zamijene splićane. Splitska ekipa, u cilju rekreacije i obuke bila je angažirana na obučavanju u rukovanju ručnim sonarom u pronalaženju mina i minama sličnih objekata.

Niti 1. prosinca nije pronađena nijedna mina. Ovaj podatak sve nas je zabrinuo. Ekipe su već bile uigrane, postupci uhodani, međutim mina nije bilo. U nama se pojavila sumnja: jesu li snage JRM nešto radile s minama? Istina je, priznali su da su dvije mine digli, odveli u Loru i razoružali. Opet, nedostajalo je pet mina.

Odlučeno je da se vrši dragiranje sa spojnim konopima preko pretraženih pojaseva čamcima na vesla ili na motorni pogon najmanjom brzinom i na najvećim dubinama. Ovaj posao provodio se paralelno s pretraživanjem ronitelja na način da bi čamci na vesla teglili konop koji je vezan između brodova, a bio je otežan olovnim utezima radi postizanja što veće dubine. Svrha ovog postupka bila je prodor na što veću dubinu mora i sagledavanje onog dijela podmorja koje ronitelji nisu mogli vidjeti s površine ili neposredno ispod nje.

Tako intenzivirana djelovanja nastavljena su sa svim sredstvima na raspolaganju i istim metodama do 5. prosinca. Tih dana imao sam zadovoljstvo gledati s mora kako na ulazu u RL Loru, počinje gomilanje opreme snaga JRM, koji su se nedvojbeno pripremali za konačni odlazak.

Protuminska djelovanja ispred I. Lore organizirao sam ja osobno, planove provođenja nadzirao je p.b.b. Stipković Dragan, a s roniteljima sprovodio Joško Perak. Kako nisu nađene sve mine, a imajući zadaću otvaranja prolaza u I. Loru, težište naših djelovanja u zadnje vrijeme stavili smo pred sam ulaz u luku. Ova djelovanja nismo ograničili samo na pregled s površine, već smo išli na zarone do dna, gdje su pronađena tri minska sidra. Mina ispred samog ulaza više nije bilo, što sam javio zapovjedniku HRM.

Taj dan završena su protuminska djelovanja ronitelja i službeno je javljeno čelnicima JRM da je ulaz u ratnu luku Lora slobodan. Iako je nedostajalo još pet mina, mogli smo mirne savjesti reći da više nema zapreka na putu za odlazak brodova i ljudstva iz RL Lora.

Međutim znali smo da odlaskom snaga JRM iz Lore, PMD moraju biti nastavljena, sve dok se i posljednja mina ne pronađe. Zbog stanja ispravnosti mina, koje inače nije bilo na potrebnoj razini, sumnjali smo da su nepronađene mine izgubile hermetičnost i da su pale na dno. Druga solucija, bila je, da su diverzanti JRM iste mine digli, a da nas pri tom nisu obavijestili, kako bi provjerili da li su naša izvješća točna. U svakom slučaju posao oko uklanjanja mina nije u cijelosti bio dovršen.

U međuvremenu, od 5. prosinca do odlaska snaga JRM iz Lore 5. siječnja 1992. godine, brodovi JRM su uplovljavali i isplovljavali nesmetano iz RL Lora. Istina, u početku stidljivo, remorkerom, koji je teglio po boku dva TČ, koja su vjerojatno bila debelo u kvaru, a kasnije bez ikakvih susprezanja. Uskoro su u Loru stigle ronilačke barkase, koje su noću bile angažirane na vožnjama oko same luke, a vozile su okolo do Spinuta i Bena. Kasnije se uspostavilo da nisu vozile diverzante, čega smo se pribojavali, već su odlagali oružje i streljivo koje nisu mogli ponijeti.

Odjel za podvodna djelovanja nastavio je tragati za rješenjima koja bi pomogla pronalaženju svih položenih mina. Bilo je jasno da se ona mogu naći jedino hidroakustičnim sredstvima, kojih tada nismo imali. Pregledani su razni tipovi ehosondera na malim brodicama, zatim neki tipovi ehosonara na ribarskim brodovima, ali nije nađeno ništa što bi nam bilo od pomoći.

Analizom PMD došlo se do dva zaključka: prvo, sumnja u istinitost navoda LPMR o kvaliteti izvršenja zadaće zajedno sa svim ostalim sudionicima i sredstvima (ručni sonar, spojni konop itd.), i drugi sumnja u ispravnost samih mina.

Druga sumnja - u ispravnost mina, morala se uzeti s rezervom, posebno u pogledu njihove plovnosti i hermetičnosti. Toj činjenici išao je u prilog podatak o čak

pet nepronađenih mina, koje bi sigurno bile pronađene da su zauzele postavljenu položajnu dubinu.

Pri polaganju mina i njihovoj prethodnoj i završnoj pripremi uzeli su učešće poznati specijalisti, mineri, kojima je to bio zanat i kojeg su poznavali u detalje. Brtvila na svim minama su promijenjena, te ako je i bilo kakve greške, ona se mogla očitovati kod jedne, eventualno dvije mine, što bi bilo poražavajući podatak za takve stručnjake. Razrješenje te dileme tražili smo na istim minama, koje su u međuvremenu dovezene u skladište Seget. Trebalo je riješiti sumnju: jesu li mine kojim slučajem ostale na većoj položajnoj dubini?

Sumnjalo se prije svega na tzv. prethodni uteg. Zadaća ovog uređaja je usidrenje mine na položajnoj dubini koja je zadata i postavlja se unaprijed. Pitali smo se je li isti uređaj odradio svoju postavljenu zadaću i mine sigurno zauzele traženu dubinu, ili se otkacio i povukao minu puno dublje? Ovo je jedna sasvim realna pretpostavka, obzirom da se radilo o popisnom minopolagaču, pa iako su mine bile stručno obrađene pri prethodnoj i završnoj pripremi, sama improvizacija polaganja mogla je otrgnuti prethodni uteg na svoju maksimalnu dubinu. Isto tako zbog izobata dubine, koje su na nekim područjima bile na granici uporabe ovih mina, moglo je doći do neodrade sidrenog sustava, ili bi isti odradio nepravilno. Međutim, rezultat nepravilnosti rada minskih sidara očitovao bi se u isplivavanju mine na površinu, a ne zauzimanjem veće položajne dubine.

Izvršena je proba rada prethodnog utega koji je kad je namješten na dubinu od jedan i pol metar, bacan u svim pravcima, ali je odradio svoj posao, te je uvijek dolazio do tablica propisanih rezultata. Time je otpala sumnja da je prethodni uteg "krivac" za eventualno veću položajnu dubinu mina.

Ove dvojbe su navedene samo radi toga da se vide naša razmišljanja i strepnje.

Za vrijeme stanke u PMD, vršeno je motrenje ponašanja snaga JRM u RL Lori. Opremu i ljudstvo JRM iz Lore trebali su odvesti civilni brodovi posebno unajmljeni za ovaj posao. Interesan je podatak da je u početku odvoženja, 20. prosinca 91. godine u toku noći jedan grčki teretni brod, koji je imao namjeru uploviti u I.Loru, zbog bure bio odbačen i manevrirao je od ulaza u Loru prema sjeveru upravo na pravcu položene minske linije. Brodu je trebalo oko dva sata da izbjegne nasukavanje na lukobran i da usmjeri pramac prema otočiću Galiji. Usidrio se, nakon brojnih prijelaza kroz minsku liniju sjeverno od Lore, upravo na mjestu gdje je nedostajao najveći broj mina. Srećom, ništa se nije desilo, što je dodatno uvjerilo snage JRM o učinkovitosti PMD snaga HRM, a nas potaklo na nova razmišljanja.

Značajno je napomenuti da za sve ovo vrijeme nismo poništili radiooglas o zabrani plovidbe, koji je obuhvaćao prostor od luke Lore - sv. Galija - otočić Gariful. Odlaskom JRM taj se oglas opetovao u nakani pretraživanja šireg prostora od mogućih minsko eksplozivnih naprava i materijala koji bi možda položila ili ostavila jugovojška.

Odlučeno je da se nastavak PMD na MP učini osmatranjem dna sa roniteljima uz angažman bilo kakvog hidroakustičkog sustava koji bi pomogao u jednoznačnom pretraživanju i utvrđivanju pravog stanja.

U tu svrhu smatrali smo za shodno da se izvrši dodatna obuka sa svim roniteljima na školskoj mini tipa SAG - 2, i ručnim prijenosnim sonarom.

Odlaskom snaga JRM iz luke Lore zadatak je glasio: nastavak pretraživanja podmorja u i ispred luke Lora, duž cijele rute povlačenja snaga JRM. Mi smo naravno namjeravali između ostalog, nastaviti potragu za ostalim minama, a shema pretraživanja obuhvaćala je rejon položene MP.

Priprema za nastavak podvodnog pretraživanja otpočeo je 3. siječnja 1992. godine, sastankom sa roniteljima i davanjem zadaća za naredno razdoblje.

5. siječnja 92. godine, položena je školska mina SAG - 2, a planirano je da se usidri na položajnoj dubini od pet metara, kako ne bi bila smetnja manjim brodićima koji bi plovili preko nje. Polaganje je izvršeno na 200 metara sjeverno od uvale Bene, gdje je dubina mora bila oko 40 metara.

Problemi su nastali već sutradan, kada su ronitelji trebali vježbati prijenosnim sonarom na položenoj mini. Naime, ronitelji minu nisu mogli pronaći ni vizuelno ni sa sonarom, iako je pretražen veći prostor. Normalno, prvi zadatak pored pretraživanja l. Lore bio je pronalaženje položene "školske" mine. Istu je položio Lovrić Rozario i niko nije sumnjao da mina nije položena kako treba. Usput rečeno, ta školska mina bila je bojeva i puna eksploziva, a za ovu školsku svrhu izvađen je detonator, čime je mina učinjena manje više neškodljivom.

Na naše nemalo iznenađenje, mina je pronađena usidrena na 20 metara dubine. Tada smo shvatili mnoge stvari. Sidrena užad mina su zapinjala te, bez obzira na odradu prethodnog utega i zaporne poluge, sidrena užad su se zaplitala i zadržavala mine na daleko većoj položajnoj dubini. To nam je otkriće bilo je od izuzetnog značenja. Tada smo shvatili zašto su neke od pronađenih mina po izjavama ronitelja bile na različitim položajnim dubinama, koje su varirale od samo pola metra ispod površine do dva metra dubine. Sada smo sa sigurnošću saznali da su položene mine, ako ih još ima (tj., ako ih nije pokupila jugomornarica), nalaze na većoj položajnoj dubini.

Ronitelji su dobili zadaću da izvrše kontrolno pretraživanje dna ispred luke lora i sjeverno od toga, kako bi se prikupili podaci o providnosti mora, stanju morskog dna i morskim strujama. Ujedno sa brodicama je otpočelo ponovno pretraživanje sa spojnim konopima uzduž minske linije, sa težnjom prodora na što veću dubinu.

Odlazak snaga JRM sa splitskog akvatorija bio je signal za sportske ribiče da upravo u tom području, bez obzira što je bio i dalje na snazi oglas o zabrani plovidbe, pođu masovno u ribolov. Bez obzira na upozorenja kapetana lučica te Radio Splita, upravo na području položene minske prepreke i oko nje, na prostorima gdje je dugo vremena bila zabrana plovidbe i ribarenja, bila je izuzetna koncentracija malih plovila u potrazi za ribom. Kako je sezona liganja bila u punom jeku, primjenjivane su razne ribarske naprave, od "perškafonde" do tunja i mreža raznih veličina i namjene. Na neki način težnja ovih ljudi lako shvatljiva (jer se u tom razdoblju najmanje šest mjeseci nije provodio izlov ribe) da se priskrbi dobar obrok, sva upozorenja o minskoj i drugoj opasnosti od postavljenih eksplozivnih sredstava, ostala je bez odjeka. U prilog tome rječit je podatak da su krilni plovci za obilježavanje, koji su označavali krajnji domet PMD za tekući dan, redovito noću nestajali, zajedno sa konopima i utezima.

Minsko - protuminski divizijun je tih dana težište svojih djelovanja imao na pretraživanju I. Lore, prilaznih putova, i mjesta gdje su se po najavama građana zadržavali brodovi JRM, s pretpostavkom odlaganja sredstava ratne tehnike. Masa oružja i streljiva koju smo vadili iz podmorja, na neki način bacilo je u zasjenak rad u pronalaženju preostalih mina. Prijenosni sonari nisu otkrivali mine, ali su zato djelotvorno pronalazili koncentraciju bačene ratne tehnike, koja je u to vrijeme bila potrebna.

To je uvjetovalo angažman i podvodnih diverzanata na vađenju te tehnike, koji više nisu bili u sastavu Odjela za podvodno djelovanje, te kako su se osamostalili, a sami nisu imali pametnijeg posla, sve svoje potencijale dali su na vađenju oružja i svih drugih stvari koje su zatečene u I. Lori i I. Špinutu, bivšoj luci odreda školskih brodova JRM.

U moru se tih dana moglo naći svašta. Iako smo se pribojavali eksplozivnih naprava, podvodnih eksplozivnih zamki, nitko naprosto nije mogao zadržati niti LPMR niti diverzante, da iz podmorja vade dio onoga što je JRM tako zdušno bacala u more.

Tako samo uvidom u dnevnik rada Misnko protuminskog divizijuna od 9. siječnja 1992. godine, vidljivo je da se pored nastavka protuminskih djelovanja na MP, u području I. Lore pronađeno sljedeće: jedan automobil, jedan kontejner (kućica za osiguranje podmornica), dvije topovske granate od 122 mm, tri ručne bombe, potopljena motorna barkasa, strojica od 12.7 mm i 3 sanduka strjeljiva od 7.62 mm.

Radovi na vađenju tehnike su nastavljani do 15. 01. 1992. do kada su pronađene zaista imponantne količine ratne tehnike, posebno naoružanja i strjeljiva.

Zbog loših meteo uvjeta i potrebe za odmorom ljudi, određena je stanka od sedam dana.

U međuvremenu, naišao sam na sonar PP 10 M, čija je osnovna namjena otkrivanje diverzanata i njihovih podvodnih aktivnosti. Bio je instaliran u Trogiru na doku i čuvao je dok od napadaja diverzanata ispod vode. Znao sam za ovaj sonar, koji je inače bio ugrađivan u diverzantske podmornice (džepne) s namjenom otkrivanja diverzanata. Mislio sam da ih je sve jugomornarica odnijela sobom u Crnu Goru. Odmah se krenulo u potragu za još jednim istim, kako bi se ugradio na neko pogodno plovilo i to sredstvo uključilo u PMD.

Na naše iznenađenje i sreću, nađen je ispravan i kompletiran sonar u mornaričkom skladištu u Segetu. Brod, za njegovo instaliranje i djelovanje, pored velikih napora (jer je bila ukinuta mobilizacija plovila) uspjeli smo pronaći u roniteljskom društvu "Delfin" iz Splita. To je bio brod bivše JRM, tipa barkasa, i dakako u takvom stanju da su na njemu bile neophodne nemale opravke i zahvati, kako bi isti odgovarao namjeni. Nakon toga uslijedila je faza ugradnje sonara, pronalaženja adekvatnog izvora električnog napajanja (pronađen kod g-dina Ante Ondinija koji je nesebično dao agregat od 10 KW, isto neispravan), kalibriranje uređaja, obuka ljudstva itd.

Kako nešto kad pođe, krene nezaustavljivo, tako smo pronašli u poduzeću "Brodospas" tegljenu hidroakustičnu napravu zvanu "riba" izuzetnih performansi, sa solidnom računarskom podrškom i stručnim ljudima za njezinu uporabu. Na zamolbu zapovjednika Odjela da ljudi dođu u ZHRM te da se napravi dogovor o korišćenju iste za protuminsku zadaću, 20. siječnja stigla je ekipa iz "Brodospasa" (koji je zaista učinio mnoge usluge i HRM i samom Odjelu) sa ponudom. Za jedan dan rada tražili su ništa manje nego 20.000 (dvadeset hiljada US dolara) \$, što je zapovjednik HRM glatko odbio. Mora se reći da je prije i kasnije, poduzeće "Brodospas" iz Splita učinio za HRM mnoge stvari, uložio velika sredstva i angažirao za naše potrebe puno ljudi. Daleko prije od tih dana, i pored te odbijenice, traje poznanstvo i plodna suradnja stručnjaka iz tog poduzeća i HRM na mnogim programima. Uvijek ću pamtiti napore njihovog direktora g. Vice Batinice, njegova pomoćnika g. Mladena Brodarića i posebno ing. Arsena Musulina, s kojim sam se u poslovima i zadaćama koji su slijedili i vremenu koje je dolazilo, sprijateljio.

No u tim trenucima, jedina nada nam je ostao protodiverzantski sonar, čija je ugradnja na mobilizirani brod otpočela.

Od 21. siječnja 1992. godine, dat je odmor roniteljima kako bi se izvršili liječnički pregledi, dovela oprema u red, a onda bi zajedno sa sonarom krenuli u konačan posao. Osim toga, tih dana vladala je velika hladnoća, što je za ronitelje koji su bili opremljeni tankim odijelima, predstavljalo dodatne teškoće.

Stanka koja je uslijedila nastala je nakon pažljivog pregleda dna I. Lore, svih priveza i vađenja težih predmeta. Djelovanja pod vodom u zimskom razdoblju ronitelji su obavljali u tankim, "mokrim" odijelima, što je uvjetovalo njihova velika naprezanja. Ako se doda tome činjenica, da obično nakon ronjenja na mjestima rada nije bilo tople vode kako bi se ljudi u grijali, vjerujem da će ovu sliku upotpuniti. Cjelovita slika o svemu što su ovi ljudi radili ne bi bila potpuna ako se ne spomene bojazan od ostavljenih eksplozivnih zamki. U to vrijeme, oslobađajući vojarne jugovojske, protumineri HV trpili su ne male gubitke od vješto postavljenih zamki protivnika, za koje su imali vremena i sredstava kako bi ih učinile što ubojitijim. Nakon toga na lokacijama gdje su pronađene veće koncentracije ratne tehnike pojavili su se diverzanti HRM koji su nastavili raditi taj posao po našem sudu s prevelikom revnošću.

I onda se desila tragedija. 28.siječnja oko 12.30 javljeno mi je da je barkasa HRM, koja je osiguravala ronjenje pomorskih diverzanata naišla na minu ispred luke Lora. U to vrijeme u lučici Zenti boravilo je više ljudi iz sastava minsko - protuminskog divizionara, koji su odmah priskočili u pomoć nastradalim mornarima i brodu. Brodu nije bilo spasa, potonuo je gotovo trenutno, a dvojica mornara nisu pronađena.

Barkasa HRM, koja je išla zabranjenim koridorom, po riječima njenog zapovjednika, više je puta do tada prošla tom rutom, ali taj se put, desilo ono najgore.

30. siječnja 1992. ponovno su otpočela djelovanja na minskoj liniji, sa ciljem iznalaženja svih mina pojedinačno. Odlučili smo radi potpune sigurnosti od položenih mina, da se ide na pronalaženje svih minskih sidara, te njihovim obilježavanjem plovkom na površini. Ovakvo rješenje nametnulo se samo od sebe, jer ako je jugomornarica bilo šta radila s minama, vjerovali smo da će pozicije minskih sidara to pokazati. Usput, ostala je svima bolna zadaća: pronaći tijela poginulih hrvatskih mornara s potopljene barkase.

Ovaj put postupak je bio pretraživanje dna i pronalaženje minskih sidara na samom dnu. Zadržali smo istu shemu pretraživanja, tj. pod kutom od 70°, s tim da bi jedna para ronitelja išla uzduž same minske linije po morskom dnu kako bi skratila postupak.

Odlučili smo da se ovaj put pronađu i označe sva minska sidra i već pronađenih mina, kao i onih koje još nismo našli. Ovakav način je bio jedini ispravan,

ako se želi saznati što je sa svim minama i njihovim pozicijama. Označavanje bi se izvelo s vidljivim plovcima na površini. Ovo je bilo provedeno radi vanjskog vizualnog pregleda i stjecanja dodatne slike o položenoj prepreci. Usput, sva odstupanja pozicija nađenih i traženih mina od težišta njihova polaganja, kao i eventualno nedostajući broj mina bio bi vidljiv.

U radu su pripomogli i diverzanti kojima je data zadaća da djeluju uzduž položene minske linije i traže minska sidra na dnu mora.

4. veljače 1992. godine pronađena je jedna od mina na položajnoj dubini od jedan i pol metar, što je ujedno bila prva mina u minskoj liniji. Više radi reklame i discipliniranja ribiča koji su nastavili svoju rabotu bez obzira na zabrane, mina je aktivirana u vodi, po prethodnoj najavi. Minu smo aktivirali ispred cijelog divizijuna koji se prebacio na otočić Galiju, a nalazila se oko 200 metara ispred nas. Otočić, bolje rečeno hrid, podrhtavao je kao u najvećem potresu.

Protuminsko pretraživanje je nastavljeno zajedno sa potragom za dvojicom poginulih mornara. Sve skupa završeno je 15. veljače kada su pronađene sve mine, obilježene i uništene, po već ustaljenoj metodici.

U ovo vrijeme u PMD, a to je bilo na samom kraju, uključen je sonar PP 10 M, koji je nakon detektiranja školske mine kod rta Bene u prvom prelazu otkrio dvije do tada nepronađene mine i naveo ronitelje na njih. Mine su bile usidrene na položajnoj dubini od 20 metara.

Zadnjeg dana izvršeno je kontrolno protuminsko pretraživanje sa hidroakustičkim sustavom "riba", u vlasništvu Hidrografskog instituta republike Hrvatske. Isti uređaj je u jednom jedinom prelazu otkrio svih dvadeset minskih sidara, te dvije potopljene barkase. Uloga i jednog i drugog uređaja u samom zadatku je bila marginalna, ali prezentirane su mogućnosti ovih sonara, koje su iako upotrebljeni za druge svrhe, u protuminskoj obrani pokazali punu vrijednost. Mogli smo samo žaliti što ove uređaje nismo imali prije, jer s njima sve bi bilo drukčije.

Ilustracije radi sonar PP 10 M otkrivao je sidrene mine na daljinama od 350 metara, a ronitelje u zavisnosti od dubine ronjenja, ali sigurno do 250 metara. Na taj način završeno je PMD na prvoj minskoj prepreci.

4.4. Iskustva

Bila su velika i neprocjenjiva. Iako se radilo o minskoj prepreci koju su sačinjavale sidrene kontaktne mine, za koje se znala lokacija, bilo je zaista teško izaći s

njom na kraj, s raspoloživim sredstvima . Ako ništa drugo iskustva sa tehničkim napravama, na bazi hidroakustike, bila su vrlo povoljna.

Neugodno iznenađenje bila je nedjelotvornost ronitelja, što se iskustvom ubuduće dalo poboljšati, ali rješenja su se morala tražiti na drugim mjestima i u drugim sredstvima.

Sljedeće iskustvo odnosilo se na sidrene mine. Nikome na kraj pameti nije bilo da bi se mogle ponašati na način kako su se pokazale. Otuda ne začuđuje podatak da se Englezi s najmodernijom opremom izgubili toliko vremena na sličnim minama za vrijeme rata na Foklandima. Iako nikad nisu, makar ne javno, objavili o čemu je riječ, sigurno je da je "neregularno" ponašanje mina bio jedan od značajnijih razloga. "Neregularno" ponašanje mina odnosi se prije svega na pogrešno zauzimanje položajne dubine položenih mina. Iskustveno i pomalo praktički znali smo za određena odstupanja koja su očekivana i normalna. Nađeno stanje u minskim zaprekama bilo je daleko od očekivanog i priredilo nam je nemali broj neugodnih iznenađenja.

Stečena iskustva s ovom minskom preprekom neprocjenjiva su. Ljudi su postali daleko stručniji, poslovi su se obavljali kvalitetno, a mogli smo računati i na neka tehnička sredstva koja su se pokazala pogodnim i kvalitetnim za ovu vrstu aktivnosti.

Organiziranje protuminskog pretraživanja s roniteljima teklo je glatko i sada smo nakon ovog iskustva bili sigurni da u plitkim vodama, bez obzira na vidljivost, ništa ne može izmaći našoj kontroli. Tako se još za vrijeme PMP ispred I. Lore, išlo u samu Loru i oko nje. Dno I. Lore pretraženo je vrlo temeljito i tom prilikom pronađeno je svega i svačega, uglavnom sredstava ratne tehnike. Naslage mulja na dnu nije smetalo našim roniteljima da pronalaze predmete veličine udarne igle za poluautomatsku pušku. Akumulirano iskustvo cijele ekipe bilo je zaista na visokoj razini, a ronitelji su se utrkivali tko će više da roni, jer im se očigledno ratna tehnika sviđala.

Aktivnosti LPMR do lipnja 1992. godine

Djelovanja LPMR od ožujka do lipnja mjeseca odvijala su se od čišćenja Splitskog akvatorija od neeksplozivnog streljiva i minsko - eksplozivnih naprava.

LPMR iz sastava Minsko- protuminskog divizionara bili su angažirani u Kaštelanskom zaljevu, ispred splitske gradske luke i na svim splitskim plažama. Vod protuminskih ronitelja s Brača bio je angažiran na čišćenju terena na kopnu i moru na Braču i na o. Šolti.

Za to vrijeme samostalnim pretraživanjem, ili po dojavi s terena, pronađeno je i uništeno na stotine neeksplozivnih granata i drugih eksplozivnih naprava, što u moru, što njihovim izvlačenjem na kopno.

4.5. Razminiranje minske zapreke u Splitskim vratima

Ova se minska zapreka sastojala se od dvije mine AI- M 70 i dviju improviziranih mina povezanih telefonskim kabelom za upravljačko mjesto na obali. Kako više nije bilo potrebe za njezino daljnje postojanje, zapovjedbano je da se ista ukloni.

Poznavanje lokacije svake mine ponaosob i s isključenom nekontaktnom paljbenom shemom u minama, omogućilo je njihovoj jednostavno pronalaznjoj uklanjanje. Protuminskim djelovanjima rukovodio je zastavnik Rozario Lovrić, a pored njega uključen je samostalni roniteljski vod s Brača i m/b "Svjetionik".

Plan je bilo predviđeno da se mine pronađu pojedinačno, dolaskom ronitelja po telefonskom kabelu do mine, isti je ostajao na poziciji mine i pustio bi plovak za obilježavanje. Na plovak bi stao drugi ronitelj koji je bio orijentir za brod "Svjetionik". Brod bi došao do ronitelja, dao mu čelično užice s vitla, koje bi ronitelj spustio na dno i zajedno s roniteljem koji je pronašao minu istu vezao. Nakon toga obojica bi se udaljila i ukrcala na brod, a zatim bi se mina uvitlala na brod i postavila na palubu.

No, nije sve prošlo glatko kako smo očekivali. U jednom trenutku nastala je kriza, kada se mina, koja se pojavila na površini, otkočila od štrova i slobodno počela da tone, bolje rečeno pada na dno. Mada nije bilo vjerojatno da može uslijed udara aktivirati inicijalno punjenje, svim sudionicima je zaigralo srce. Ipak sve je dobro prošlo, mine su izvađene i dotevljene u uvalu Livka (o. Šolta), gdje su isti dan uništene na kopnu. Samo uništenje mina s njihovih 750 kg brzantnog eksploziva u svakoj, bilo je vrlo impresivno.

4.6. Razminiranje minske zapreke u području prolaza Mali i Veli Vratnik

U području M. i V. Vratnik položene su sidrene nekontaktne mine tipa SAG - 2, na položajnim dubinama od 4.5. metra. Prvobitna je zamisao bila da se mine polože na veću položajnu dubinu uz mogućnost njihovog aktiviranja s obale. Međutim, od toga se odustalo zbog nemogućnosti da se zamišljeno sprovede.

Za razminiranje ove prepreke na raspolaganju su bili ronitelji i sonar PP 10 M, koji je za ovu svrhu bio ugrađen na barkasu BM - 53. Osnovna zamisao bila je da se sonarom otkriju granice minske zapreke i odrede mine svaka posebno. Na žalost, sonar

nije radio ispravno (tek kasnije smo saznali radi čega), te se razminiranje nastavilo mukotrpnim pretraživanjem i uništenjem svih mina protuminskim roniteljima.

Ubrzo se vidilo da će za uklanjanje ove prepreke biti velikih problema. Za razliku od Kaštelanskog zaljeva gdje je vidljivost bila mala, u prolazima je more bilo čisto, ali je morska struja bila izuzetno jaka, promjenljiva smjera i intenziteta. Pored toga dubina u prolazima bila je veća nego što je bilo upisano na kartama, što je dodatno otežavalo čitav postupak.

Prvi su problemi nastali s polaganjem oslonih plovaka i konopa za obilježavanje. Ante Kuzmanić, koji je taj posao radio izvrsno, nije mogao izaći na kraj sa strujama, te su konopi i cijelo obilježeno polje imali nepravilan oblik.

Razminiranjem je zapovijedao Perak Joško, koji je odlučio izvršiti pretraživanje prvo, plivajući s površine i zatim, zaronom do 4 metra i pregledom morskog medija do granice prozirnosti mora. Ovakav plan sam odobrio jer je bio korektan obziron na uvjete koji su vladali u području protuminskog djelovanja. Uskoro je pronađena jedna mina u M. Vratniku i jedna u Velom. Obje mine su bile na dubinama od 4.5 metra. Uništene su odmah, naravno uz najavu.

Za vrijeme protuminskih djelovanja postojala je realna opasnost od morskih pasa. Radilo se u dijelu otvorenog mora, dubine su bile velike i pojava ovih grabežljivaca bila je sasvim moguća. Stoga je u čamac koji je pratio ronitelje ukrcan pirotehničar iz Ploča, Ranko Delić, naoružan puškom s bacačem bombica (vlastite proizvodnje). Razlog ovome bila je u jednom slučaju pojava peraja na površini mora u blizini ronitelja, koji su tada iskazali zavidnu brzinu penjanja u čamac. Ispostavilo se da se ne radi o morskom psu, već o ribi "bucanj". Tom prilikom "isproban" je cijeli sustav u slučaju takve opasnosti i pokazao se djelotvornim (mada je riba pobjegla).

Ambijentalne prilike u području svaki dan su priređivale svakojaka iznenađenja. U većim dubinama zbog izuzetnih morskih struja, vidljivost se pogoršavala usljed nanosa mulja kojeg je voda nosila velikom brzinom i pokrivala pojedina područja. Struje su i dalje bile najveća prepreka. Nikad se sa sigurnošću nije moglo predvidjeti kolika je struja na pojedinim mjestima i kojeg je intenziteta. Na površini je nerijetko bila jednog smjera, da bi se petnaestak metara ispod nje uvjeti mjenjali i označavala postojanje suprotne. Struja nije bila ista na cijelom prolazu. Na jednom kraju je bila jednog smjera i intenziteta, a na drugom drugog, ili neke kombinacije, kojima se nikako nije uspijevalo proniknuti i s izvjesnošću prognozirati. Bilo je slučajeva da je u jednoj pari ronitelja, jedna osoba bila u tišini, a da je druga, nekoliko metara udaljena, bila zahvaćena snažnom strujom i nošena, kako horizontalno, tako i po vertikali. Sve te poteškoće uvjetovale su velike napore i trošenje vremena. Za mjesec i pol koliko su

ronitelji radili, pronađene su ukupno četiri mine. Dvije su nedostajale i nikako se nisu mogle pronaći. Interesantno je spomenuti da su u isto vrijeme u tom području pronađene još tri mine talijanske, dvije njemačke i jedna engleske proizvodnje. Ovaj nalaz samo potvrđuje ispravnost postupka HRM o potrebi zaprečavanja ovih važnih prolaza, ali i o hitnosti uklanjanja mina i oglašavanju prolaza slobodnim za plovidbu.

U međuvremenu u Pomorskom zapovjedništvu u Pločama (gdje sam od ožujka 92. obnašao dužnost pomoćnika pomorskog zapovjednika za južni Jadran) radilo se na prikupljanju novih protuminskih sredstava i njihovom uvođenju u opremu. Nabavljen je brodić "Jasmina" (ronitelji su je odmah prozvali "Muslimanka"), na kome je instaliran sonar PP 10 M i napravljena platforma za tegljeni hidroakustični sustav "riba" u vlasništvu Hidrografskog instituta Republike Hrvatske iz Splita. Oba sustava su odmah uporabljena, na način da se sa sonarom PP 10 M, pravila čista voda i slobodan prolaz, a s "ribom" se vršio zapis i analiza dna. Tu je zaista puno učinio gospodin Branko Petričević iz DHI, koji nije žalio truda da ispita cjelokupan rajon. Nalazi koji su dobijeni samo su potvrdili izvješća ronitelja. Srećom ronitelji su, bolje reći, njihov zapovjednik Joško Perak, vodio iscrpne bilješke s točno naznačenim svim nalazima. Sonar DHI se pokazao izuzetnim, te je pronalazio i potvrdio sve nalaze ronitelja. Njihovo angažiranje trajalo je svega dva dana, uz veliko proširenje akvatorije PMD, za razliku od ronitelja kojima je za to isto trebalo 40 radnih dana ronjenja.

Smatrali smo da su dvije mine koje nisu pronađene zanešene morskom strujom, te iako se ne nalaze u tom području, mogu da predstavljaju opasnost za pomorski promet i ostale aktivnosti na moru.

Interesantno je spomenuti da su ribari isto u tom dijelu bili aktivni, a da su neki od njih sa svojim spravama prolazili to područje (ovo je shvatljivo imajući na umu činjenicu da se na tom području riba nije izlovljavala više od godinu dana). Niko od njih nije zakačio minu, niti je ijedna mina bila "ulovljena" ribarskim alatima.

Bilo kako bilo, za oglašavanje prolaza slobodnim za plovidbu, potrebna je apsolutna sigurnost, te se počelo tražiti jedino rješenje koje je HRM u tom trenutku imala: angažiranje popisnog minolovca iz flote ribarskih brodova koji bi bio opremljen mehaničkom minolovkom i koji bi izvršio dodatno pretraživanje na najvećoj dubini svog zahvata.

Nije bilo baš ugodno korespondirati s mnogo ljudi koji su bili na vlasti i položajima i kojima se trebalo objašnjavati da je to nužna mjera ako se hoće slobodni prolazi. Još veća nevolja nas je snašla kad smo trebali mobilizirati brod, jer su direktori poduzeća, kad bi čuli za što se brod angažira, najednom postajali šutljivi i nalazili tisuće razloga kako bi stvarotezali unedogled. Dobijanjem zelenog svjetla, djelatnici iz

pomorskog zapovjedništva za južni Jadran, Jurica Jerković i Davor Vrhnjak brzo su riješili problem i uskoro je u I. Ploče uplovio ribarski brod "Neptun I" pod zapovjedništvom Ante Božanića, iz ribarskog poduzeća "Neptun" iz Komiže.

Brod se odmah počelo opreмати posadom, potrebnom opremom i svim ostalim potrepsinama za predstojeću zadaću. Iako su ti brodovi predviđeni kao popisni minolovci, bile su nužne mnoge preinake, ojačanja i masu drugih sitnica i zahvata da bi bio u stanju odgovoriti svojoj zadaći.

Zamisao o uporabi popisnog minolovca bila je jednostavna i ogledala se o uporabi m/b "Jasmine" u ulozi LM za otvaranje čiste vode, a sam brod (taktički zapovjednik por. kor. Davor Vrhnjak, a p.b.b. Stipković opći zapovjednik), manevrom širenja prekrrio bi minolovkom cijelu širinu prijelaza s najvećom dubinom zahvata. Zadaća je uspješno izvedena, sve su radnje učinjene po planu angažiranja, a samo PMD-nje trajalo je dva dana. Ukupno angažiranje broda bilo je svedeno na dva tjedna, od čega je deset dana bilo potrebno na opremanje broda i uvježbavanje posade.

Nakon angažiranja svih naprava koje je HRM mogla upotrijebiti, te usprkos činjenici da dvije mine nisu nađene, prolazi su oglašeni slobodnim za plovidbu. Naime, sredstvima na raspolaganju pretraženo je daleko veće područje od same minske zapreke, te se sa sigurnošću može pretpostaviti da su mine pale na dno, da im je hermetičnost posuda narušena, a morska voda za ovo vrijeme sigurno učinila upaljače neispravnim. Potvrda ovome može da posluži nalaz položenih mina u II SR, koje za sve vrijeme od II SR pa do tada niko nije našao, iako je JRM raspolagala respektivnim potencijalom protuminskih snaga.

Z a k l j u č a k

Svaki protuminer kad dobije u zadatak da uklanja položene morske mine nalazi se na teškoj kušnji. Bez obzira na iskustvo i sredstva kojim se raspolaže uvijek postoji mogućnost propusta i greške i to ne njegovom krivnjom, a one se skupo plaćaju. Nijedna protuminska kampanja, bez obzira tko je i čime provodio, nije se odvijala planiranim tijekom, a rezultati su bili redovno, ispod očekivanih. Iskustva iz takvih aktivnosti čuvala su se stoga unajvećoj tajnosti. Mnoge nesreće prouzročene od morskih mina dovoljno govore.

Nemogućnost brzog i jedinstvenog uklanjanja mina, bez obzira na njihovu tehnologiju, uvjetovala je među minerima mišljenje koje o protuminskim mjerama kaže da su "serija nejasnih pretpostavki, utemeljenih na diskutabilnim brojkama uzetih iz

neuspjelih eksperimenata, obavljenim s instrumentima problematične točnosti, od osoba sumnjive pouzdanosti i nesigurnog mentaliteta".

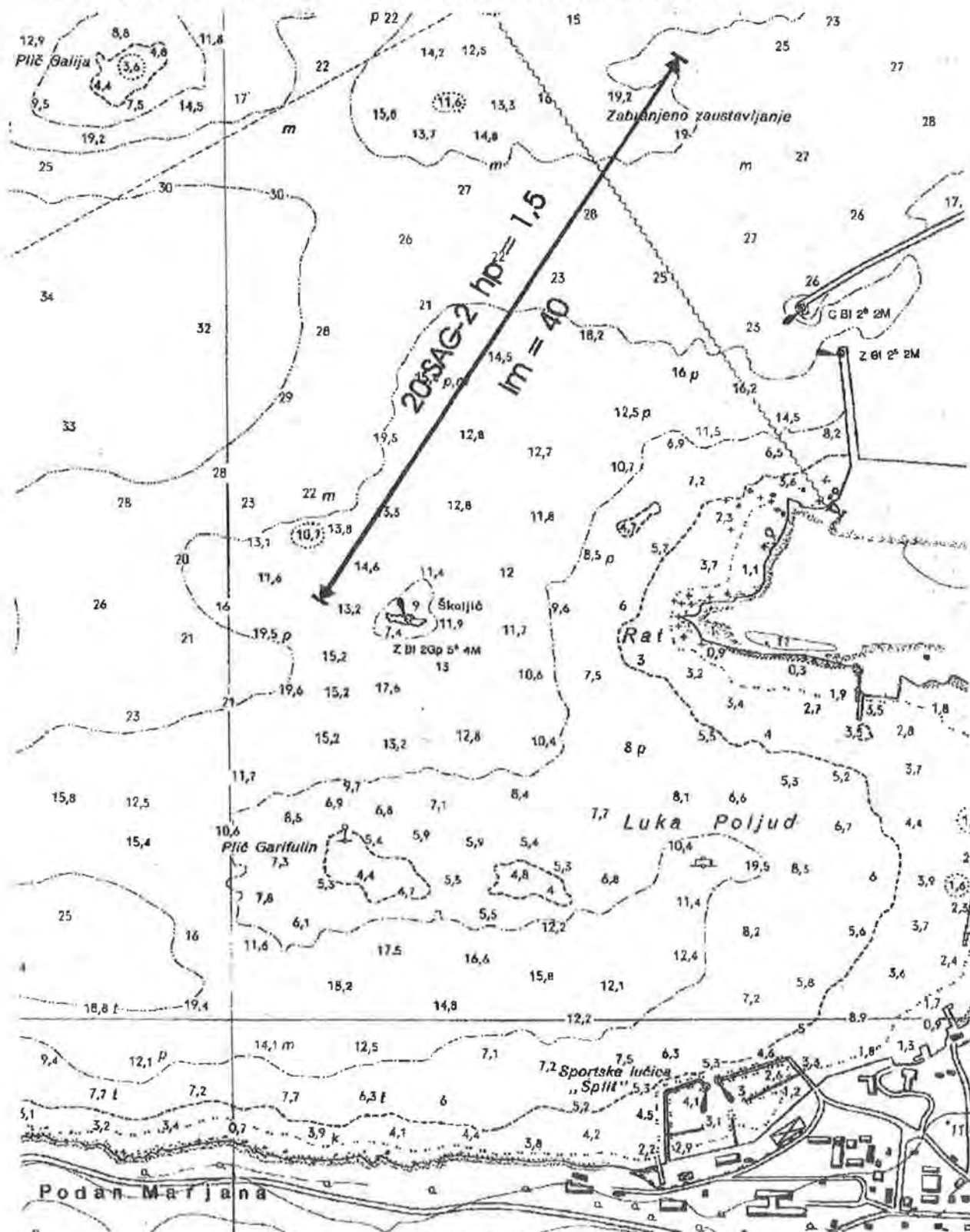
Protumineri HRM radeći i boreći se, učili su na pravim a ne školskim minama, stičući pri tome ogromno iskustvo. Nesumnjivo je da je to iskustvo iziskivalo puno truda, muke i znoja. Nije bilo lako s oskudnim sredstvima, kojih nikada nije bilo ni blizu dovoljno, neiskusnim protuminskim roniteljima, koji nisu mogli sve i pored najbolje volje, izići na kraj s minama kojih je u moru bilo mnogo. Sve ovo govori da su protuminska djelovanja izuzetno odgovoran i zahtjevan posao, koji ne trpi nikakve improvizacije i traži visoko sofisticirana sredstva i obučeno ljudstvo.

Danas su nam jasna nastojanja velikih mornarica u svestranom, dugotrajnom i pedantnom prikupljanju i bilježenju podataka o moru i njegovim značajkama, stanju morskog dna itd. itd. Jasni su i podaci zbog čega su u miru najviše angažirani upravo brodovi oni iz sastava protuminskih snaga, koji u miru prikupljaju podatke za potrebe borbe s minama u ratu. Niko kao protumineri nisu danas kompetentni da isključivo oni postave zahtjeve za prioritete nabavke adekvatne opreme i poduzimanju opsežnih mjera ispitivanja hidroloških prilika i stanja morskog dna. To danas možemo učiniti dok imamo vremena, jer onda kad se mine nađu može biti kasno.

Stoga i ovaj zapis, koji je više zabilješka o onom što je bilo, imao je namjeru ukazati na teškoće koje su nas stalno pratile, i da utare putove za dobijanje tako potrebnih sredstava, koje će s opredmećenim iskustvom kod onih koji su se i dosad iskazali, predstavljati djelotvorno oružje za očuvanje slobode našeg mora.

MINSKA ZAPREKA ISPRED LUKE LORA

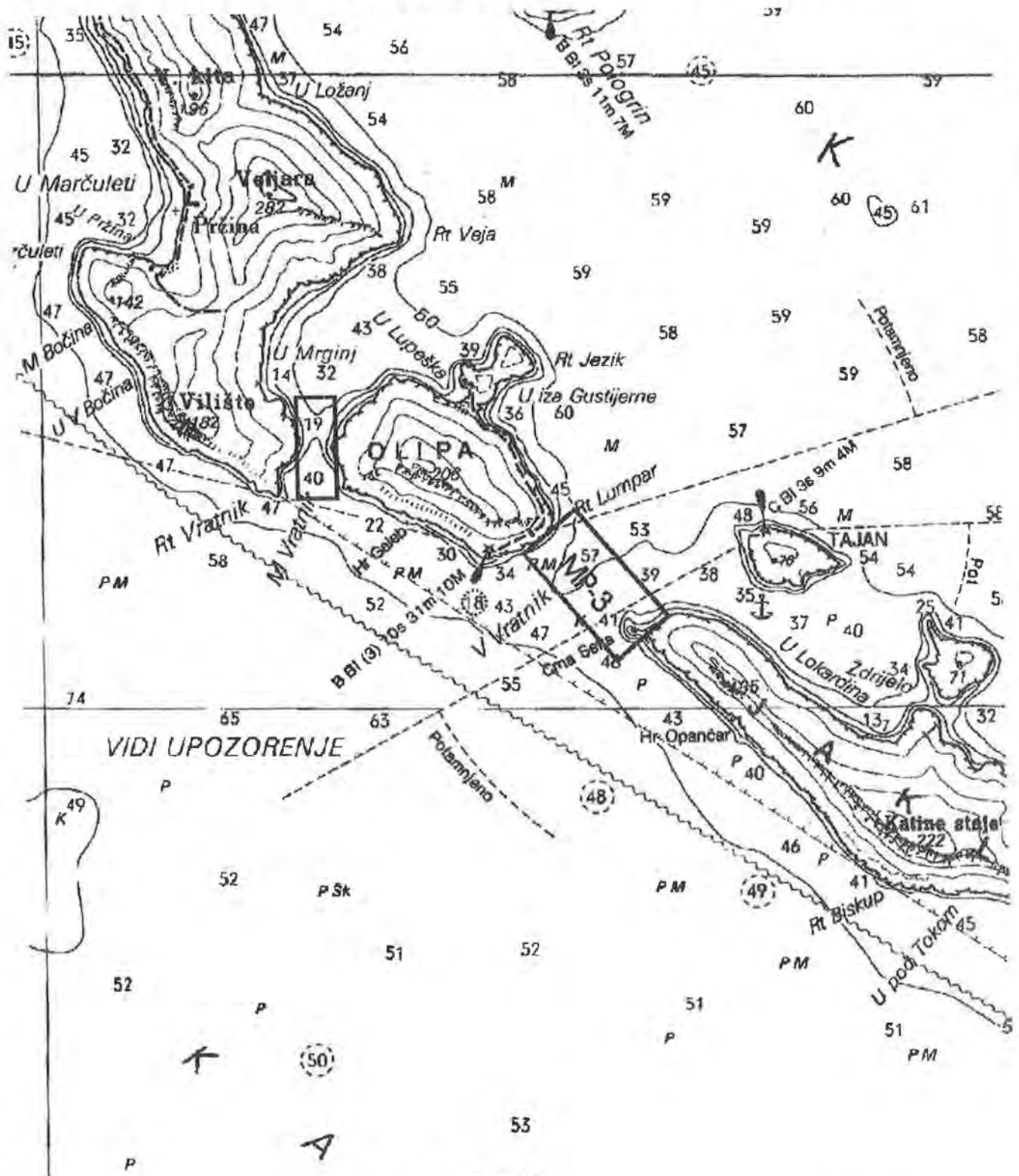
Slika broj 1.

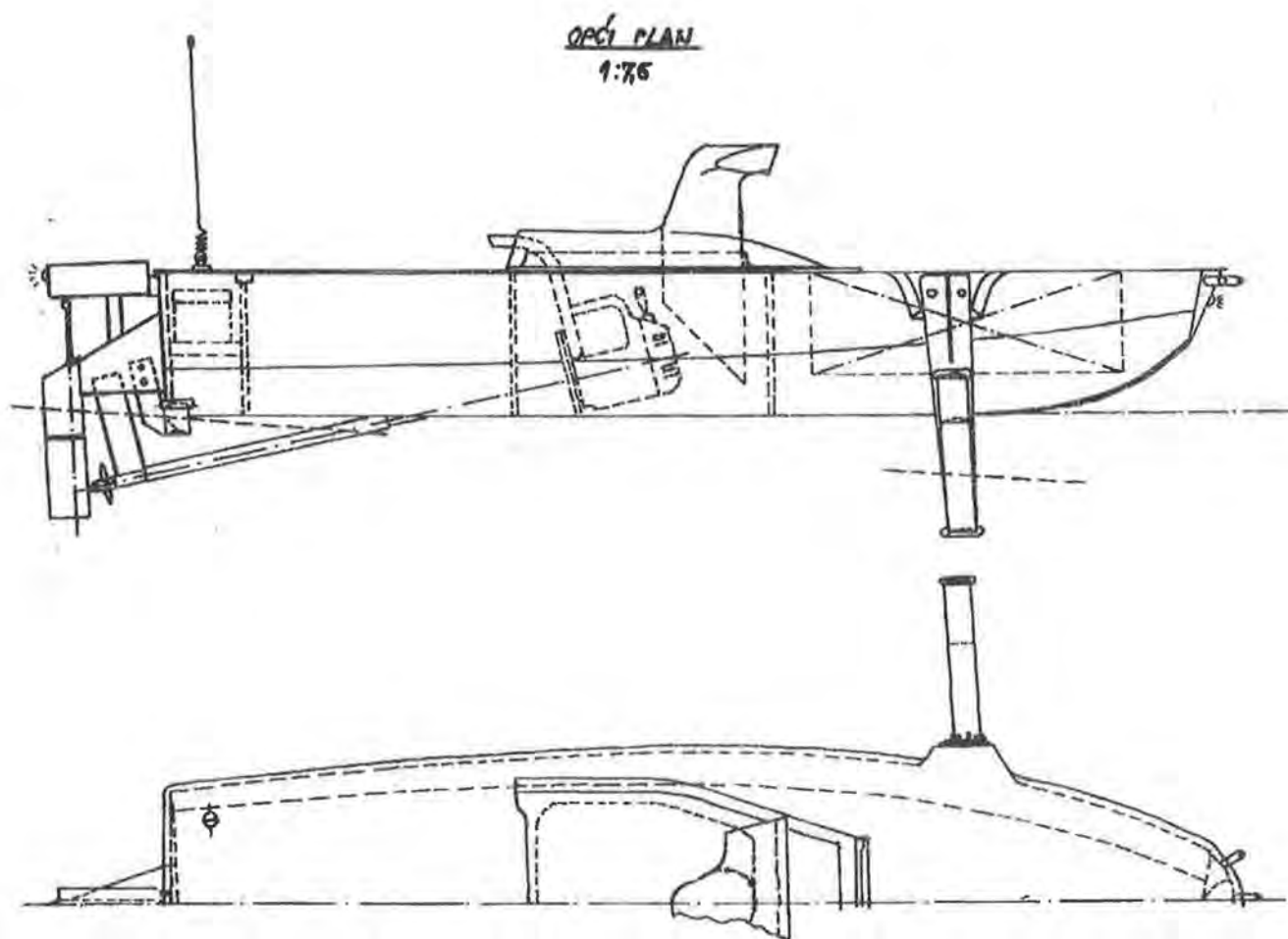
- Stranica 116 -

MINSKA ZAPREKA U REJONU M. I V. VRATNIK

Slika broj 3.

Slika broj 4.

Diverzantska postrojba HRM u svom početku odlučila se za daljinsku diverziju koja je pružala velike izgledе u borbi s jačim protivnikom. Jedno od tih rješenja bio je i hidrokrilni, daljinski upravljani, eksplozivni čamac. Dužina broda bila je 2.35, širina trupa 0.60 m, nosivost 20 kg eksploziva, i uz brzinu 30 čvorova mogao je preploviti 45 Nm. Autori projekta su Nenad Fleš, dipl. ing., Mario Svilan, dipl. ing., Velimir Vitali, dipl. ing., Jerko Vukman, ing., i Špiro Vukman tehničar. Brod je bio dovršen u Trogiru.

Iako malenih protežnosti čamac se dosta dobro ponašao na moru. Podvodna krila koja su mu omogućavala smanjenje hidrodinamičnog otpora, omogućavala su savlađivanje žičnih i drugih zapreka u moru.

Slika broj 5.

Mini torpeda, konstruirao je dipl. ing. Ivica Čurković koji ga i prikazuje. Iako u svijetu pomorske diverzije poznato, sve nas je oduševila brzina kojom je konstruirano, napravljeno i predato u operativu. Treći dan po njegovom dobivanju pogodio je protivnički patrolni brod (njime je upravljao dipl. ing. Vladimir Naletilić) "Mukos" i teško ga oštetio. Napušten od svojih gospodara prihvatili su ga mještani Šolte, te uz pomoć naših ronitelja i ekipe "Brodospasa" otegljen u remontni zavod u Šibeniku i tamo opravljen. Sada plovi pod zastavom HRM, koja je u zahvalnost mještanima o. Šolte brodu dala ime "Šolta".

U početku je, kao i svako novo sredstvo, patilo od "dječjih bolesti". Bio je spor, teško je bio upravljiv, iskako je iz vode, autonomnost je bila mala, te je one koji su upravljali s njim dovodilo do očajanja. Ipak učinio je za nas dosta. Eksplozivno punjenje od 8.5 kg eksploziva aktiviralo se ispod vodene linije što je sigurno dovodilo do narušavanja hermetičnosti broda i prodora vode u sam brod.

Usput, pogađanje patrolnog broda "Mukos", što se desilo 14. studenog 1991. godine bio je povod za pomorski boj između brodova jugomornarice i snaga HRM 15. studenog 1991. kada su protivnički brodovi definitivno protjerani iz Splitskog, Neretvanskog, Bračkog i Viškog kanala.

Slika broj 6.

Patrolni brod koji je plovio pod zastavom jugomornarice "Mukos", zarobljen diverzantskom akcijom Odjela za podvodna djelovanja HRM 14. studenog 1991. godine, vinovnik pomorskog boja od 15. studenog 1991. godine.

Posadi broda u početku nije bilo jasno od čega je brod pogođen. I sama komanda JRM dugo vremena smatrala je podvodne mine krivim za gubitak ovog broda. Brod je pogođen u predio pramčanog momčadskog prostora, usmrтивši trojicu mornara (jedan je kasnije podlegao ranama na o. Visu), od kojih su dvojica bila vezana lisičinama u radio kabini.

Brod nije potonuo, nego je usljed prodora vode u pramac utonuo samo pramčanim dijelom i ostao je plutati na površini.

Brzinu napuštanja broda zorno pokazuje i rad pomoćnog stroja koji je još ispravno radio kad su brod prihvatili mještani Šolte i kočaricom ga privukli u uvalu Nečujam.

Stanje koje smo našli na brodu dovoljno je kazivalo o stanju u JRM, bolje reći o rasulu u njihovim redovima. Lisičine na rukama mornara koji nisu htjeli slušati zapovjedi suludih zapovjednika, koji se nisu potrudili spasiti ih dok je brod tonuo pramčanim dijelom.

Ovaj događaj pretskazao je kakvo će stanje stvari uskoro nastati na hrvatskom dijelu Jadranskog mora. Blokada brodova jugomornarice kao sredstvo pritiska i discipliniranja stanovništva u ovom području prestao je jednom za uvijek.

REZULTATI BOJNIH DJELOVANJA HRM U BORBAMA NA MORU

Red. br.	VRSTA BRODA	VRSTA OŠTEĆENJA	KO JE DJELOVAO	DATUM I VRIJEME	RAJON	ZAPAZANJA	NAPOMENA
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Ronička barkasa	Potonula	Mineri u Kaštelanskom z.	25.09.1991. oko 10.00 sati	Kaštelanski zaljev ispred I.Lora	K-dir BRM se spasio, a momari poginuli	Potvrđeno
2.	DJČ	Oštećen	Diverzanti	01. - 30.10.1991.	Splitška vrata	Manja oštećenja	
3.	PB (PČ)	Oštećen	Diverzanti	01. - 30.10.1991.	Splitška vrata	Manja oštećenja	
4.	TB (TČ)	Oštećen	Diverzanti	01. - 30.10.1991.	Splitška vrata	Manja oštećenja	
5.	PB (PČ)	Potopljen	Diverzanti	16. - 20.10.1991.	Elefskim otocima Koločepski kanal	Nema podataka	
6.	DJČ	Oštećen	Diverzanti	18.10.1991.	Koločepski kanal	Nema podataka	
7.	ML-	Oštećen	Diverzanti	22.10.1991.	Koločepski kanal	Nema podataka	Potvrđeno
8.	RTOP-403	Oštećen	Diverzanti	22.10.1991.	Koločepski kanal	Otegljen u MTRZ" Soko" Tivat, a zatim vraćena u sastav	Potvrđeno
9.	RTOP-404	Oštećen	Top na kamionu	15. - 30.10.1991.	Zadar	Manja oštećenja na boku	Potvrđeno
10.	PČ-172	Oštećen	Top na kamionu	15. - 30.10.1991.	Zadar	Manja oštećenja na boku	Potvrđeno
11.	PČ-173	Oštećen	Diverzanti iz Zadra	11.11.1991. - 15.15 sati	o.Škarda	Pogođen maljutkom ispod vodene linije-popravljen	Potvrđeno
12.	PT-72	Oštećen	Diverzanti	12.11.1991. - 16.45 sati	Splitška vrata	Dva pogotka sa maljutkom - dvoje ranjenih	Potvrđeno
13.	PČ-176	Veliko oštećenje	Diverzanti m.torpedo	14.11.1991.	Splitška vrata - Bobovišće	Brod napušten i otegljen u Šibenik	Potvrđeno
14.	VPBR-31	Veliko oštećenje	OAB Šolta	15.11.1991. 07.00 - 10.00 sati	Brački kanal	3-4 pogotka ispod vodene linije u krmnom dijelu	Potvrđeno
15.	TB (TČ)	Potopljen	OAB, Šolta, Kašuni i Brač	15.11.1991. 07.00 - 10.00 sati	Splitški i Brački kanal - Splitška vrata	Nema detaljnih podataka	
16.	ML-144 "IŽ"	Potopljen	OAB Pelešac i Korčula	16.11.1991. 12.30 - 17.00 sati	Neretvanski i Korčulanski kanal	Brod nasukan u u.Torac, velika oštećenja - napušten	Potvrđeno
17.	ML-143	Veliko oštećenje	OAB Pelešac i Korčula	16.11.1991. 12.30 - 17.00 sati	Neretvanski i Korčulanski kanal	Otvor na boku od vodene linije do palube	Potvrđeno
18.	RC-306	Oštećen	OAB Pelešac i Korčula	16.11.1991. 12.30 - 17.00 sati	Neretvanski i Korčulanski kanal	Pogođen u krmu - oštećeno kormilo	Potvrđeno
19.	TČ-220	Oštećen	OAB Pelešac i Korčula	16.11.1991. 12.30 - 17.00 sati	Neretvanski i Korčulanski kanal	Nema podataka	
20.	ML-153	Oštećen	OAB Pelešac i Korčula	16.11.1991. 12.30 - 17.00 sati	Neretvanski i Korčulanski kanal	Nema detaljnih podataka	Potvrđeno
21.	PČ-13?	Oštećen	Diverzanti	19.11.1991. 16.00 - 19.00 sati	Olipa - Koločepski kanal	Pogođen ispod komandnog mosta, detalji nepoznati	Potvrđeno
22.	AVION-MIG 21	Pogođen	Diverzanti	23.11.1991. 11.20 - 13.00 sati	Pelešac	Pogođen iz PM-AP	
23.	PO-92	1 u štvu i 3 u krmni dio sa M80	Diverzanti	28.11.1991. 04.40 sati	Velji Lago	Postoji zapis policijske uprave Vis	Potvrđeno
24.	myb "Sol Phyre"	Požar na brodu potonuo		06.10.1991. 11.30 - 18.30	Rajon Sušac-Palagruža 815 M od Sušca)	Iskrcano 26 članova posade, 13 civila, 60-tak vojnika	Potvrđeno

6. Predmetno kazalo

Minska djelovanja:

poseban su oblik bojnih djelovanja na moru kada se organizirano polagažu podvodne mine. U minskim djelovanjima bilo kakvih razmjera, sudjeluju skupne snage RM, zemlje polagača. Planiranje mornaričkih minskih djelovanja provodi se centralizirano u zapovjedništvu RM, a bojnu uporabu minskog oružja odobravaju najveći subjekti političkog vrhovništva zemlje. Minsko djelovanje, kao i primjena odgovarajućih mina mora biti u skladu s normama međunarodnog ratnog prava i VIII haške konvencije o vojnoj primjeni mornaričkog minskog oružja.

Minske zapreke (prepreke):

opći naziv za mine položene prema jednom od usvojenih sustava (načina) polaganja, u sve tri dimenzije morskog akvatorija, nezavisno od količine mina. Prema obliku dijele se na: pojedinačne mine u moru, minske bankove, minske linije, minske zavjese i minska polja.

Pojedinačna mina:

kao zapreka polaže se u protivničke vode u svrhu da se plovidba protivniku učini nesigurnom te da se razvuku i optereće snage njegove protuminske obrane. U vlastitim vodama pojedinačnim minama kao preprekama zatvaraju se uski prolazi.

Minski banak:

predstavlja minsku prepreku s manjim brojem položenih podvodnih mina, položenih na užem prostoru. Može biti jednoredan, višeredan, grupni ili stupnjeviti. Udaljenost između dvije krajnje mine u banku je do 1000 metara. Najčešće se primjenjuje za ofanzivna (napadna) miniranja.

Minska linija:

je minska prepreka od niza neprekidno položenih mina u dužini većoj od 1000 metara. Prema obliku postoje ravne, cik cak, divergentne i stupnjevitominske linije. Minska linija je ravna kad su mine položene u ravnoj liniji, a cik cak, kad su položene u dvije ili više ravnih linija s istom početnom pozicijom polaganja, a različitog smjera protezanja. Stupnjevitominske linije su prepreke od položenih podvodnih mina u kojima su mine raspoređene u dva ili više paralelnih redova istog smjera

je vertikalna udaljenost od površine vode (razine mora) do gornjeg dijela minske posude položene podvodne mine. Kod sidrenih kontaktnih mina položajna dubina mina obično iznosi 0.4 do 0.8 iznosa brodskog gaza brodova - ciljeva, a u sidrenih nekontaktnih mina ovisi o polumjeru reagiranja i rušećem djelovanju mine s obzirom na brod - cilj. Izražava se u metrima.

Minski interval: (22, 23)

je najkraći razmak između dviju susjednih mina u istom redu, a izražava se u metrima. Granični minski interval je najkraći razmak između dvije susjedne mine pri kojem eksplozija jedne podvodne mine ne izaziva ni eksploziju niti oštećenje susjedne.

Ofenzivne minske prepreke:

polažu se u protivničkim ili vlastitim vodama koje privremeno kontroliraju protivničke pomorske snage, zatim na prilazima protivničkih luka, baza sidrišta, u područjima koncentracije i razvoja njegovih pomorskih snaga i na pomorskim komunikacijama. Svrha ovih prepreka je potapanje ratnih i trgovačkih brodova, narušavanje i otežavanje pomorskog prometa, ograničavanje slobode manevra protivničkim pomorskim snagama, te vezivanja i angažiranje njegovih snaga protuminske obrane, kako bi se otklonila minska opasnost koja u protivnika stvara psihičku napetost i nesigurnost. Djelotvornost ovih prepreka ovisi o kvaliteti i broju položenih mina, lokaciji polaganja, a u prvom redu o stupnju tajnosti polaganja.

Defenzivne (obrambene) minske prepreke:

polažu se u vlastitim vodama kako bi se spriječilo djelovanje flotnih snaga protivnika. Svrha im je jačanje i doprinos stabilnosti općeg sustava obrane vlastite operacijske zone prema djelovanju protivničkih pomorskih snaga; jačanje i doprinos stabilnosti protudesantne obrane u područjima pogodnim za iskrcavanje pomorskog desanta; zaštita vlastitih obalnih prometnica (na moru i kopnu); stvaranje što povoljnijih uvjeta za razvoj i manevar vlastitih pomorskih snaga.

Protuminska djelovanja:

obično se definiraju kao skup mjera i postupaka snaga RM i specijaliziranih snaga za protuminsku obranu usmjerenih na

Protuminska djelovanja:

obično se definiraju kao skup mjera i postupaka snaga RM i specijaliziranih snaga za protuminsku obranu usmjerenih na sprečavanju, smanjenju i otklanjanju opasnosti od položenih podvodnih mina. Ova djelovanja obuhvaćaju sve aktivne i pasivne mjere osiguranja i zaštite brodova, kao i organizaciju protuminskih djelovanja u miru, ratu i nakon završetka bojnih djelovanja na moru.

Diverzantska djelovanja:

izvode posebno obučene i opremljene ustrojbene snage iz sastava oružanih snaga radi izvođenja bojnih djelovanja na teritoriju protivnika. Po vremenu izvođenja mogu biti neposredno prije otpočinjanja bojnih djelovanja, za vrijeme bojnih djelovanja, a posebno pri njezinom završetku. Zapovjedanje ovim djelovanjima i njihovo planiranje provode zapovjedništva i stožeri najviše razine u oružanim snagama. Diverzantska djelovanja obilježavaju udari malih skupina visokoobučених vojnika s posebnom opremom, kojima se postižu relativno veliki učinci. Osnovna značajka ovih djelovanja je tajnost pripreme i neočekivanost mjesta i načina udara. Uspjeh diverzantskih djelovanja u mnogome zavisi od točnih i pravodobnih obavještajnih podataka te mogućnosti prihvata skupina diverzanata od lokalnog stanovništva. Suvremena sredstva u opremi diverzanata omogućuju izvođenje tzv. "daljinskih diverzija", kada diverzanti koristeći sredstva za napade iz daljine ili ostavljena (ubačena) eksplozivna sredstva ili naprave, bez potrebe savladavanja bliske protudiverzantske obrane ili osiguranja mogu izvesti postavljenu zadaću.

Terorizam

je specifičan oblik agresivnih djelovanja protiv pučanstva, životne sredine i materijalnih dobara neke zemlje. Izvodi se u miru, izvanrednim prilikama i u vrijeme rata. Opća svrha ovih djelovanja je stvaranje kriznih situacija u zemlji poradi poziva "u pomoć" izvana i "spašavanja" pojedinih grupa ljudi vezanih određenim zajedničkim značajkama. Teroristička djelovanja: izvode razne neregularne snage, pripadnici oporbenih stranaka i partija, vjerskih organizacija, manjina, udruženih skupina i kriminalci. Ciljevi terorističkih djelovanja su najčešće: uništavanje i oštećenje javnih i komunalnih objekata od opće važnosti, ubijanje ili kidnapiranje političkog i vojnog vodstva zemlje, onemogućavanje političkih aktivnosti vrhovništva zemlje na unutarnjem i

međunarodnom planu itd.

Protuminsko pretraživanje (PMP):

je vrsta protuminskog djelovanja koje se poduzima radi provjere jesu li u nekom morskom području položene podvodne mine. To je ujedno najniži stupanj protuminske kontrole koji se provodi radi povećanja stupnja protuminskog nadzora morskih područja kojima se koriste vlastiti ratni i trgovački brodovi i plovila. Po vremenu provođenja može biti: prethodno, povremeno i stalno.

Protuminski laki ronitelji (PMLR):

su obučeni ronitelji s osnovnom zadaćom vođenja protuminske borbe s položenim podvodnim minama. Namjenske zadaće opredjeljuju im izobrazbu, opremu i vođenje uskih specijaliziranih zadaća samo u okviru protuminske obrane. U otklanjanju minske opasnosti provode zadaće protuminskog pretraživanja, traženja i uništavanja podvodnih mina i minskoeksplozivnih sredstava u moru.

Traženje mina:

kao vrsta djelovanja snaga za protuminsku obranu sprovodi se radi otkrivanja položenih mina, određivanja elemenata položene minske prepreke i po mogućnosti određivanje tipova i vrsta položenih mina i elemenata njihovog paljbenog sustava.

Uništavanje mina:

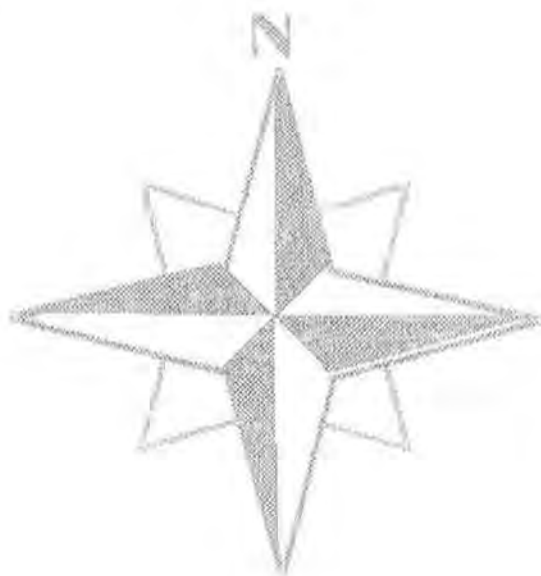
poduzima se radi eliminacije pronađenih podvodnih mina i osiguranju slobodne plovidbe na pomorskim komunikacijama. Izvodi se nakon protuminskog pretraživanja i traženja mina, a može se vršiti na mjestu pronalazjenja mina, ili njihovim razoružanjem i odvlačenjem iz miniranog rejona.

Razoružanje mina: (127, 128)

izvodi se onemogućavanjem paljbenog sustava podvodne mine da izazove - eksploziju osnovnog minskog punjenja. Ova djelovanja izvode samo minski specijalisti po posebnim zahtjevima i uputama o razoružanje

mina. Vlastite mine se razoružavaju radi njihovog neškodljivog vađenja iz mora i ponovne pripreme za polaganje, ili delaboracije eksploziva, a protivničke mine, posebno mine nepoznatih značajki, razoružavaju se radi prikupljanja podataka o minskom upaljaču i iznalaženju najdjelotvornijih načina za njihovo razminiranje.

7. K R A T I C E

AIM	na dnu ležeća akustično - indukciona mina
BDČ	brzi desantni čamac
DHI	Državni hidrografski institut (u Splitu)
JNA	Jugoslavenska narodna armija
JRM	Jugoslavenska ratna mornarica
IZM	istureno zapovjedno mjesto
KVPO	Komanda Vojnopomorske oblasti
LM	lovac mina
ML	minolovac
m/b	motorni brod - opći pojam
MP	minska prepreka (zapreka)
P	podmornica
PB	patrolni brod
PDRB	protudiverzantska ručna bomba (dubinska)
PDivo	protudiverzantska obrana
PMO	protuminska obrana
PMD	protuminska djelovanja
RB	raketni brod
RL	ratna luka
TEP	tempirno eksplozivno punjenje
SAG	sidrena automatska galvanoudarna mina (SAG -1 i SAG - 2)
VPO	vojnopomorska oblast
ZM	zapovjedno mjesto
ZNG	zbor narodne garde

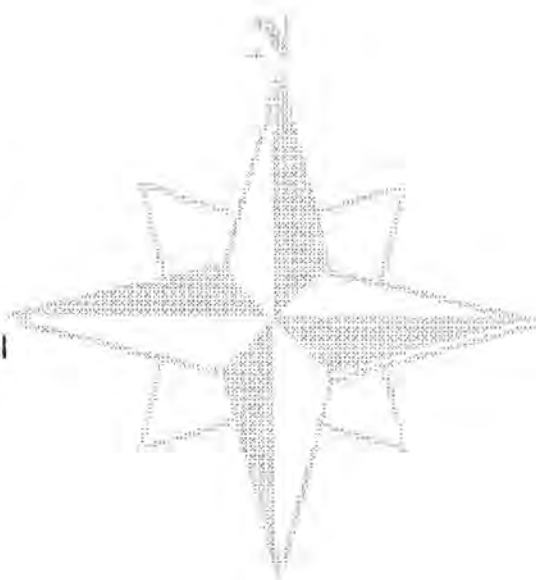
Kratice uobičajene u JRM

LPS	lake pomorske snage
RČ	raketni čamac
RTOP	raketna topovnjača
TČ	torpedni čamac
TG	taktička grupa
ZTS	združeni taktički sastav
VPBR	veliki patrolni brod

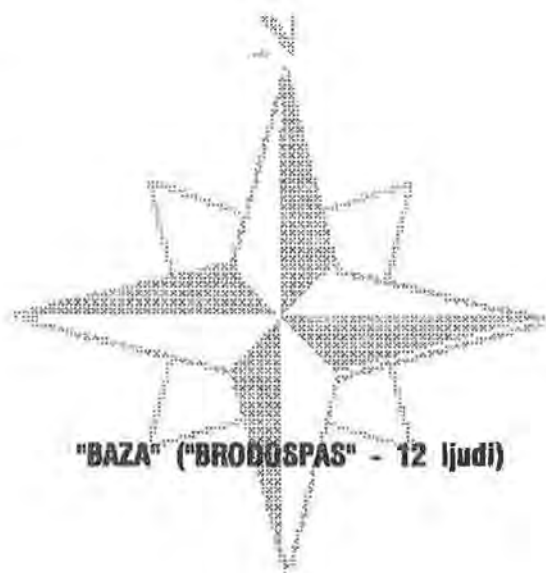
**PRIPADNICI MINSKO-PROTUMINSKOG DIVIZIJUNA I
ODREDA ZA POMORSKI PROMET**

1. ŽANKO LEO
2. ŽUPANOVIĆ VENCI
3. BAKALAR ZORAN
4. BOŽIĆ JAKŠA
5. BOŽIĆ TIHOMIR
6. BOŽIĆ ČEDO
7. BRAKUS SINIŠA
8. BRATINČEVIĆ TONČI
9. BREZOVAČKI SINIŠA
10. BULIMBAŠIĆ STANKO
11. BULIĆ STJEPAN
12. BULIĆ TONČI
13. BULIĆ ZVONIMIR
14. CECIĆ FRANE
15. DAMJANOVIĆ HARI
16. DRAGIČEVIĆ DINKO
17. DRNASIN JERKO
18. DUPLANČIĆ VLADIMIR
19. DVORNIK TEO
20. ELEZ JOŠKO
21. JERIČEVIĆ JAKOV
22. JERKOVIĆ MIKI
23. KAČIĆ-BRATULOVIĆ TONČI
24. KEZEZ IVAN
25. KRAMARIĆ ROBERT
26. KRNIĆ TOMISLAV
27. KULJIŠ ALJOŠA
28. KULJIŠ NIKOLA
29. KUZMANIĆ ANTE
30. LATINAC SRĐAN
31. LENDIĆ ŽELJKO
32. LISTEŠ ŽELJKO
33. LOVRIĆ ROZARIO
34. LUKOVIĆ TIHOMIR
35. MALGER ANTON
36. MARAS DEAN
37. MARINKOVIĆ SMILJAN
38. MARTINOVIĆ DARIO
39. MARČELJA MATE
40. MARČIĆ VIKTOR
41. MATIĆ JOZO
42. MATULIĆ MARIO
43. MIHOVILOVIĆ SREČKO
44. MIMICA FILKO

45. MRDULJAŠ DUŠKO
46. PADOVAN MIHOVIL
47. PAUT NENAD
48. PENOVIĆ IVAN
49. PERAK JOŠKO
50. PEROŠ IGOR
51. PETRIĆ EDI
52. PEZELJ IGOR
53. RADOVIĆ MILAN
54. SMOĐLAKA JOZO
55. STANIĆ OLIVER
56. STEVOVIĆ NENAD
57. STIPKOVIĆ DRAGAN
58. TOMIĆ RAJKO
59. TOMIĆ IGOR
60. UNUŠIĆ VLADIMIR
61. VASIĆ NEBOJŠA
62. VUŠKOVIĆ ZORAN
63. ZEKIĆ DUŠKO
64. ŠPERANDA ANTE
65. ŠVRAGULJA DAVOR
66. MIHOVILOVIĆ PETAR
67. AMIŽIĆ SILVIO
68. BARZIĆ IVO
69. KRAGIĆ PETAR
70. ONDINI ANTE
71. SINDIK TRIPO
72. PENAVIĆ IVICA

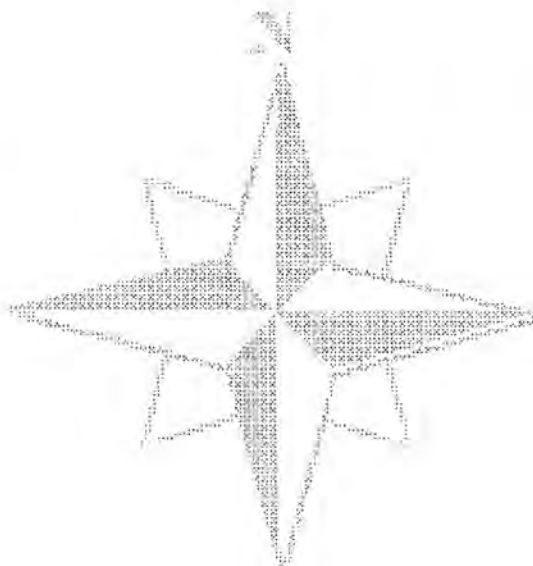
"BAZA" ("BRODOSPAS" - 12 ljudi)

1. DULČIĆ PETAR
2. MIHANOVIĆ ROBERT
3. JELČIĆ MARIO
4. ČEKIĆ VEDRAN
5. FERIĆ TONČI
6. VIĐAK ROBERT
7. BREKALO FREDI
8. PERIĆ TOMISLAV
9. PERICA ROBERT
10. PAŽANIN DRAŽEN
11. BUJAS IGOR
12. KATUNARIĆ RINO

**SPISAK DRAGOVOLJACA I.DIVERZANTSKOG ODREDA
POMORSKIH DIVERZANATA HRM**

1. RAOS IVAN
2. BARTULOVIĆ-PRIPUZ STJEPAN (pokojni)
3. KALAJŽIĆ ŽELJKO
4. JERONČIĆ NIKŠA
5. SRDANOVIĆ ANTE
6. RESTOVIĆ NIKOLA
7. PAVIĆ IVAN
8. PEJKOVIĆ ANTE
9. BULJEVIĆ MILAN
10. RALJEVIĆ ANTE
11. PUŠIĆ IVICA
12. KEGALJ BRUNO
13. BUDIĆ DRAGAN
14. DRUŽIĆ NEDJELJKO
15. BAŠIĆ TIHOMIR
16. VUKUŠIĆ JURE
17. KALAJŽIĆ RENATO
18. AJETI ESAD
19. KALAJŽIĆ MILJENKO
20. DOJKIĆ DAMIR
21. DUJMOVIĆ IVAN
22. VUKUŠIĆ NIKOLA
23. ABDULHAMID MOSTAFA
24. KALAJŽIĆ MATE
25. ŠARIĆ IVICA
26. RELJANOVIĆ ROBERT
27. MIŠETA IVAN
28. TOMIĆ JOŠKO
29. RODIĆ RENATO
30. GIZDIĆ ŽELJKO
31. VELIĆ IVAN
32. ŠKORIĆ TONČI
33. POČRNJA MLADEN
34. POČRNJIĆ STIPE
35. BUDIĆ IVAN
36. JURČEVIĆ JOZO
37. KEKEZ ŽARKO
38. FILIPOVIĆ MIJO
39. TOMIĆ NEVIO
40. RIBIČIĆ BOŽO
41. MIMICA NEDILJKO
42. GRUBIŠIĆ LUKA
43. FEHER DRAŽEN
44. MARINELIĆ ZORAN
45. ROMANOVIĆ DAVOR

46. PEZO MATEO
47. PERKUŠIĆ MIODRAG (pokojni)
48. STANIĆ ANTON (pokojni)
49. PERLETA NIKOLA (pokojni)
50. BUŠELIĆ IGOR (pokojni)
51. VEGAR NEDILJKO
52. BABAJA IVICA
53. ROJE NENAD
54. BUZOLIĆ ZORAN
55. POKLEPOVIĆ IVICA
56. RADIĆ ZDRAVKO
57. DRAGIČEVIĆ LUKA
58. BRUNSKO SINIŠA
59. BILOŠ ZDRAVKO
60. MRDULJAŠ NIKŠA
61. PAVLOVIĆ IVAN
62. SKEJIĆ IVICA (pokojni)
63. ZEMLJARIĆ BRANKO (nestao)

VOD LAKIH PROTUMINSKIH RONITELJA "TROGIR"

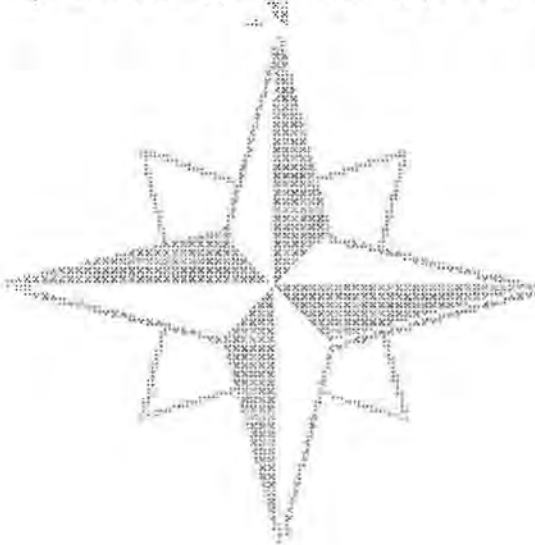
1. JOSIP CVJETKO (zapovjednik)
2. IVAN BIOČIĆ, ING. (dozapovjednik)
3. SAŠA CVETKO
4. FRANE HELBERT - Vilimov
5. VILKO HALBERT - Vilimov
6. VIKO HALBERT - Vilimov
7. VILI HALBERT -- Franin
8. JURE VULETIĆ
9. DRAGE PAREMAN
10. MARIO COCE
11. PERE MARAVIĆ
12. IVICA BATURINA
13. ANTE BAKICA
14. IVAN KUZMANIĆ
15. MILIVOJ FARČIĆ
16. VESELJKO VIDOVIĆ

L i t e r a t u r a

1. Garcin, Thierry,(1985). Le champ de bataille de l'an 2000, Revue internationale de strategie, br. 26/1985.
2. Friedman, Norman (1987). The Maritime Strategy and the Design of the U.S. Fleet, Comparative strategy, januar 1987.
3. Truver,C.S. (1988). Weapons that wait...and wait. Proceedings, february, 1988.
4. Curtis, S. (1988). Mines at sea: Recognition at last. Defence, july, 1988.
5. United States Army Infantry School (1988). RANGER HANDBOOK, Ranger training brigade, Fort Benning, Georgia, june 1988.
6. Hart, Lidel B. H. (1949). The Strategy of Indirect Approach, London.

Opći zaključak

Ovo je tek kratki prikaz aktivnosti "Odjela za podvodna djelovanja" u prvim danima Dometvinskog rata na moru. Stoga i nisu mogle biti spomenuta sva imena djelatnika koji su dali veliki doprinos radu odjela i njegovih odreda i postrojbi, pa im se ovom prilikom ispričavam. a najveći broj naših dragovoljaca nalazi se na listi u prilogu.

Metode koje sam koristio u prikazivanju događaja, temelje se na općim društvenim metodama deskripcije i spoznaje stvarnosti, kroz njezino viđenje, prosudbu i djelovanje. Nastojao sam da ovaj prikaz opet bude čitljiv poput priče i da predstavlja intimni dokument jednog teškog i mučnog vremena i sudbine njegovog autora u njemu.

Korišteni podaci većinom su moji, izvorni, sakupljeni u ono vrijeme i kasnije sistematizirani. Svi navedeni podatci su plod mog bilježenja podataka, i oni odgovaraju stvarnosti i po datumima i ljudima. Drugi izvor su izjave i oglašavanje druge strane. Njih nisam navodio izvorno, samo sam ih parafrazirao, kako bih potkrijepio pojedine svoje tvrdnje, a čitatelju sam ostavio mogućnost da se koristi i tim izvorima upućivanjem na iste. Inače je u mornarici običaj da se poraženi zapovjednik izvede pred sud, i ovaj način se pokazao kao plodan u iznošenju materijala i istine koji je od ogromne važnosti za utvrđivanje istine, za povijest i za ratnu vještinu. Ovo je uglavnom posljedica činjenice što zapovjednik ili osoba na odgovornom mjestu koja izgubi bitku, ili se nađe na poraženoj strani, mora da se opravda pred svojim narodom, vojskom, ili sudom. Slijedeći takvu logiku, koja je u prikazivanju istine jedino ispravna, mogao sam da prikazem ne samo rezultate djelovanja, već i one psihološke efekte na drugu stranu, koji istina nisu mjerljivi kao veličina gubitaka, ali su jednako tako važni. Gledajući na problem takvim načinom, mogu se stvari ustvrditi hladno i racionalno, oslobođene svih euforija i naših želja.

Svaka istina, osebice ratna i sudbine ljudi u njoj, da bi se objavila i pojavila pred ljudima, traži puno vremena i prostora, snage i strpljenja, sporo sazrijeva i teško se raspoznaje, a na svom putu često ima smetnji i zapreka.

Danas kad se obilježavaju godišnjice pojedinih postrojbi, na istima se može ne samo viditi nego i čuti svašta. Toliko je sada tih heroja, i toliko su oni toga učinili.

Međutim, što se istine o mornarici tiče, vjerujem da je podatak što ga je dao general Mladenčić na suđenju u Splitu točan. On je izjavio, a taj podatak prenosi dnevnik Slobodna Dalmacija od 29. lipnja 1993 godine, na 32 strani, da je u redovima JRM poginulo 9 mornara, a da ih je 17 ranjeno. General Mladenčić sigurno nije dao lažne podatke, pošto bi bio demantiran od druge strane. Od tih devet mornara pet ih je poginulo na barkasi JRM koja je naišla na minu ispred Lore, što je JRM sama priznala, a HRM predala posmrtnu ostatku trojice. Četiri mornara poginula su na PČ "Mukos". Posmrtni ostaci sve četvorice HRM je predala drugoj strani. To je dakle taj broj poginulih mornara. Svi su oni poginuli od posljedica bojnih djelovanja "Odjela za podvodna djelovanja". U izjavi generala Mladenčića nije dat podatak o broju poginulih i ranjenih starijina A siguran sam da ih je bilo. Indikacija za to ima dosta. Prije svega na potopljenju

barkasi bila su dvojica starješina koji su se, istina, spasili. Jedan od njih je u Splitu, umirovljen je i pored liječenja u bolnici od zadobijenih povreda, ostao je trajan invalid na živčanoj bazi. Pored toga mi smo registrirali nešto preko 30 pogodaka protuoklopnim sredstvima po brodovima JRM. Malo je vjerojatno da niko nije povrijeđen. U tom smislu znakovit je podatak koji je objavljen u beogradskoj štampi, a koji govori o izravnom pogotku protuoklopnim projektilom tipa "osa", u akciji naših diverzanata na o. Lastovu u blagovaonicu "starešina". Ništa nije bilo rečeno o gubicima, a sigurno ih je bilo, jer sam taj podatatak da je pogođena blagovaonica puno znači. U boju između snaga HRM i JRM, 15. studenog u splitskom kanalu bilo je zabilježeno više bliskih pogodaka i stvarnih pogodaka topničkih projektila. Ratni brodovi, iako građeni tako da budu što žilaviji na djelovanja s vanjske strane, imaju toliko posade da je naprosto moralo doći do ozljeda s težim posljedicama. Ovo napominjem stoga što imamo sigurne podatke da je obalno topništvo HRM ostvarilo ne samo pogotke u blizini brodova, nego izravne pogotke po brodovima.

Toliko o gubicima ljudi. Bilo je izravnih gubitaka sredstava. Sam brod "Mukos" koji smo zarobili ne treba dokazivati da je to zaista tako i bilo. Taj brod sada plovi u sklopu naše HRM pod imenom "Šolta".

Ove podatke sam naveo samo kao ilustraciju da potkrijepim svoje tvrdnje o učincima našeg "Odjela", a ujedno da skrenem pozornost na olako izricanje svojih uspjeha nekih zapovjedništava i zapovjednika, čiji učinci bojnih djelovanja, nemaju nikakvog utemeljenja.

Slično tome su priče i zapisi pojedinaca koji prosto zapljuskuju javnost o svojim podvizima, junaštvima i uspjesima. Kad čitam ili slušam te opise i prepričavanja nečijih osobnih viđenja minulih događaja, vidim da je pravu istinu teško ustvrditi i nepromijenjenu prenijeti dalje do i novim naraštajima. To me saznanje nekako neprestano prati da sam postao jedan od onih koji stalno broji u sebi: koliko iznosi skretanje od prave istine do onog što mi se kazuje. Nekad je ta razlika vrlo mala, često poveća, a ponekad je ogromna. Opet naša je ljudska hrabrost, veličina i mudrost u tome što sami sebe ispravljamo i približavamo istini, ali i u tome da živimo s njom ovako nepotpunom i ljudski nesavršenom, dok to moramo i ne možemo drukčije.

Zato niti moj zapis ne pretendira da kaže punu istinu, već samo moje viđenje, a kasnije, kad se sve ovo skupa smiri, naći će se ljudi da daju svakom svoje mjesto. Uput, već su se javila mišljenja i tvrdnje koji svojataju rad našeg "Odjela". Pa i njima, koji pate od povjesne amnezije, ovaj zapis neka bude na znanje i da se ukaže kako je, u povoljnim okolnostima i amnezija prolazna bolest.

Uvijek su djela koja su stekla priznanja, kod mnogih ljudi izazivala divljenje i dužno štovanje, ali u dijelu njih i suprotne osjećaje i neočekivana reagiranja. Mojim zapisima znam da će se prikloniti pravi, čestiti borci, svi sudionici bez obzira na pravce i ideologije svi oni koji su bili "pravi borci". Ali isto tako znam da će se iza ovoga nastojati provući razni fanatici koji s ovim nemaju ništa zajedničko, koji su se već s nama služili, služiti će se i ovim što je napisano i služeći se time bezobzirno u mjeri u kojoj im to koristi i na način koji im najbolje odgovara. Obično ne tražeći ni moj, niti ičiji pristanak, tumačili su i tumačiće sve ovo proizvoljno, često i namjerno naopako. Znam također da će me hvaliti oni koje ja nikad ne bih pohvalio, kудiti će me oni do čijeg mi je mišljenja ponekad stalo.

Na našoj strani također je bilo gubitaka. S obzirom na sraz u snazi oružja između suprotstavljenih snaga imali smo relativno malo gubitaka, iako svaki život boli. Ovde je spomenut Igor Goran Bušelić, a osim njega u okviru postrojbe poginuli su Miodrag Perkušić i Anton Tonči Stanić. Igor Bušelić i Tonči Stanić stradali su u nesretnim slučajevima, a Miodrag je poginuo na stonskom ratištu polažući nagazne mine.

Kasnije, tijekom rata, sretao sam naše ljude svuda po ratištima Hrvatske i Herceg - Bosne. Ne samo da su prenosili znanje već su se i dalje borili, uvijek u prvim redovima. Susreti i rastanci prijatelja i ratnika uvijek su bili nešto posebno: pamte se duže od onih "običnih". Na moje osobno zadovoljstvo, sretao sam "svoje" ljude uvijek u rovovima, ali ono što me posebno veselilo, s velikim činovima, dužnostima i uvijek u prijateljstvu.

Na tom putu položena su još četiri mlada života, koji su počeli ovaj rat s nama u HRM. Smrt je tada bila stalna pratilja življenja, i opet nikako se nismo mogli na nju sviknuti.

Na taj način odjel je u suradnji s ostalim snagama HRM koja je rasla i stasala, polako i sigurno uzimao ključeve Jadranskog mora za sebe i za sve nas. Time smo ne samo postali suvereni na našem Jadranu već smo postali stražari za ostale države bivše Jugoslavije s morske strane. Čim rat izbije, odmah zavlada našim životima i nema nijednog oblika života na koji imperativ života ne utiče ili ga ne mijenjaju. Ovaj rat koji je za nama, također je puno toga promijenio.

Istine radi, nisu svi koji su bili kod nas zaslužili hvalu i slavu. Bilo je ratnih profitera koji su se htjeli ratom okoristiti, bilo je i onih koji su mislili odreći se loših navika, onih koji su žudili za nekim promaknućima, uglavnom bilo nas je raznih. A opet najveći broj onih koji su bili, bili su ljudi, koji ništa nisu tražili za sebe, već su sve svoje što su imali stavili na raspolaganje domovini. Iako se radilo dugo i naporno, putovalo se, ratovalo se, svi smo jedinstveni u tome da su nam to najljepši trenuci života, neponovljivi i ničim zamjenjivi. Skupljeni sa svih strana, raznih zanimanja i preokupacija, vrlina i mogućnosti, bili smo u trenucima dok smo ratnici, jedinstveni u mnogo čemu. Pa i u tome da prava opasnost za ratnika nisu smrt ni rane ni naponi. Niti porazi bez kojih se u ratu ne može. Prava opasnost za svakog čovjeka kao ratnika je - mir. Ako i njega shvati i savlada, tj. ako umije da nađe svoje mjesto u njemu, onda se može nazvati pobjednikom, tek onda. U miru se stječe puno i konačno pravo na naziv pobjednika. Ratne pobjede su samo neophodan uvjet za radnu pobjedu u miru, koja je krajnji cilj. Treba biti spreman i na to da kad sve bude gotovo, ljudski se udaljiti.

O djelovanjima našeg Odjela često se pisalo u novinama, i bili smo tema na mnogim pregovorima, o tome što se i zašto nešto činilo. Na žalost, najveći dio izvadaka iz novina se pogubio, jer su se ljudi (u višem zapovjedništvu za to zaduženi) mijenjali, a novi bi, da bi sredili stvari i sve postavili na svoje mjesto, takve stvari jednostavno bacali. Na kraju je zapovjednik HRM dao nama kao postrojbi najvišu ocjenu, prije nego se ista zbog masovnosti morala preformirati. Znali smo, da smo mi samo jedan mali plamičak u općem ognju koji je bio upaljen. Ništa više i ništa manje.

s a ž e t a k

Napis " Odjel za podvodna djelovanja Hrvatske ratne mornarice u domovinskom ratu" daje kronološki pregled djelovanja tog odjela u počecima stvaranja HRM. Rad je sastavljen od četiri dijela, koja predstavljaju relativno samostalne cjeline, a opisuju: minska djelovanja HRM, diverzantska djelovanja HRM, pomorski promet na Jadranu za vrijeme blokada i protuminska djelovanja HRM.

s u m m a r y

This work " Croatian Navy Department for underwater activities during the homeland war" is oriented towards the activities of this Department at the beginnings of the creation of the Croatian Navy. The work is composed of four parts which represent comparatively independent wholes describing: mine action of the Croatian Navy, underwater demolition teams action, sea traffic at the Adriatic sea during the blockade and countermining actions of the Croatian Navy.

